1869/1

ADALET BAKANLIĞINCA AYDA BİR YAYINLANIR

+ 11

Adalet Dergisi

Yıl : 59 Eylûl - Ekim 1968 Sayı : 9 - 10

521

522

14 Ekim 1968

Devlet Kütüphanesi

Adalet Dergisi

Yıl : 59 Eylûl - Ekim 1968 Sayı : 9 - 10

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa

Hasan DİNÇER : Adlî Yılın Başlaması Dolayısiyle III
İmran ÖKTEM : Adlî Yıl Açılış Konuşması V

İncelemeler :

Dr. Mustafa T. YÜCEL : Ceza Adaletinin Tesirliliği 497
Mümtaz ÖNDER : Trafik Kanunu Hükümleri Karşısında Sigorta Mevzuatı ve Mevcut Tatbikat Sebebiyle Vatandaşın Karşılaştığı Güçlükler 501
Mehmet GÖKALP : Kan Gütme ve Taammüt 509
Ayhan ALANYALI : İngiltere'de Çocuk Mahkemeleri, Suçlu Çocuklar ve İslâh Kurumları 516

Meslekî Yazılar:

Cemil SAATÇİOĞLU : Yüksek Hâkimler Kurulu Tarafından Verilen Geçici ve Yargıtay İçtihadı Hakkında İnceleme 530
Ünal YILMAZ : Orman Kanununun Geçici Birinci Maddesi Hakkında İnceleme 535

Tercümeler :

Dr. A. Kutbettin AKKAN : Amerikan Hukukunda Beş Hukukî Mes'uliyet Problemi 550
Dr. Rona AYBAY : İtalyan Anayasa Mahkemesinin 1966 Yılındaki Faaliyeti 561
Ahmet BUHARALI : Serbest Çalışma Şekilleri 566

Kronik:

Dr. Selim KANETİ : İsviçre Federal Mahkemesinin Yapı Malikinin Sorumluluğuna İlişkin Kararları 1965 575
Avni ÖZENÇ : Yeni Hukuk Yayınları 591

ADALET BAKANLIĞI - ANKARA 1968

ADALET DERGİSİ

ADALET BAKANLIĞINCA AYDA BİR YAYINLANIR

BASIN KANUNUNA BİR MADDE EKLENMESİNE DAİR 6026 SAYILI KANUNA GÖRE İDARE EDEN :
AVNİ ÖZENÇ

ADALET DERGİSİNDE YAYINLANACAK TÜRK HUKUK UYGULAMASINDA YARARLI GÖRÜLEN İLMÎ İNCELEMELERİN SAYFASINA 25, TERCÜME YAZILARIN SAYFASINA 20, TENKİT, TAHLİL, KRONİK, MESLEKÎ VE DERLEME GİBİ YAZILARIN SAYFASINA 15 LİRA ÜCRET ÖDENİR.

ADALET DERGİSİNDE YAYINLANAN YAZILARDA BELİRTİLEN DÜŞÜNCELER YAZI SAHİPLERİNE AİTTİR.

ADALET DERGİSİNİN SAYISI 2 LİRA, YILLIK ABONESİ 24 LİRADIR.

ABONE OLMAK İSTEYENLER, ABONE BEDELİNİ, BULUNDUKLARI YER MALİYESİNE YATIRARAK KARŞILIĞINDA ALACAKLARI MAKBUZU, DOĞRUDAN DOĞRUYA BAKANLIK YAYIN MÜDÜRLÜĞÜNE GÖNDEREBİLİRLER.

524

T. C.

ADALET BAKANLIĞI

Özel Kalem Müdürlüğü

Sayı : 271
Konu : Adli Yılın Başlaması dolayısiyle

ANKARA

6/Eylül/1968

..... **Cumhuriyet Savcılığına**

Bu gün yeni bir hizmet yılına girmenin mutluluğu içinde Adalet camiasının mümtaz mensuplarını selâmlamaktan müstesna bir bahtiyarlık duymaktayım.

Geride bıraktığımız yıl içinde Tanrının rahmetine kavuşan meslekdaşlarımın aziz hatıralarını hürmetle anar, görevlerini şerefle ikmal ederek emekliye ayrılmış bulunan arkadaşlarımın değerleri mesailerini de şükranla yadetmeyi vazife sayarım.

Adalet hizmetinin süratli ve emniyetli yürümesini sağlamak, şüphesiz üzerinde hepimizin titizlikle durmamızı gerektiren bir konudur.

Bu neticeye ulaşmak için alınması lâzım gelen çeşitli tedbirlerin basında teşkilâtı her kademede yeteri derecede genişletmek çalışanların hak ve menfaatlerini korumak ve kanunlarımız süratli iş çıkarmaya müsait hale ifrağ etmek gelir.

Bilindiği gibi geçen yıl çıkması sağlanan 882, 884, 885 ve 887 sayılı Kanunlarla teşkilâtın genişletilmesine ve Adalet mensuplarının terfilerine imkân verecek kadrolar alınmış ve dağıtılmıştır. Ayrıca Yargıtay kadrosu 30 üye ilâvesi suretiyle takviye edilmiş, Adlî Tıp Müessesesinin kadroları ve mensuplarının ödenekleri arttırılmış, hâkim adaylarına da ödenek verilmesi sağlanmıştır.

Diğer taraftan süratli iş çıkarmayı mümkün kılacak şekilde hukuk ve ceza muhakemeleri usulü kanunlarında lûzumlu değişiklikler hazırlanmış ve tasarıları yasama organına sunulmuştur.

525

Ayrıca Yüksek Hâkimler Kurulu nezdinde denetleme hâkimliği kadroları ihdası, patronaj, Çocuk mahkemeleri, noterlik, avukatlık kanun tasarıları ile Bakanlık Merkez Kuruluş ve Yargıtay teşkilât kanun tasarıları hazırlanmış ve yasama meclisine intikâl ettirilmiş bulunmaktadır.

Hâkimler ve Savcılar Kanun tasarısı da Hükümete tevdi edilmiş durumdadır.

Diğer taraftan T.C.K. nun bazı maddelerinin değiştirilmesi, uyuşmazlık mahkemesi, Adlî Zabıtanın kuruluşu, Adlî sicil, cezaevlerinin iç ve dış muhafazasının birleştirilmesi ve adliyeciler Yardımlaşma kanun tasarıları üzerindeki çalışmalarda neticelenmek üzeredir.

Önümüzdeki teşri yılı içinde bu tasarıların kanunlaşmasına çalışılacaktır.

Bilindiği gibi Anayasamızın getirdiği nizam, demokratik hukuk Devleti nizamıdır.

Bu nizamın bekçileri ise Cumhuriyet Adliyesidir.

Demokratik rejime, vatanın bütünlüğüne, memleketin huzuruna, vatandaşın hak ve hürriyetlerine yönelecek kanun dışı fiil ve hareketler kimden ve nereden gelirse gelsin karşılarında bu nizamın bekçilerini bulacaktır.

Demokratik hukuk devletinde kanun ve nizamlara hürmet ve riayet esastır.

Bu mefhumları yaşatma ve kemal noktasına ulaştırmada şüphesiz adalet mensuplarına büyük görevler düşmektedir.

Fertleri ve toplumu teminatlı ve huzurlu bir hayata kavuşturmanın yollarından biride kanunların adalet ölçüleri içerisinde eşit uygulanmasıdır.

Anayasamızla ve diğer kanunlarımızla tanınmış olan adlî teminat adalet tevziinde, fertlerin ve kamunun hak ve menfaatlerinin eksiksiz korunması ve tereddütsüz gerçekleştirilmesi için tanınmış bir teminatdır.

Cumhuriyet adliyesinin bu hüviyet içinde adalet tevzii vazifesine şerefle devam edeceğinden asla şüphe edilemez.

Yeni yıl içindeki çalışmalarımızın büyük milletimize hayırlı olmasını temenni eder, bütün meslekdaşlarıma başarı dileklerimi sunarım.

Hasan Dinçer
Adalet Bakanı

526

1968 - 1969 ADALET YILININ BAŞLAMASI DOLAYISİYLE 6/Eylül/1968 CUMA GÜNÜ YAPILAN TÖRENDE YARGITAY BİRİNCİ BAŞKANI İMRAN ÖKTEM'İN KONUŞMASI

Sayın misafirlerimiz, sayın arkadaşlarım, Büyük Türk Milletinin faziletli Yüksek Hâkimleri :

Tarihin yanılmaz hükmüne tevdi ettiğimiz son adlî yıl Yargıtay bakımından bir hayli haraketli geçmiştir. Yargıtaya ve Yüksek Hâkimlerin kişiliklerine yöneltilen sataşmaları ibret ve hayretle basında gördük, okuduk. Bunları üzerinde durmağa değer nitelikte görmemekteyim. Çünkü; hepimiz asil Türk Milleti bunları okurken yeter derecede tiksinmiştir. Onlar, bu millet çoğunluğunun saf ve temiz duygu ve kanılarını yansıtmaktan çok uzaktır. Asil Türk milleti bir çok vasıtalarla bunlara bir değer vermediğini belirtmiştir. Esasen en doğru hükmü tarih verecektir. Yeni adlî yıla başlamanın verdiği neşe ve şevkinizi bulandırmak istemiyorum. Nihayet bu sataşmaların gerçek nedenleri olayların içinde bulunanlarca pek alâ bilinmektedir.

Yanlız bunların bize Anayasa ilkelerinin ve yirminci yüz yıl demokrasisinin bazı kişiler tarafından henüz gereği gibi kavranmadığını, millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetinde Anayasa kuruluşlarının, Yüksek Mahkemelerin fonksiyonlarının iyi anlaşılmadığını belirtmektedir. Gerçekten; bir devir değiştirmiş, yeni bir düzen kurmuş ve o düzeni yerleştirmek çabası içine girmiş bir ortamda bazı yadırgamalara rastlanması gayet tabiidir.

Anayasa; yasama ve yargı yetkileri ile yürütme görevlerini dengelemiş, yetki ve görevlerin sınırlarını çizmiş, bunları kullananlardan birini diğerine karşı üstün tutmamıştır. Kanun dairesinde denetleme, sorumluluk halleri saklıdır.

Eğemenlik kayıtsız ve şartsız Türk Milletinindir. Millet; eğemenliği Anayasanın ve diğer kanunların koyduğu esaslara göre yetkili organlar eli ile kullanır. Yargı yetkisini bağımsız mahkemeler doğrudan doğruya Anayasadan almışlardır. Bunu; Türk milleti adına kullanırlar. Anayasa rejimi karşısında bugün hiç bir topluluk hiç bir zümre, hiç bir kimse (Türk Milleti benim) diyemez. Sorumlu kuruluş ve kişilerin yalnız sınırlı yetki ve görevleri vardır. Hâkimler ve Yargıtay da Anayasanın tanıdığı yetkiyi Anayasa ve Özel Kanunların sınırları içinde kullanır, gö-

revleri yerine getirirler. Bu yetkilerin gereği gibi kullanılması görevlerin tam olarak yerine getirilmesi için bağımsızlık ve hâkimlik teminatı tanınmıştır. Bu terimlerin kanunlarda yer almış olması da yeterli değildir. Bağımsızlık, hâkimlik teminatı ilkeleri bütün gönüllerde yerleşmiş olmalıdır. Bir hâkimden veya bir mahkeme kararından söz edilirken gerçekten saygılı olmak lâzımdır. Gerçekten edepli ve terbiyeli davranmak lâzımdır. Gerçi hâkim de bir insandır. Mahkemeler de insanlardan kurulmuştur. Hâkim de, mahkeme de bir yanlışlığa düşebilir veyahut yanıldıkları sanılabilir. Yanlış hükümlerin düzeltilmesi için kanun yolları vardır. Bir olay hakkında kanun yolları kapanmış, ona ilişkin kararа kesinleşmiş bulunuyorsa o kararın doğru olduğu kabul edilmeledir. Karar yalnız tarafsız bilim adamları tarafından bir hukuk problemi olarak objektif tartışma konusu yapılabilir.

Bağımsızlık ve teminat hükümlerinin bazı hâkimler tarafından kötüye kullanılması ihtimali vardır. Bu istisnai haller ve ihtimaller zaman ile ortadan kalkacak kuşkular, olaylar ve arızalardır. Anayasa sistemi içinde gelişmeler hızlandıkça bu kuşkular ve olaylar ortadan kalkacak, bütün hâkimler bağımsızlığa ve teminat hükümlerine alışacaklar, bunları iyi yönde kullanma yoluna gideceklerdir. Gerçek demokrasi havasına girmek bir tahammül ve sabır işidir.

Hâkimi teminattan ve bağımsızlıktan yoksun kılmak, teminatı zedeleyecek, bağımsızlığı giderecek hükümler getirmek; teminatı ve bağımsızlığı kötüye kullanan tek Türk hâkimin mevcudiyetine katlanmaktan çok daha sakıncalı ve hatta tehlikelidir.

Hâkimler ve Yargıtay hakkında yeni kanunlar sevkedilirken bunun üzerinde hassasiyetle ve dikkatle durulmalıdır. Cumhuriyet Savcılarına ilişkin kanun hükümlerinden Anayasaya aykırılığından dolayı Anayasa Mahkemesince iptal edilen kısımların yerine yenileri getirilirken Anayasanın sözüne, özüne ve Anayasa Mahkemesi kararlarındaki gerekçelere ve şimdi söz konusu ettiğim temel düşüncelere dikkat edilmelidir. Ancak bu suretle hukuk devletine lâyık dengeli bir sistemin gereklerini, Anayasanın 137 nci maddesi hükmünü yerine getirmek mümkün olur.

Türk Hâkimleri millet çoğunluğunun davranışı gibi gerçek saygılı olmayı, gerçek edepli davranmayı herkesten beklemektedirler.

Türk Milleti değerli hâkimleri; değerleri düşürmek suretiyle değil, değerlere değer katmak yolu ile elde edebilir.

Yargıtay ve diğer mahkemeler Cumhuriyeti, Devleti ayakta tutan temellerden biridir. Bu temelleri sağlam ve itibarda bulundurmak lâzımdır.

528

Bu temeller yurtta nizamı, düzeni sağlar. Düzensizliğe, aşırı sağ veya aşırı sol eğilimli kaba kuvvetlerin kıpırdamalarına, anarşiye engel olurlar. Devletin dayandığı temeller sarsıldığı, görevlerini gereği gibi yapamadıkları taktirde anarşi hali meydana gelir. Bu hal hepimizin nefret ettiğimiz kominizme yol açar, ona elverişli bir ortam yaratır. Kominizmin doğuşunu, gelişmesini, dünya yüzüne yayılmasını lütfen inceleyiniz. Bu hareket gözüne kestirdiği ülkede kurulmuş, demokratik düzeni ve o düzenin dayandığı temelleri yıkmakla işe başlamıştır. O temeller bir defa yıkıldıktan, düzen bozulduktan ve anarşi hali doğduktan sonra dikta düzeni kurmak kolaylaşmıştır. Bununla beraber kurulmuş düzenin aynı istikamette gelişmesi ile başka istikamete yönelmesini birbirine karıştırmamak lâzımdır.

Üniversitelerimizi, öğretmenlerimizi, aydın Türk Vatandaşlarını bu yolda millete ışık tutmaya davet ediyorum.

Sayın dinleyicilerim;

Geçen adalet yılı içinde vefat etmiş olan hâkimlere, Savcılara ve diğer adalet görevlilerine, adalete yardım etmiş olanlar ebedî rahmet dilerim. Bu arada Danıştay Üyesi Sayın Mehmet Gürelli, Mustafa Tarkan, Mehmet Varinli, Yargıtay Üyeliğinden emekli Ali Rıza Yardım, Şemsettin Gıcıman, Nail İzgi, Danıştay Üyeliginden emekli Mahmut Nedim Ogut, Ali Suner'in ölümleri kendilerini tanıyanları çok üzmüştür. Hepsinin fazilet dolu hatıralarını adalete yaptıkları değerli hizmetleri minnetle anarım. Aziz hatıraları önünde saygı ile eğilirim. Arkadaşlarına, yakınlarına kendi adıma ve Yargıtay Hâkimleri namına baş sağlığı dilerim.

Geçen adalet yılı içinde Yargıtay Üyesi Sayın Nedim Öztan, Tahsin Ünür, Cemal Turgut Poyrazoğlu, Kâmil Gürçay, Mefharet Sezel, Yargıtay Savcısı Mürvet Tüzünkan, Anayasa Mahkemesi Başkanı İbrahim Senil, Üye Şemsettin Akçaoğlu, Danıştay Başkanı Rıza Göksu emekliye ayrılmışlardır. Bu saygı değer faziletli hâkimler yurt ölçüsünde birer değer taşımakta idiler. Hayatlarının en verimli yıllarını adalet hizmetine harcamak, arkalarında tatlı hatıralar bırakmak mutluluğuna ermişlerdir. Bu hizmetten ayrılmaları dordurulması güç boşluklar meydana getirmiştir. Kendilerine sıhhatli, mutlu ve uzun ömürler dilerim.

Sayın dinleyicilerim;

Geçen adalet yılı içinde çeşitli adalet hizmetlerinde bir çok hâkim ve Savcılar yeni görevler almışlardır. Yargıtay Üyesi Sayın Kemal Tan

529

Yargıtayın Genel Kurulunca İkinci Başkanlığa seçilmiş ve İkinci Hukuk Dairesi Başkanlığını deruhte etmiştir.

Yüksek Hâkimler Kurulu 887 sayılı Kanun ile Yargıtaya eklenen 30 Üye kadrosuna ve daha önce boşalan Üyeliklere seçim yapmıştır. Bu suretle Yargıtay çalışmalarına 35 üye katılmış bulunmaktadır. Kurulun seçimlerde gösterdiği çabukluk şükranla kaydedilmeye değer niteliktedir. Şimdi Yargıtayda üç üyelik boş durmaktadır. Bunlara ait seçimlerin de acele yapılmasını Kuruldan rica ederim.

Daha evvelki adalet yılı içinde Askerî Yargıtaydan emekliye ayrılan Sayın Hâkim General Esat Doğu ile Kemal Gökçe'nin geçen adalet yılı içinde görevlerine avdet etmiş olmaları memnuniyet doğurmuştur.

Geçen adalet yılı içinde yeni görevler almış olan bütün hâkim, savcı ve adalet görevlilerine başarılar dilerim.

Adalet Bakanlığı 882 numaralı Kanunun verdiği kadrodan faydalanarak Ankara Asliye Mahkemesi kadrosuna ilâveler yapılmasını ve bu ilâvelerle Yargıtaya yetkili Üye Yardımcısı atama imkânının sağlanmasını vaat buyurmuş ve bir kısım atamalar yapılmıştır. Vaat tamamının yerine getirilmesini beklerken Bakanlığın ve Yüksek Hâkimler Kurulunun bu davranışlarından ötürü adalet namına şükranlarımı bildiririm.

Sayın dinleyicilerim ;

887 sayılı Kanun Hukuk Dairelerindeki sıkışık durumu gözönünde tutarak Yargıtaya 30 Üye kadrosu ilâve etmiştir. Gerçekten Yargıtayın ötedenberi hukukçu üyeye ihtiyacı vardır. Hukuk dairelerinde Cezacı Hâkimlerden faydalanmak zorunluğu her zaman duyulmuştur. Halbuki bu defa 35 Üyelik için yapılan seçimde Yargıtaya ihtiyacı karşılıyacak sayıda hukukçu üye intikali mümkün olamamıştır. 6 Cezacı Üyeden hukuk dairelerinde çalışmaları rica edilmiştir. (Bu sayın Üyelerden bir kısmı hukuk dairelerinde çalışmak arzusunu açıklamışlardır)

Yeni üyelerin dairelerine intibak etmeleri gecikmemiştir. Şimdi Yargıtayın hukukçu üye ihtiyacı tamamen giderilmiş değildir. Üç münhal üyelik hukukçu üyelerin emekliye ayrılmasından husule gelmiştir. Bu kadrolara cezacı üyeler seçilse dahi hukuk dairelerinde görev almaları zorunluğu vardır.

Sayın dinleyicilerim ;

Yargıtay 1967 Takvim yılı başında bir önceki yıldan 29.000 küsur iş devralmıştır. 1967 yılında 164.000 küsur iş gelmiştir. 1966 yılına nazaran 10 .000 küsur eksilme vardır. 1967 yılında iş toplamı 196.000 küsur olmuş-

530

tur. Bu yıl 165.000 küsur iş çıkarılmış, 1968 Takvim yılına 28.000 küsur iş devredilmiştir. 20 Temmuz 1968 gününde iş sayısı ise 22.000 küsurdur. Üye kadrosunun, Üye yardımcılarının artırılması devredilen iş sayısının kısa zamanda bu şekli almasını sağlamıştır. Aynı nedenlerle bugün her daire gelen işten çok iş çıkarmak çabasındadır. Duruşmasız ve normal işler Birinci Hukukta 15 günde, İkinci Hukukta ayda, Üçüncü Hukukta 1 ayda, Dördüncü Hukukta 12 ayda, Beşinci Hukukta 8 - 15 günde, Altıncı Hukukta 4 ayda, Yedinci Hukukta 3 ayda, Sekizinci Hukukta 20 - 30 günde, Dokuzuncu Hukukta 3 - 4 ayda, Ticaret Dairesinde 1,5 senede, İcra ve İflâs Dairesinde 3 - 10 günde Birinci Cezada 10 - 15 ayda, İkinci Cezada 2 ayda, Üçüncü Cezada 1 ayda, Dördüncü Cezada 2 - 3 ayda, Beşinci Cezada 7 - 10 günde, Altıncı Cezada 7 günde, Yedinci Cezada 15 günde incelenip karara bağlanmaktadır. (Duruşmalı, acele, tutuklu işlerle üzerinde durulması gereken konularla ilgili dosyalar müstesnadır)

Yetkili Üye Yardımcısı arttırıldığı taktirde bu süreler daha kısalacaktır.

Hukuk Genel Kurulunda işlerin geciktiği bir gerçektir. Kurulun toplantı için üye ve karar için oy yeter sayısı hakkındaki Kanun hükümlerinin bunda büyük etkisi bulunmaktadır. Bu hususta Büyük Millet Meclisindeki Kanun teklifinin bir an önce kanunlaşması bir çok iş sahibini sevindirecektir. Bugünkü kanunî durum karşısında yeni üyelerin sağladıkları imkândan faydalanmak suretiyle haftada bir gün yapılan Kurul toplantısı Ekim 1967 den itibaren ikiye çıkarılmış ve daha çok işin karara bağlanması imkânı elde edilmiştir. Sayın Başkan ve Üye arkadaşlarımdan Genel Kurul toplantı günlerinde daha uzun müddet çalışmak imkânını ve görüşmeleri iş saatleriyle bağlı tutmamak durumunu Birinci Başkanlığa bahşetmelerini rica etmekteyim.

Sayın dinleyicilerim ;

Geçen adalet yılında, Yargıtaya eklenen binaya bazı Daireler ile C. Başsavcılık Bölümleri taşınmışlardır. Kadrolara yapılan ilâveler nedeni ile yeni bina dahi artan ihtiyacı karşılamaktan çok uzak kalmıştır. Binanın 8 kat yapılması plânlanmış, inşaat ona göre yürütülmüş iken imar heyetinin daha fazla yükseklik vermemiş olması yüzünden inşaat 4 katta bırakılmıştır. İmar heyetinin bu kararı Danıştayca bozulmuştur. Heyet yeni bir karar alacaktır. Bu kararın bugünkü ihtiyacımızı karşılayacak nitelikte olmasını temenni etmekteyiz.

Yargıtay esas ve ek binaları Bakanlıklar binaları arasına sıkışmış bir durumdadır. Artan ihtiyacı karşılayacak inşaata elverişli arsası yoktur.

S31

Şehirin inkişaf sahası istikametinden ve bugünkü iskân sahası, dışında ve hemen civarında çok geniş bir arazi parçasının adalet sitesi için bugünden tefrik ve tahsis olunması uzağı görüşe bir örnek teşkil edecektir. O arazi parçası ileride belediye hizmetlerinden faydalanacak duruma geldiği zaman sitenin inşasına başlanır, ihtiyaçların artışı oranında inşaata devam olunur. Böyle bir teşebbüste emekleri geçecek kimseler adalet tarihinde mümtaz bir yer alırlar.

Sayın dinleyicilerim ;

Geçen adalet yılında Yargıtay çok mutlu günler yaşamıştır. Yargıtay ve Danıştay Kuruluşlarının 100 . yıl dönümlerini 1968 yılında kutlamışlardır. 17 Haziran 1968 Pazartesi günü sabahleyin Yargıtay Mensupları büyük kurtarıcı ve devrimci, müstesna devlet adamı Atatürk'ün kabirlerinde saygı duruşu yapmışlar ve kabre bir çelenk koymuşlar, yurtta kardes kavgasını önleyen, demokrasi hayatımızda bir dönüm noktası sayılan 27 Mayıs 1960 devriminin lideri büyük adam Cemal Gürsel'in ve devrim şehitlerinin kabirlerini ziyaret ettikten sonra Büyük Millet Meclisi tören salonunda hazır bulunmuşlardır. Burada tören, ricamızı kabul buyuran Sayın Cumhurbaşkanımız Cevdet Sunay'ın tarihi değer taşıyan veciz konuşması ile açılmıştır. Bu konuşmada hukuk devrimleri karşısında Yargıtayın çalışmalarına işaret buyurulduktan sonra bu kuruluşun hukuk inkilâbını yerleştiren ve gelişmede oynadığı rolün önemli olduğu kanısı açıklanmış, Yargıtay müstesna hizmetleri dolayısiyle cumhuriyetin temeli dayanaklarından biri olarak belirtilmiştir. Bu konuşma zevkle ve ilgi ile dinlenmiştir. Bundan sonra arkadaşlarım ve misafirlerimiz benim naçiz sözlerimi dinlemek sabır ve tahammülünü göstermişlerdir. Bu toplantıda sayın Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in, Yargıtay eski Birinci Başkanlarından Sayın İhsan Köknel'in Ankara Barosu Başkanı Sayın Oktay Çubukgil'in birbirinden değerli ve ilgi çeken konuşmaları zevkle dinlenmiştir. Radyo ve televizyon postaları özel programlar düzenlemişler, günün önemini belirtmişler ve değerli Yargıtay Hâkimlerinin konuşmalarına programlarında yer vermişlerdir. Basında Hukuk devrimleri ve Yargıtay hakkında geniş ölçüde yayın yapılmıştır.

17 Haziran 1968 gecesi Adalet Bakanı tarafından Büyük Ankara Otelinde bir toplantı tertiplenmiştir.

18 Haziran 1968 Salı günü İmar ve İskân Bakanlığı konferans salonunda düzenlenen toplantıda Yargıtay Üyesi Sayın Senai Olgaç tarafından (Mahkemeler ve Yargıtaya düşen ödevler) konusunda, Profesör Sayın Faruk Erem tarafından (Ceza adaletinde mağdurların himayesi) ko-

532

nusunda çok faydalı bilimsel konuşmalar yapılmıştır. Aynı günün akşamı Ankara barosunun bu yıl dönümleri şerefine düzenlediği toplantıda bulunduk.

Adalet Bakanlığı çok değerli yazıları bir araya toplayan bir armağan, Yargıtay Hâkimlerinin resimlerini, adlarını, kısa hal tercümelerini kapsayan bir albüm yayınlamış, bir hatıra plâkası, Yargıtay Hâkimlerine münhasır rozet hazırlatmıştır. Bunlar gerekli kuruluş ve kişilere dağıtılmıştır.

P.T.T. İdaresi iki değerde hatıra pulu ve Tekel İdaresi özel ambalajlı sigara ile bu kutlamaya katılmışlardır. Bütün ağır ceza mahkemesi olan yerlerde bu yıl dönümü kutlanmıştır.

Bu vesile ile asil Türk Milleti ve onun manevi temsilcileri Hâkimler ve Yargıtay hakkındaki temiz duygularını, günün uyandırdığı heyecanlarını açıklamak fırsatını kaçırmadıkları gibi Türkiyedeki yabancı dost Devlet temsilcileri, dost devletlerin Yüksek Hâkimleri de iyi dileklerini açıklamaktan geri kalmamışlardır.

Adlî hayatımızda son yüz yılın milleti ölçüsünde önem ve anlamını kavramak mutluluğuna ermiş, bunun kutlanmasına, kutlama programlarına katılmış olanlara, bu programın düzenlenmesinde, uygulanmasında emeği ve yardımı geçenlere, sözle, yazı ile Yargıtayın çabalarını arttırmaya, Hâkimlerin adalet yolundaki şevk ve azimlerini kuvvetlendirmeye etkili olanlara, Türk adaletine görevlerini açıklayanlara, ayrı ayrı teşekkür etmeye imkân bulamadığı için, bunu burada yerine getirmeyi en zevkli bir borç bilmekteyim.

Sayın dinleyenlerim;

Geçen yüz yıl Türk Hukukunu Batı Hukuk sistemine ve onun müsbet ilme dayanan kalıplarına oturtmak, yerleştirmek dönemi olmuştur. Bu dönemde Türk Hukuku halkın uygar bir halde yaşaması, gelişmesi imkânını hazırlayacak niteliğe yönelmiştir.

Bu dönemde Türkiyede millî hukuk ve millî hukuk eğemenliği kurulmuştur. Kapitülasyonlara dayanan adlî kayıtlamalar, şeriat hukukunun gereği olan şeriat, kilise ve havra mahkemeleri bu dönemde tarihe karışmıştır. Kapitülasyonların doğuşu, gelişmesi, bunların biçim ve nedenleri, sonuçları, acı uygulamaları, bunlardan kurtulmak için yapılan mücadeleler, çekilen acılar dikkatle incelenmeli, üzerinde ibretle durulmalıdır. Bu dönemde 1961 Anayasası ile Türk Hâkimi bağımsızlığa ve teminata kavuşmuştur.

533

Bütün bu önemli devrimler, gelişmeler, değişmeler arasında faziletli Türk Hâkimleri görevlerini hakkı ile yapmak mutluluğuna ermişlerdir. Anayasanın ve diğer kanunların ve vicdanlarının emrini yerine getirmişlerdir. Devrim kanunlarının uygulanmasında; o kanunların toplum bünyesine ve yararlarına yerleştirilmesinde başarı göstermişlerdir. O hâkimler elbette Anayasanın gerçek anlamına uygun davranışları ile devrim prensiplerinin, Anayasanın yurt üstünde hâkimiyetini ebediyete kadar devam ettirecekler, toplumu mutlu kılacaklar, bundan müstesna bir zevk duyacaklardır.

Sayın dinleyicilerim;

Yargıtay geçen adalet yılı içinde onüç içtihadı birleştirme kararı vermiştir. Bunları kısaca arzetmeme müsaade buyurmanızı reca edeceğim :

1 — 11/Aralık/1967 tarihli karara nazaran : Cezaların infazı hakkındaki 647 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin 5 inci fıkrası uyarınca para cezasının tahsilini sağlamak amacı ile hükümlünün mallarına ve haklarına hükümle birlikte tedbir konulmamış olması halinde hükmün kesinleşmesinden sonra infaz sırasında Ceza Yargılama Usulü Kanununun 402 nci maddesine dayanılarak mahkemeden tedbir kararı istenemez.

2 — 13/Aralık/1967 tarihli karara nazaran; taşıma akdinin teminatı olarak taşıyıcı tarafından yatırılan ve akdin ifa edilmiş olmasına rağmen, henüz geri verilmemiş bulunan banka teminat mektubunun iadesi hakkında taşıyıcının taşıtan aleyhine açtığı dâvada Türk Ticaret Kanununun 767 inci maddesindeki zaman aşımı ileri sürülemez.

3 — 7/Şubat/1968 tarihli karara nazaran; üzerinde intifa hakkı bulunan tasarruf hesabına banka ikramiyesi isabet ederse, bu ikramiye tamamen intifa sahibine ait olamıyacağı gibi sermaye sahibine de ait olmaz. Ancak kuru mülkiyeti sermaye sahibine ve yalnız intifai intifa hakkı sahibine ait olur.

4— 21/Şubat/1968 tarihli karara nazaran; bir gayrımenkulde kiracı olarak oturan bir kimse eğer bir yapı kooperatifinde ortak bulunuyorsa, kooperatifçe kendisine oturabileceği bir mesken tahsis edilmiş ise, 6570 sayılı gayrımenkul kiraları hakkındaki kanunun 7 inci maddesinin son fıkrasının uygulanması bakımından kendisi mesken sahibi sayılır. O meskenin adına tapuda kayıtlı olup olmadığına bakılmaz.

5 — 21/Şubat/1968 tarihli diğer bir karara nazaran; İcra ve İflâs Kanununun 364 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasının uygulanması bakı-

534

mından icra tetkik mercii kararının temyiz edilmiş olması icra veznesinde bulunan paranın alacaklıya ödenmesine engel olamaz.

6 — 4/Mart/1968 tarihli karara nazaran; 2490 numaralı Arttırma ve Eksiltme Kanunu uyarınca yapılan ihalelerde müteahhit mukavele yapmaktan kaçınır ve bu suretle ihalenin feshine sebebiyet verirse kanunun 25 inci maddesindeki sınırlar içinde sorumlu olur. Bu sorumluluk şartnameye konulacak özel hükümlerle genişletilemez.

7 — 4/Mart/1968 tarihli diğer bir karara nazaran; kiralanan gayrımenkulün bazı vergi ve resimleri kanun ile veya sözleşme ile kısmen veya tamamen kiracıya yükletilmiş iken bunlar kiralayan tarafından ödenmiş bulunuyorsa, kiralayanın bundan doğan alacağı kira parası alacağı sayılmaz. Adi bir alacak niteliğindedir. Borçlar Kanununun 260 ıncı maddesine dayanılarak temerrüt sebebi ile kira akdinin feshi istenemez.

8 — 29/Nisan/1968 tarihli karara nazaran; umumî yola çıkmak için yeter yolu bulunmayan bir gayrımenkul sahibi Medenî Kanunun 671 inci maddesi uyarınca komşularından geçit isteyebilir. Böyle bir dâvanın 6785 sayılı İmar Kanununun 39 uncu maddesi ile ilgisi bulunmamaktadır. Medenî Kanunun 671 inci maddesindeki şartlar mevcut ise ayrıca böyle bir geçit vermenin imar mevzuatına uygun olup olmadığı aranmaz.

9 — 6/Mayıs/1968 tarihli karar, kaçakçılık suçları ile ilgilidir. Kaçak eşyaya ilgili idarece tesbit edilip mahkemeye bildirilen (sif değer) hükme esas tutulamaz. Gerçek sif değerin belirtilmesi için mahkemece tarafsız mercilere veya uzman bilirkişilere başvurulması lâzımdır. Bu hususta suçlunun bir itirazı olup olmadığına bakılmaz.

10 — 8/Mayıs/1968 tarihli karara nazaran; 4753 numaralı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu uyarınca Hazine yeri olarak belirtilen ve Hazine namına tapu kütüğüne geçirilen gayrımenkullere haksız müdahale edenler hakkında bu müdahalenin önlenmesi dâvasını Hazine açabileceği gibi Köy İşleri Bakanlığı da açabilir. Prensip itibariyle işgal tazminatı dâvasını yalnız Hazine açabilir.

11 — 20/Mayıs/1968 ve 10/Haziran/ 1968 tarihli iki karar mahkeme harçları ile ilgili bulunmaktadır.

12 — 10/Haziran/1968 tarihli diğer bir karar Devlet Ormanından kaçak ağaç elde edilmesi halinde tazminatın nasıl hesap edileceğine dair bulunmaktadır. Bu kararda 6831 numaralı Orman Kanununun 112 nci maddesi tartışma konusu olmuştur. Buna nazaran; hakkında Kanunun diğer maddesinde başkaca bir hüküm sevkedilmemiş olan yasak eylemleri işleyenler bu yüzden ormanda husule gelen bütün zarar-

535

ları karşılıyacak suretle ve Borçlar Kanununun genel hükümleri dairesinde hesaplanacak tam tazminat ile sorumludurlar.

Sayın dinleyicilerim ;

Ormanlar halkın bilgisizliği yüzünden ötedenberi tahrip edilegelmektedir. Orman mevzuatında sık sık değişiklikler yapılmış, ormanları korumak için tedbirler tertipler alınmış olmasına rağmen (Cibali - Mubaha) dönemi kapatılamamış, tahribin önüne geçilememiştir. Bir zaman orman tahripçilerinin sık sık affedilmeleri durumu daha kötüye götürmüştür. 1961 Anayasası 131 inci maddesi ile ormanlar hakkında kesin ve özel hükümler sevk etmiş, hatta orman suçları için genel af çıkarılamıyacağını, ormanların tahribine yol açacak hiç bir siyasî propaganda yapılamayacağını belirtmiştir. Yargıtay; Orman Kanununun uygulanmasında Anayasanın bu davranışını daima gözönünde tutmuştur. Bilindiği gibi ormanlar bir gelir kaynağı olmakla beraber yurdun havasına, iklimine, güzelliğine, sel ve su basmalarına, toprak kaybına etkili bir unsurdur. Ormanların tahrib edilmiş olmasından dolayı yurt topraklarından mühim bir kısmı sel ve çaylarla denizlere akmakta, elden çıkmakta, geriye verimsiz çıplak kayalıklar kalmaktadır. Aynı nedenle bir çok yerler sel ve su basması felâketine uğramaktadır. Ağaçsızlık mevsimlerin olağan cereyanını aksatmış bir çok yerler çöl halini almıştır. Bu gün öğle zannediyorum ki yurt ormanları gelir ve kazanç kaynağı olmaktan çıkmıştır. Ormanların kesimi, tahribi kesinlikle durdurulmalı kesim ve çıkarma kocamış, çürümüş, devrilmiş ağaçlara hasredilmelidir. Ormanların korunması ve genişletilmesi için daha tesirli tedbirler alınmalıdır. Yeni orman kanunu hazırlanırken tasarıya ormanların tahribine yol açacak siyasî bir propaganda havası verilmemelidir.

Sayın dinleyicilerim;

Yargıtay Genel Kurulları, Özel Daireler yurt çapında çok önemli kararlar almışlardır. Bir çok problemleri çözmüşlerdir. Bunları anlatmak çok uzun sürecektir. yanlız Hukuk Genel Kurulunun 25/Ekim/1967 tarihli kararına temas etmeden geçemiyeceğim.

Bu karar Devlet Bütçesinin D cetvelinden aylık ücret alan kamu hizmeti görevlilerinin işçi sendikaları toplu iş sözleşmesi, devlet personeli sendikaları kanunları karşısındaki durumlarını kesin olarak belirtmektedir.

Bu Karara nazaran; bunların gördükleri işlerin nitelikleri ne olursa olsun işçi sendikasına giremezler, kendilerinden sendika aidatı kesilemez.

536

Binnetice toplu iş sözleşmesine katılamazlar. Fakat; bunların durumunu diğer kanunlar sağlam temellere bağlamamış, kendilerine teminat sağlamamıştır. Kısa zamanda bütçenin D cetvelinden aylık ücret alan kamu hizmeti görevlerinin durumu düzeltilmeli, her bakımdan bunlarla memurlar arasındaki fark giderilmelidir.

Yargıtay; geçen adalet yılı içinde dahi aşırı sağ ve aşırı sol eğilimli kişilerin kanunlarla yasaklanan ve suç sayılan eylem ve işlemleri üzerinde dikkat ve hassasiyetle durmuş, eski içtihadlarını devam ettirmiştir.

Sayın dinleyicilerim;

1947 yılında Nevyorkta toplanan Dünya Baroları temsilcilerinin kurdukları ve Ankara ve İstanbul Barolarının üye oldukları, Dünya Barolar Birliğinin yaklaşık olarak 70 kişiye varan yönetim kurulu Nisan 1969 da Türkiyede toplanacaktır. Bu toplantı Ankara Barosunun teşebbüsü ile sağlanmıştır. 1972 yılı içinde toplanması gereken konferansın Türkiyede yapılıp yapılmayacağı yönetim kurulunca Türkiyede kararlaştırılacaktır. Genel Kurula 1500 Üye iştirak edebilecektir. Dünya Barolar Birliği Yönetim Kuruluna başarılar dilerim.

Sayın dinleyicilerim;

Kuzey Anadoludaki son depremin Bartın ve çevrelerinde can ve mal kaybına sebep olması hepimizi üzmüştür. Ölenlere rahmet yaralılara acele şifalar dilerim. Kaybın ilk tahminlerin altında kalması bizim için teselli sebebi olmuştur.

İdarenin ve Kızılayın acıları hafifletecek tedbirleri almış olduğu kanısı teselli kaynağımızdır. Sınır komşumuz dost İran Milletinin son depremdeki büyük kayıplarından doğan acılarını en samimi hislerle paylaşır, kendilerine baş sağlığı dilerim.

Sayın dinleyicilerim;

Burada adalet yılını açış konuşmalarımdan en sonuncusunu yapmış bulunuyorum. 40 seneyi aşan meslek hayatımın 20 senesi Yargıtayda çok faziletli büyük hâkimler arasında geçmiştir. En temiz, en iyi, en kâmil insanlarla arkadaşlık yapmak şerefine ve talihine mazhar oldum.

Burada bir çok defalar sizlerle konuşmak şerefini kazandım. O konuşmalarımda açıkladığım düşünceleri, kanıları halâ muhafaza ediyorum. Kalbim her zaman milletimin daha mutlu olması için çarpmış, her davranışım bunu hedef tutmuştur.

332

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin birliği ve itibarı, Türk Milletinin mutluluğu, refahı, Dünya ölçüsündeki haysiyeti ve kuvveti Atatürk ve 1960 devrimlerinin ilkelerine uygun davranmaya, onlara samimi şekilde saygı göstermeye herkesi onlara karşı saygılı bulundurmaya, bu yoldaki devrimlerin dinamik gelişmesini sağlamaya bağlıdır. Bu benim en samimi kanaatimdir. Onun için bütün konuşmalarım bu temellere istinat ettirilmiştir. Bununla Büyük Önder Atatürk'ün emanetini korumak gayreti içinde bulunmanın müstesna zevkini taşıyorum. 40 seneyi aşan meslek hayatımda yanlışlığa düşmemek için, adaletten ayrılmamak için büyük dikkat ve gayretler sarfettim. Şimdi görevini başarmak için bütün kuvvetini harcamak çabasında bulunmuş olanların mutluluğu içindeyim. Çabalarımın hedefini bulup bulmadığını asil milletim takdir edecektir.

Bu süre içinde milletimin çoğunluğundan iltifat, saygı, sevgi ve asil davranışlar gördüm. Bunların hayranıyım. Kendilerine burada teşekkür etmek yerine getirilmesi zevkli bir borçtur.

Yargıtayla münasebetlerinde sayın Adalet Bakanı ve Bakanlık erkânı ve Yüksek Hâkimler Kurulu çok anlayışlı davranmışlardır. Bu davranışların devam etmesini, bütün konuşmalarımda belirttiğim ihtiyaçların gözönünde tutulmasını dilerken kendilerine samimi teşekkürlerimi sunarım.

Sayın dinleyicilerim;

Naçiz konuşmamın sonuna gelmiş bulunuyorum. Sabır ve tahammülünüzün taştığını takdir ediyorum. Çok hareketli geçen bir adalet yılının bilânçosunu daha kısaltmaya imkân bulamadım. Özür dilerim.

Türkiye Cumhuriyetinin ebediyete kadar hür ve bağımsız ve haysiyetli bir devlet olarak devam etmesi, Türk Milletinin lâyık olduğu uygarlığa ve refaha kavuşması, millî, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti içinde yaşamanın imkânlarından gereği gibi faydalanması en büyük dileğimdir. Yeni adli yılın hâkimler, diğer adalet görevlileri için başarılı ve bütün millet için uğurlu olmasını dilerim.

Beni dinlemek zahmetinde bulunduğunuzdan dolayı hepinize gönülden teşekkür eder, hepinizi saygı ile selâmlarım.

538

CEZA ADALETİNİN TESİRLİLİĞİ

Yazan: Dr. Mustafa T. YÜCEL

Genel olarak, «başkalarını hesaba katmıyan» bir olgu olarak tanımlanabilecek suç ve suçluluk ezelî ve ebedî bir sorun olarak hemen her cemiyette belirmektedir. Suç olgusunun tezahürü insan tabiatının icabı olup; nicelik ifade ettiğinde halk seviyesinde çeşitli reaksiyonlara sebep olmaktadır. Bu reaksiyonlar genellikle mevcut cezaların hafif oluşundan şikâyetle daha zecrî cezaların kanunlaştırılması şeklinde yer almaktadır. Bu yoldaki bir tedbirin kanunlaşması halinde gazetelerdeki tefsir ve yayınlar nedeniyle belki belli bir süre bir etki ve şok yaratılabilirse de, Yeni Trafik Kanunu tasarısında olduğu gibi, uzun bir zaman süresi söz konusu edildiğinde bu tür ağır cezaların genel önleme hassası olmadığı belirecektir. Bunun somut örnekleri tarih potasında mevcuttur.

Cezaların şiddetinden ziyade suçluların yakalanarak adalet mekanizması önüne getirilmesi işleminin kesinlik arz etmesi, diğer bir ifade ile, karanlıkta kalan suç ve suçlu miktarının azaltılması zorunludur. Aksi halde, beceriksiz suçluların adalet önüne getirilmesi şeklinde beliren bir sistemde, okyanusun bardakla boşaltılması imkânsızlığı gibi, suçlulukla mücadelede tesirlilikten söz edilemez.

Suçlulukla mücadele çok yanlı bir sorun olup; bu konuda genel ve özel önleme tedbirleri yer almaktadır. Genel önleme, her bir vatandaşı etkileyecek olan genel sosyal ve ekonomi siyasetleriyle cezaî normları; özel önleme ise suç işlendikten sonra hâkim tarafından şahsileştirilmesi öngörülen ceza ve islâh tedbirlerini kapsamaktadır.

Hiç şüphesiz, 647 sayılı İnfaz Kanununun hâkime temin ettiği cezalar ve alternatifleri karşısında ceza adaleti rasyonel bir yapıta kovuşmuş olup; hâkimlerin bu kanunun ruh ve felsefesi ışığında verecekleri cezalarda infaz konusunda etkili olabilecektir. Yalnız, ceza sistemindeki çeşitli cezaî tedbirlerin suçlu üzerindeki tesirliliğini ölçmede yararlanılabilecek suçlu ve tretman tipolojisi olmadığından hâkimler verdikleri cezaî hükmün tesiri konusunda bilgi sahibi olmaksızın karar vermek durumundadırlar. Gerçekte, hâkimlerin adalet ile cemiyet arasında bir köprü vazifesini görmeleri, daha aktif bir rol alarak verdikleri cezaî hükmün

tesirinide takip etmeleri gerekir. Bu gerçek ve zorunluluklar karşısında kriminolojik araştırmalar bugün suç sebeplerini araştırmadan ziyade ceza adaletinin tesirini incelemeye yönelmiştir. Bu konuda çözümlenmesi gerekli ana sorunlar aşağıdadır :

1. Mahkemeler nasıl ceza tayin ediyor?
2. Neden tayin ettikleri cezayı veriyorlar ? ve
3. Şahsî tedbirler ve cezaların suçlu üzerindeki tesiri nedir?

1959 yılında Barbara Wootten'in çok haklı olarak ifade ettiği gibi, «Şimdiye kadar pek çok önemli kararlar 'ileriyi görüş unsuru' veya bu konudaki 'ilmî veriler' olmaksızın verilmiştir. Hâkimler, hergün daha önce hükmettikleri cezaî tedbirlerin iyiliğini veya kötülüğünü bilmeksizin, benzeri cezaî tedbirleri hükmetmek zorundadırlar : İşte, adalet bu bakımdan birden fazla anlamda kördür.» (1)

Her zaman ve her yerde üzerinde durulan ve teyid edilen öneri, adalet mekanizmasının elinde bulunan vasıtaların çok az önem ve tesiri haiz olduğudur. Ceza adaleti tatbikatında ağır veya hafifletilmiş cezaî hükümlere yer verilmesinin, geçmişte, suçun niceliği ve genişliği üzerinde aşikâr veya belirli bir tesiri görülmemiştir. 1883 ve 1933 yılları arasında Alman Ceza Mahkemelerince verilen cezaların gittikçe hafifletilmiş olmasına rağmen suç niceliğinde bir artış görülmemiştir; bilâkis bir azalma tespit edilmiştir. İsviçre'de 1929 - 1962 yılları arasındaki suçluluk hareketini tetkik eden Schutz, «bir memleketteki suç niceliğindeki artış veya azalış, kanunlarda veya mahkeme kararlarındaki temayül değişikliğine bağıntılı olmaksızın vâki olmakta ve bu hareket cemiyet hayatındaki esaslı kültürel değişimin neticesi veya fonksiyonu olarak belirmektedir,» neticesine varmıştır (2).

Buna karşılık, ağır cezaları kapsıyan cezaî normlar ve mahkeme kararları arzu edilen neticenin aksine bir tesir yaratarak suçluları ve halkı daha az duygulu ve responsif yapmaktadır (3).

Sosyoloji ilmi bu konularda bize yararlı olamamaktadır; zira, bu ilmin en önemli araştırma metodu olan tecrübî - istatistik metodu adalet öyküsü nedeniyle tatbik edilememektedir; örneğin, iki grup suçludan birinin daha ağır veya farklı cezaya çarptırılarak hükmün neticelerini iz-

1. Wootten. **Social Science and Social Pathology** (1959) London p. 325
2. Schutz. **Monatsschrift für Kriminologie und Strafrectsreform**, Sonderdruch, p. 16
3. Belçika için bk. **Revue de droit pénal et de criminologie** (May 1964) pp. 742 - 743

540

lemek mümkün değildir. Diğer taraftan, önleme tedbirlerinin tesirliliğini ilmî olarak incelemek mümkünse de, bu konuda ifade edilmiş subjektif fikirlerin ötesinde bir şeye tesadüf edilememektedir (4).

Mahkemece verilen cezalar ve tedbirlerin tesirliliğini kriminolojik yönden değerlendirmek gayesiyle müracaat edilebilecek şeyler yalnız kriminologların tecrübeleri ve fikirleridir. Amerika'da Korn ve McCorkle, cezaî metodun mu yoksa tretman metodunun mu başarılı ve tesirli sonuçlar temin ettiği sorusuna eğilmişler ve her iki tip metodun gerçek tesirliliğini ölçmek hususundaki ilmî değerlendirmelerin az olduğu ve kesin olarak birinci veya ikinci metodun başarılı olduğu neticesine götürebilecek delillerinde çok zayıf olduğu neticesine varmışlardır (5).

Hapis cezalarının tesirini tayin etmekte karşılaşılan diğer bir güçlükte, suçluya tesir eden sebepleri bilmemek veya ölçmemekten ileri gelmektedir. İngiltere'de Walker, «kendiliğinden iyileşme derecesi» nden söz etmekte (6); Amerikalı Vold ise, «cezaevindeki tretman sebebiyle veya ona rağmen cezaevini terk edenlerden bazıları hiç bir zaman geri dönmiyeceklerdir,» demektedir (7).

İngiliz kriminologları, «cezaî tedbirlerin ikamesi» kanununu tekâmül ettirmiş olup; bu kanuna göre, cezaî bir tretmandan sonra tekrar suç işliyenlerin ekserisi farklı bir cezaî tretman sonrasında suç işlemiyeceklerdir. Diğer bir ifade ile, cezaî tedbirlerin ekserisi suçlular için ikame edilebilir niteliktedirler (8). Çeşitli tretman metodlarının tesirliliği üzerine İngiltere'de yapılan bir araştırma, genel tahminlerin aksine, mükerrirlik bakımından aynı yaş ve tipteki çocuklar bakımından kısa süreli hapis cezası ile uzun süreli Borstal eğitimi arasında bir fark olmadığını göstermiştir (9)

Sonuç :

Cezaî tretman tedbirlerinin tesirliliği üzerine çekilen dikkatler neticesi ceza verme tatbikatında çeşitliliğe ve daha yumuşak tedbirler vazıına doğru bir temayülün mevcut olduğu tespit edilmiştir. Hemen he-

4. Bk. European Seminar on the Evaluation of Methods Used in the Prevention of Juvenile Delinquency, **Frascati Report**, United Nations Geneva (1963); **Annales Internationales de Criminologie** I (1965) pp. 174 - 175

5. Korn and McCorkle. **Criminology and Penology**, New York (1959) p. 247

6. Walker. **Crime and Punishment in Britain**, Edinburg (1965) p. 247

7. Vold. **Theoritical Criminology**, New York (1958) p. 296

8. Radzinowicz. **In Search of Criminology**, London (1961) p. 136

9. **Juvenile Delinquency in Post - War Europe** (1960) Council of Europe, Starsbourg, p. 47

541

men hiç bir memlekette ceza adaletinin tüm olarak veya normları ihlâl edenlere verilen özel cezaî tedbirlerin tesirliliği konusu üzerine yapılmış rasyonel ve ilmî bir araştırma mevcut değildir.

Genellikle, verilen cezanın ağırlığı veya hafifliği işlenilen suç niceliği ve miktarı üzerine etkili olmaktan uzak olup; ağır cezalar arzu edilenin aksine neticeler doğurmaktadır.

Genellikle, hapis cezalarının ve özellikle kısa süreli olanlarının zararlı olduğu konusunda kriminologlar fikir beraberliğinde olup; hapis süresinin kişi üzerindeki tesirini azaltmak gayesiyle kısa süreli hükümlüler Avrupanın bazı memleketlerinde açık müesseselere gönderilmektedir (10).

Avrupa memleketlerinin ekserisi genç suçluların cezaevlerine gönderilmesine taraftar olmayıp; 17 ve 18 yaşın altındakiler geniş ölçüde müessese dışı tretman tedbirlerine tabi tutulmaktadır. Bu tedbirler, sosyal islâh niteliğinde olmak üzere çocuk bakım servisine veya özel eğitim müesseselerine gönderilme şeklinde belirmektedir. Alternatif olarak mahkeme, hapis cezası veya erteleme müessesesinin değişik şekillerini uygulayabilmektedir. Kısa süreli cezalar tevkif evlerinde (maisons d'arrest) veya yetişkinlere mahsus cezaevlerinde çekilmektedir. İngiltere ve Federal Almanya Cumhuriyetinde kısa süreli hükümlüler için (21 yaşın altındakiler) özel tevkif evleri tesis edilmiştir.

Probation (deneme) müessesesinin tesirli ve başarılı olduğu; para cezalarının artan bir nispette kullanıldığı ve şahsi hallerde tesirli bir önleme vasıtası olduğuda ekser infaz sistemlerinde belirmiştir.

Bazı cezaî tedbirlerin tesirliliğine dair kısmî belirtilerle beraber, tesirli bir sistem geliştirme yönünden, muhtelif ceza ve islâh rejimine tâbi tutulan suçlular hakkında istatistikî bilgi toplanmalı ve kullanılan metodları değerlendirmek bakımından araştırmalar yapılmalıdır.

10. United Nations. The Open Correction Institution in Asia and the Far East 1965.

542

TRAFİK KANUNU HÜKÜMLERİ KARŞISINDA SİGORTA MEVZUATI VE MEVCUT TATBİKAT SEBEBİYLE VATANDAŞIN KARŞILAŞTIĞI GÜÇLÜKLER

Yazan : Mümtaz ÖNDER
(Keşap C. Savcısı)

P l â n

I. Genel olarak
II. Asıl olan vatandaşın hüsnüniyeti
III. Sigorta sözleşmelerinin umumi olarak taşıdığı karakter
IV. Sigorta bedelinin alınmasında bugün varolan tatbikat
V. Sonuç

Bibliyoğrafya: Erdinç Ali İzahlı Karayolları Trafik Kanunu, Ankara 1962; Selçuk Cevat ve arkadaşları - T. C. Mer'i Kanunları, Ankara 1958; Adalet Dergileri, 1967 - 1968 Ankara; Olgaç Senai Doğan Sigorta Anonim Şirketi Koasko poliçesi, Ankara 1967; Bankerler ve Tüccarlar Sigorta Aanonim Şirketi Trafik Sigorta Poliçesi, Ankara 1966; Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Umum Müdürlüğü 10/1/1968 gün 1/3 sayılı tamimi; İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü 4/12/1967 gün ve 82792 sayılı tamimleri.

I. GENEL OLARAK :

Bu gün geçerli bulunan mevzuata göre her vasıta sahibi bu vasıtasını Türkiye'de çalışma salâhiyetini haiz olan ve muhetlif şirketler tarafından işletilmekte bulunan sigortalardan birine sigorta ettirmek zorunluğundadır. (6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 18, 51 - 56 maddeleri)

Gayet medenî bir görüş ve düşünce ile konan bu yüklem; ne yazıkki bu mevzuatla hergün yüzyüze gelmek bahtsızlığına uğramış vatandaşın, kanunları, nizamları kavramadaki, onları değerlendirmedeki seviyesi, sigorta şirketlerinin yalnız taksitleri muntazaman almak fakat sırası geldiğinde defterinin zimmet hanesini kirletmemek yaradılışlı zihniyeti ve kolaylık bakımından lüzumlu olacak bilgileri dahi vermemek yollu tutumu, sırf 51 inci maddeden doğan üçüncü şahısların zararlarını temin etmek, hukukunu korumak gayesi ile tanzim edildikleri anlaşılan sigorta sözleşmelerindeki ters ve çapraşık cümleler yüzünden umulan kolaylığı ve adaleti getirmekten uzak kalmıştır.

6085 sayılı Kanunun 18/2 nci maddesi «Malî mesuliyet sigortasına tâbi nakil vasıtalarına muvakkat ruhsatname ve plâka verilmesi, sigorta aktinin yaptırılmış olmasına bağlıdır» demektedir. 232 sayılı Kanunla değişik 50 nci madde ile vasıta sahiplerine yüklenen hukukî mesuliyeti karşılamak ve üçüncü şahısların mal ve can emniyetini teminat altına almak için de 232 sayılı Kanunla değişik 51, 52, 53, 54, 55, 56 ncı maddelerde esasları tesbit edilen «MALÎ MES'ULİYET SİGORTASI» yaptırılması zorunluluğu konmuştur.

Bu duruma göre şurasını gayet açık olarak anlatmak gerekir ki; sigorta şirketlerinden sigorta bedeli talep etmeye yetkili olanlar yalnız ve yalnız «Bir trafik kazasında can veya malca zarara uğrayan kişilerdir». Bu kişiler de şayet ayrıca kendilerine ait sigortaya tâbi iseler oralardaki hakları bağlı oldukları sözleşme hükümlerine göre saklı kalmak üzere evvelemirde ve ancak kazaya sebebiyet veren aracın bağlı olduğu sigorta şirketinden bu haklarını talep etmek yetkisine sahiptirler.

II. ASIL OLAN KİŞİNİN HÜSNÜNİYETİ :

Kanun karşısında kişiler «Hüsnüniyetli» olarak kabul edilmişlerdir. Türk Medeni Kanununun ikinci maddesi «Herkes, haklarını kullanmakta ve borçlarını ifada hüsnüniyet kaidelerine riayetle mükelleftir.» demekte; aynı kanunun 3 üncü maddesi ise bunu «Bir hakkın doğumu için kanunen hüsnüniyet şart kılınan hallerde asıl olan, onun vücududur» formülü ile basitleştirerek ifade etmiştir. Gene aynı maddenin ikinci fıkrasındaki kendisinden beklenen ihtimamı göstermiş bulunan kimseden de umumi bir usul kaidesi olan «Müddei iddiasını isbatla mükelleftir» yüklemini de aramaya lüzum kalmayacaktır.

Halbuki trafik olayı sonucunda bedenen ya da malen zarara uğramış bulunan kişi, bu olayla ilgili haklarını aramak zımnında ilgili sigorta şirketine başvurduğu zaman beyanlarına hiç kıymet verilmemekte hüsnüniyetli sayılmış bulunduğu akla dahi getirilmemektedir. Kişinin kendisinden beklenen ihtimam; zararı verenin yetkililerce tesbitine yardımcı olması ve olay sonunda verilen zarar miktarıyla olayın kısaca izahını ilgili sigortaya bildirmesinden ibaret olacaktır. Ondan daha fazlasını istemek onu başaramıyacağı bir işte fuzulen izaç etmek ya da kanunsuz yollara başvurmasına sebebiyet vermekten öteye geçemiyecektir. Çünkü işe bakan resmi daireler usulleri dışında kişinin isteğini yerine getirmeyecektir. Fakat bu işin kompetanı bulunan sigorta şirketi; kişinin bahsi geçen kaideler muvacehesinde hüsnüniyetini ve ihtimamını yeter görerek bunların varit bulunup bulunmadığını araştırması daha insani ve kolay olacaktır.

III. SİGORTA SÖZLEŞMELERİNİN UMUMİ OLARAK TAŞIDIĞI KARAKTER :

Trafik kazaları bakımından yaptırılmakta bulunan sigortalar iki gurup arzetmektedir.

1. Karayolları Trafik Kanunca mecburi tutulan «Malî Mes'uliyet Sigortası»

2. Vasıta sahiplerinin daha fazla hasarlara karşı kendi gönülleri ile yaptırmakta bulundukları «Kasko» sigortasıdır.

Birinci maddede belirtilen Malî mes'uliyet sigortalarının yaptırılması her vasıta için zorunludur. (6085 S. K. 18/1 - 2 Md, 6085 S. K. nun 232 S. K. la değişik 51/1 - 2 md.) Maddelerde izah edilen hükümlere göre bu sigorta yaptırmamış bulunan araçlar trafiğe çıkamıyacaklar ruhsatname alamıyacaklardır.

Bu gibi sigortaların primleri ucuz, buna mukabil karşılığında ödeyecekleri azdır. Yılda 150.000 lira civarında miktar yatırmakla araç Malî Mesuliyet Sigortası yaptırılmış olur. Buna rağmen trafik kazası vukubulduğunda sigortayı yaptıran buradan kendisi için bir talepte bulunamaz. Ancak sigortayı yaptıran araç sahibinin zarar verdiği şahıs kendisine verilen zararı vasıta sahibi yerine sigortadan talep ederek almaya çalışır.

Zarara uğrayan şahsın sigortadan alabileceği miktarlar ise :

Maddî zarar bulunuyorsa ancak	2000.00 liraya kadar
Bedenî zarar bulunuyorsa ancak	5000.00 liraya kadar

zararlarını alabilecektir.

Şayet araç birkaç kişiye birlikte zarar vermiş ise bunlar da ancak yekûn olarak 15000.00 liraya kadar zararlarını alabileceklerdir.

İkinci maddede belirtilen K a s k o sigortanın yaptırılmasında ise kanunî hiçbir zorunluluk bulunmamaktadır. Vasıta sahibi kişiler gerek kendilerinin gerekse zarar verebilecekleri fertlerin ilerde doğacak daha büyük zararlarını karşılayabilmek düşüncesi ile yaptırdıkları sigortadır.

Bu gibi sigortaların primleri ise daha pahalı, buna mukabil karşılığında ödedikleri veya ödeyecekleri miktarlar ise daha fazladır. Burada miktar ve primler araçların durumuna göre ya da âkitlerin arzularına göre değişebilmektedir. Bu sigorta daha ziyade sigortalının zararlarını

karşılamaya matuf hükümleri kapsamaktadır. Üçüncü şahıslar bunu doğrudan doğruya talep etmek hakkına haiz değillerdir. Ancak bu miktar üzerine kanunî yollardan tedbir koyabilir hak iddiasında bulunabilir. Ya da sigortalı şahıs üçüncü şahsa ödemek zorunda kaldığı zararı sigortadan almaya veya rücû etmeye hak kazanmış bulunacak; böylece hem kendi zararlarını hem de hasar verdiği üçüncü şahsın zararlarını kendi bütçesine dokunmadan karşılayabilecektir.

IV. SİGORTA BEDELİNİN ALINMASINDA BUGÜN VAROLAN TATBİKAT :

Maddeten hasara uğramış bir araç sahibi ya da bedenen veya maddeten zarara duçar kalmış bulunan bir kişi bu hasar veya zararlarını kendisine zarar veren vasıtanın bağlı bulunduğu sigortadan talep edebilmek için şu bilgileri ibraz etmesi gerekmektedir.

1. Kazayı yapan aracın plâka ve Sigorta Poliçe numarası,
2. Trafik Zabıtasınca tanzim edilmiş bulunan hadise raporu ve tarihi,
3. Hadiseyi yapan şoförün kimliğini.

Basit gibi görünen bu üç madde içindeki imkânsızlıkları her madde için ayrı ayrı izah etmek gerekmektedir.

Herşeyden evvel bu durumun hadiseden itibaren (5) beş gün içinde ihbaren ilgili sigortaya duyurulması gerekmektedir.

Çok defa işin cezaî takibat ve tahkikatını yapmakta bulunan makam ve merciler malî yönden bir sorumluluk doğacağını dahi hatıra getirmedikleri için kazayı yapan vasıtanın plâka numarası yerine sanık şoförün kimliğini tesbit etmeyi ön plâna almaktadırlar. Diğer taraftan Sigorta Poliçe numarasının ise varlığı dahi sorulmamaktadır. Çünkü bu kişinin hukukî bir hakkıdır ancak talep ettiği takdirde ilgili mahkemelerin takdir edeceği bir durumdur. Zabıtanın ya da C. Savcılığının bu hususu araştırması çok titizliğinden ya da tesadüften meydana gelebilecektir. Çok defa yabancı bir muhitte bu gibi bir kazaya sebebiyet vermiş bulunan şoför ve vasıta serbest bırakıldığı için hakkında bilâhare ilgilice daha fazla bilgi toplamak imkânı kalmamaktadır. Tabii olarak vasıtanın sigortalı bulunması, kaçmamış olması gibi menfi durumlarıda nazarı itibara almak gerekmektedir.

Gerçi vasıtanın kaçmış olması halinde plâka numarası bilindiği takdirde poliçe numarasını Ankara Trafik Müdürlüğü «Trafik Sarayı» Ar-

546

şivinden bulmak mümkündür amma bununda uzunca bir zamana ihtiyacı bulunduğunu teslim etmek gerekir.

Şayet şoför kaçmamış bulunyorsa kimliğini tesbit etmek zaten resmi görevlilerinde zorunlu bulunduğu bir husus bulunduğundan burada bir güçlük bulunduğunu iddia etmemek daha doğrudur.

Trafik zabıtasının tanzim ettiği raporu temin etmekte ise hem maddeten hem de son zamanlarda vukubulan tatbikat yüzünden hukuken büyük imkânsızlık bulunmaktadır.

Eski tatbikata göre karayolları üzerinde vukubulan bir trafik olayını haber alan trafik zabıtası derhal hadisenin kendi yönünden tahkikatını yapmak üzere hadise mahalline gitmekte, gerekli raporunu tanzim etmekte idi. Halbuki İçişleri Bakanlığı Emniyet Umum Müdürlüğü Trafik Şubesi ifadeli (12/7/1967 gün ve 82797 sayılı genelgesinde «Trafik vakalarına vaziyet eden trafik polislerinin objektif ölçülerle hareket etmeyerek taraf tuttukları, bitaraflıklarını şüpheye düşürecek şekilde rapor tanzim ettikleri hususunda son zamanlarda birtakım şikâyetlerin vukubulduğu, bunun içinde trafik zabıtasının üzerine töhmet atılmasını önlemek çaresi olarak bundan böyle trafik vakalarına vaziyet eden trafik zabıtasının : Yalnız kazaya karışıpta yol üzerinde bulunmakta olan vasıtaların durumlarını, fren izlerini, yolun kaza anındaki durumu, kaza ile ilgili fizikî ve teknik unsurları objektif ölçülerle tesbit etmeleri gerektiğini, kusur nisbetlerini belirtmekten sureti kat'iyede çekinmeleri, bu durum için tabettirilen yeni örnek raporlara kazanın oluş şeklini bir fotograf gibi zabıt ve krokilerle tesbitle iktifa etmeleri gerektiği» emredildikten sonra ise durum tamamen değişmiştir.

Oysa ki durum tamamen meydandadır. İçişleri Bakanlığının Genelgesinden anlaşılmayacak bir durum yoktur. Halbuki denilebilir ki ilk anlarda teşkilâtın hemen hemen % 80 i bu genelgeyi «Yalnız yolun trafiğe açılması ile ilgili davranışlarından gayrı hiç bir şeyle ilgilenmemek, hatta kaza raporu dahi tutmamak» şeklinde anladığından; bu bahtsız devrede kaza ile karşılaşmak talihsizliğine uğramış bulunan kişilerin bu yolda bir rapor temin etmekteki imkânları tamamen ortadan kalkmıştır. Elbetteki bu durum böyle devam edip gitmeyecektir. İlgili bakanlık genelgeden anlaşılması gereken manayı daha açık ve sade bir lisanla teşkilâtına anlatacak tatbikat normal mecrasına oturacaktır. Halbuki işin sigorta ile ilgili cephesinde ise bir hakkın kazanılması tehlikeye girecektir. Zira anında müdahele ile tesbiti gerekli bulunan olay raporları sigortaların tasvip etmedikleri, ehliyetsiz saydıkları makam ve bilirkişi-

547

lerce tesbit edilmiş bulunacak, artık yenisini temin etmenin de imkânı kalmayacaktır.

Şöyleki : Trafik zabıtası yol üzerinde vuku bulmuş olan bir trafik olayına ilgili tamimden sonra hemen hemen hiçbir zaman re'sen sahip çıkmamakta; işin halline Savcılığın ya da mahalli zabıtanın yetkili olduğunu söylemektedir. Bu tutum karşısında çaresiz hadiseye el koyan C. Savcılığı ya da mahalli zabıta makam ve memurları evleviyetle bitaraf ve ehliyetli bilirkişi hususunda büyük müşkülatla karşılaşmaktadır. Diğer taraftan belediye hudutları dışında vuku bulan olaylara bakmakla görevli bulunan mahalli zabıta ise Jandarmadır. Olaya vazaziyet edecek olan jandarma erinin diğer hadiselerden ayrı bir özelliği bulunan trafik hadisesinde hangi hususların ve ne tarzda tesbiti gerektiği yolundaki kifayetsizliği ise yapılacak tahkikatın ve tutulacak bilirkişi raporlarının ne derece evsafı haiz olabileceği yolunda bize bir kanaat vermeye kafidir. Trafik olayı bir ihsas işidir tetkikide bu işin mütehasısları durumunda bulunan tarafik zabıtasınca yapılabilir. «Olayda bir kroki çizilecektir. fren izleri, yoldurumu, vasıtaların yol üzerindeki vaziyetleri, olayın teknik ve fizikî etkenleri araştırılacaktır.» Düşünülecek olursa bu işi Jandarmanın hatta mahalli zabıta polis dahi olsa yapmasına imkân yoktur. Gerek cezaî gerekse hukukî bakımdan tatminkâr olmayacak bu gibi raporların mahkemelerce ne ifade etmesi gerektiği daha yeterli makam ve bilirkişlerce değerlendirilerek netice alınmaya çalışılmaktadır. Fakat Sigorta şirketleri ise bu raporlara itibar etmemekte, makam ve bilirkişileri ehliyetsiz görmekte, buna göre de hasar tesbiti ve ödeme işini yapmamaktadır.

Kişiyi bu yönden doğan imkânsızlıktan kurtarmak için bizzat Trafik Zabıtasınca değerlendirilmesi, rapor ve krokilerle tesbit edilmesi gerekmektedir.

Gerçi ortada ehliyetsiz makam ve bilirkişi yoktur amma canı bu şekilde isteyen sigorta şirketi tek taraflı tutum ve tatbikatı ile değerini ve kararını vermiştir. Kişiler bu cendereye bir defa girmişlerdir, ne tarafa bükülürse o tarafa dönmek zorundadırlar. Elbetteki kişi bu cendereden kurtarılmayı, adil ve müstakar bir takibat getirilmeyi haklı olarak isteyecektir.

Trafik polisinin üzerine atılan şüpheleri bertaraf etmek bakımından İçişleri Bakanlığının çıkardığı genelgeyi çok yerinde kabul etmek gerekmektedir. Ancak teşkilâtta mevcut tereddüdün izalesiyle, trafik olaylarına müdahele etmekteki ve rapor tanzim etmekteki zorunluluklarının

548

eskisi gibi devam etmekte olduğunun açık ve seçik şekilde anlatılması gerekmektedir.

Zaten sağduyu sahibi Trafik zabıtasının da aksi kanaata varmasına imkân yoktur. Çünkü : 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 61 inci maddesi bu gibi olaylara bakmak yetkisini bakanlıkça lüzumlu yerlerde kurulacak Trafik Mahkemelerine vermiştir. Ancak bu gibi mahkemelerin bulunmadığı yerlerde bu kanundan doğan ihtilâfların görülmesi 232 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesi hükmüne göre o yer SULH CEZA mahkemesine verilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan kanunun 63 üncü maddesinde Trafik kazalarında tutulacak zabıt varakalarının trafik zabıtasınca doğrudan doğruya yetkili mahkemeye tevdi edileceği bildirilmiştir. Bundan çıkan manaya göre de artık C. Savcılıkları Umumi Hükümlerin tatbikini gerektirecek bir hal bulunmadığı takdirde trafik olayına re'sen müdahele etmeyecektir. O halde hadisenin tamamen trafik zabıtası ile trafik mahkemesi arasında halledilmesi gerekmektedir. Yani burada C. Savcısının hazırlık tahkikatındaki yetkileri kanunla Trafik Zabıtasına verilmiş bulunmaktadır. Şu halde Trafik Zabıtası muttalî olduğu olayların tahkikatını yapmayıp işi mahalli zabıtaya ya da C. Savcılığı yapacak zihniyetiyle bırakacak olursa görevini ihmal etmiş bulunacaktır. Diğer taraftan trfik olaylarının tahkikatını yapmak bir ihtisas işidir. Bu ihtisas müessesesi ise Trafik Zabıtasıdır. Bir ihtisas müessesesi olarak ihdas edilen Trafik Zabıtası bir olayda kendi yetkisizliğini ileri sürerek görev yapmaktan kaçınacak ve bunu kabul ile tahkikatı mahalli zabıta görecek olursa; hem görülen iş hakiki gerçekliğine ulaşmayacak, hem de kanunun arzu ettiği maksat hasıl olmamış olacaktır.

Elbetteki T. C. K. 455, 459, 565 v. s. maddeler sözkonusu bulunduğu zaman C. Savcılığı olaya el koyacak tahkikatı ya bizzat yapacak ya da emrindeki zabıtaya yaptıracaktır. Fakat C. Savcısının burada bahsolunan tahkikatı daha ziyade delillerin tam olarak toplanmasına ve şahadetlerin tesbitine matuf bulunacaktır. İşin teknik yönünü tâyinde ve sanığa verilecek cezanın 501 sayılı Kanun karşısındaki durumunu tesbite medar olacak suçluluk kıstasını bulabilmek amacı ile bir bilirkişi dinlenmesi icap ettiği takdirde; muhakkakki gene bu işi en güzel ve matluba muvafık şekilde tesbit ve izah etmeye alışkın bulunan Trafik Zabıtasına yaptırmak zorunda kalacaktır. İmkânları bol olan büyük şehirlerimizde dahi bu usulü tatbik etmek birçok bakımlardan yerinde olacaktır.

Kaldı ki C. Savcısı ya da Hâkim Trafik Zabıtasında görevli bir memuru bilirkişi sıfatı ile dinlediğinde ondan kusurun % desini de tesbit etmesini isteyebilecektir. Bu husus tamimde de açıkça belirtilmiş bulun-

549

maktadır. Görülüyorki Trafik Zabıtasının Trafik olayından ayrılmasına imkân yoktur. Onu en yakışır ibarelerle aydınlatabilecek ancak odur.

Yukarıdanberi izah edilenlerden ayrı olarak bir güçlük daha bulunmaktadır. Şöyleki : Sigortalar hasara uğrayan vasıtaların mahalli bilirkişilerce tayin ve tesbit edilen hasar miktarlarını kabul etmemektedirler. Bunları ancak kendi bilirkişilerinin tetkik ve tesbit etmiş olmasını kabul etmektedirler. Ayrıca bir defada «Millî Reasürans» tarafından tetkik ve tesbit edilen hasar ondan sonra muameleye tâbi tutularak miktarı tayin ve tesbit edilmektedir. (Ray Sigorta tatbikatında müşahade edilmiştir.)

Resmî mercilerin dahi tesbitini kabullenmiyen bir hükmî şahsın tek taraflı iradesi ile tâyin ettiği bilirkişiye itimat etmek ve kişileri sırf kanunen mecburi tutulmuş bir hükmü yerine getirmek bahanesi ile hükmî şahsın tadir ve insafına terketmek hukuk mantığına sığmayacaktır. Kaldıki Anadolunun ücra bir köşesinde bu tarz bir kazaya maruz kalmış bulunan kişinin bütün bu tatbikata tâbi tutulmasıda adeta imkânsız olacaktır. Kişi ise bu usul tahakkuk edemediği için hakkına nail olamıyacaktır. Demektir.

V. SONUÇ :

Muhakkakki kazaların vukuuna dair rapor vesair bilgileri sigortaların toplamaları, Trafik Zabıtasının yetişemediği olay ve yerlerdeki kazalara dair resmî ve yetkili mercilerce tanzim ettirilen bilirkişi raporlarının sigortalarca muteber sayılması gerektiği hususları yanında, varolan sair aksaklıkları kanun ya da yönetmeliklerle düzenlemek gerektiği gibi; bakanlıkça son çıkarılan genelge ve bunun getirdiği tatbikat muvacehesinde karayolları üzerindeki Trafik Olaylarına muttali olmuş bulunan trafik zabıtasının :

a. Vasıtaların yol üstündeki durumlarını,
b. Vasıtaların fren izlerini,
c. Kaza anındaki yol durumunu,
d. Kazaya sebebiyet veren aracın kaza anındaki teknik ve fizikî aksaklıklarını,

Raporunda herhangibir iltibasa mahal vermeyecek tarzda objektif ölçülerle fotograf resmeder gibi tesbit etmelerine devam etmeleri gerektiğinin,

C. Savcılıkları ve mahkemelerce bilirkişi sıfatıyla dinlenmek zorunda kaldıkları ve istendiği takdirde kusurun % sini de belirtmelerinin mahzursuz ve mecburi bulunduğunun açık ve sade bir lisanla bütün teşkilâta yeniden duyurmak gerektiği kanaatındayız.

550

KAN GÜTME VE TAAMMÜT

Yazan : Mehmet GÖKALP
(Bingöl C. Savcı Yrd.)

P l â n

A. Genel olarak

B. Taammüdün tesbiti :

1) Soğukkanlılık ölçüsü
2) Teemmül ölçüsü (ideolojik görüş)
3) Zaman ölçüsü (kronolojik görüş)
4) Tertip ölçüsü
5) Görüşlerin tenkidi

C. Yargıtayın görüşleri

D. Kan gütme ve taammüt

E. Netice

A. Genel olarak

Kan gütme sebebiyle adam öldürme suçuna dair mehaz kanunda bir hüküm olmadığı halde, Türk kanun koyucusu T. C. K. 450 nci maddesine bir bend ekleyerek bu fiili maddeye ithal etmiştir. Milletvekillerinin 10/2/1952 gün ve 2/458 sayılı kanun teklifinde gerekçe olarak şöyle denilmektedir :

(..... 450 nci madeye ilâve edilen bir bend ile kan gütme saikiyle adam öldürme suçlarına da ölüm cezası verilmiştir. Filhakika kan gütme sebebiyle işlenen öldürme suçlarının, hemen her daim evvelden tasmim ve tasavvur edilen fiilin icrası için gereken bütün imkân ve şartların önceden hazırlanmakta olduğu nazari dikkate alınırsa, bu gibi fiillerin 450 nci maddenin dört nolu bendinin şümulüne dahil olduğunda şüphe yoksa da tatbikatte taammüt keyfiyeti tesbit edilemediğinden, maddeye bu bendin ilâvesine zaruret hâsıl olmuştur.) (1)

Bu gerekçeye göre taammüt (tasarlama) keyfiyetinin uygulamada tesbitinin çok zor, hattâ imkânsız durumlar razetmesi sebebiyle kan güt-

(1) M. Muhtar Çağlayan, Gerekçeli, Notlu ve İçtihatlı Türk Ceza K. 1962, sah. 253, c. II.

me sebebiyle adam öldürme fiili, ayrı bir bend olarak ceza kanunumuza alınmış bulunmaktadır. Kan gütme ile taammüt arasındaki incelik, birincide dah önce bir vakıanın - fiilin mevcudiyeti, ikincide ise tasarlama keyfiyetinin mevcudiyetidir. Bazan bu iki husus birleşmiş de olabilir. Bu halde madenin tatbikinde zorluk çekilmeyecektir.

Mehaz kanun taammüden adam öldürme suçu için (müebbet hapis) cezasını koyduğu halde, T. C. K. daha şiddetli bir ceza olan (idam) cezasını koymuştur.

Öte yandan (Kan gütme sebebiyle işlenen adam öldürme ve Buna Teşebbüs Cürümleri Failleri, Hısımları Hakkında Tatbik Olunan ancak Muameleye Dair) 3236 Sayılı Kanunun 1 ve 2 nci maddeleri Anayasa Mahkemesinin 11/2/1964 gün ve 963/330, 964/15 Sayılı kararıyle iptal edilmiş ve iptal kararı Resmî Gazetenin 14/7/964 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Anayasa'nın 18 inci maddesinde düzenlenmiş bulunan yerleşme hürriyetine aykırı olarak, bir kan gütme suçundan ötürü bir çatı altında yaşıyanların oturdukları yerden 500 kilometre uzak bir yere nakledilmeleri doğru olamazdı. Beynelmilel kriminoloji kongrelerinde hayli tartışılmış olan (L'Etat Dangereux - tehlikeli hal) meselesi ile ilgili bulunan bizim 3236 Sayılı Kanunun 5 inci maddesinin de Anayasa'ya ve T. C. K. nun genel ilkelerine aykırı olduğu kanısındayız. Çünkü beşinci maddede :

(Kasten öldürülen bir şahsın yukardaki maddelerde yazılı derecedeki hısımlarından birini, öldürdüğünü veya öldürttüğünü zannettiği kimseyi veya onun yakınlarından birini **kan gütme saikiyle öldüreceğine** veya öldürteceğine dair kuvvetli emareler mevcut olduğu takdirde, cumhuriyet müddeuimumisinin talebi ile ağır ceza işlerini gören mahkemece nakline karar verilebilir...) denmektedir ve bu madde yürürlükte kalmış bulunmaktadır. Kanunun cezalandırdığı fiil suç olduğuna göre ortada fiil değil (Saik yani kast) olması halinde ceza verilmesi doğru olmayacaktır.

B. Taammüdün tesbiti.

Sanığın tasarlıyarak suçu işlediği nasıl tesbit edilecektir? Başkasını öldürmeği kasteden bir kimsenin bu kastını isbat etmek hayli zorluk arzetmektedir. Bu hususta bir çok görüşler vardır.

I) Soğukkanlılık ölçüsü. - Camignani'nin ortaya koyduğu, Lanza, Conti ve Longhi'nin benimsediği bu görüşe göre (öldürmek niyetiyle ve sâ-

352

kin bir ruhla âdeti olarak veya münasip fırsatı kollıyarak ve cinayeti başarmağı çok arzu ederek yapılmış kaatil fiili) taammüd teşkil eder. (2).

Bu görüşü Türkiye'de benimseyenlerin başında Prof. Dr. Tahir Taner gelmektedir. Taner'e göre :

«Bir kimsenin işlemeye niyet ettiği bir suçu işlemezden önce soğukkanlılıkla, sükûnetle düşünüp taşındıktan sonra bu niyetinden vaz geçmiyerek fiili işlemesi halinde tasarlama vardır... Fail niyyet ettikten sonra bu niyeti ile icra arasında, işleyeceği fiili soğukkanlılıkla düşünebilmiş olup olmadığıdır; eğer bu suretle düşünebildiği halde vazgeçmiyerek, nedamet etmeyerek fiili işlemiş ise tasarlanmanın mevcudiyetine hükmolunmak lâzım gelir.» (3).

Yalnız, soğukkanlılık ve sükûnetle düşünerek fiilin işlenmesinde (taammüde vücut veren vakıa ve delilleri ve suçu işlemek için kullanılan vasıtaların ne suretle ve ne maksatla tedarik olunduğunun esaslı olarak araştırılıp hükümde irae edilmesi) de öngörülmektedir. (4).

2) Teemmül ölçüsü (ideolojik görüş).

Bu görüş İtalyan pozitivist ekolü mensupları ve Alman ceza âlimi Holtendorf tarafından ortaya konulmuş olup, buna göre «taammüdün en esaslı unsuru teemmüldür.» Fail suç işlemeğe niyet ettikten sonra bundan uzun zaman vazgeçmiyerek bu niyetini icra safhasına koymakla, aradan geçen uzun zaman zarfında suçu tasarlamış olmaktadır. Âni bir öfkeyi uzun süre koruyarak fırsatını bulup suçu işleyen failin kinci ve dolayısiyle ruh hastası olması da düşünülebilir.

3) Zaman ölçüsü (kronolojik görüş).

Adam öldürmek hususunda verilen karar ile bu kararın icra ve tatbiki arasında geçen zaman ölçüsüne dayanan bu görüşe göre geçen zamanın 6 - 12 veya 24 saat olması gerekmektedir.

4) Tertip ölçüsü.

Failin adam öldürmek için önceden hazırlanıp tertiplenmesine dayanır. Öldüreceği adamın yolunu beklemek, pusu kurmak... gibi.

(2) Aynı eser, sh. 203.

(3) M. Tahir Taner, Ceza Hukuku Dersler, 1949, sh. 321

(4) F. Kayak, C. Şenel, Adam Öldürmek ve Müessir Fiil Cürümleri, sh. 21

553

Yukarda izah edilen görüşlerin ışığı altında taammüdü tesbit etmek mümkün ise de kanaat verici delillerin bulunması da gereklidir.

5) Görüşlerin tenkidine gelince : Teemmül ölçüsü yetersizdir. Failin uzun zaman işleyeceği suçu tasarladığı isbat edilemezse taammütten bahsedilemiyecektir. Kastın emare ve delilleri izhar edilmediği sürece «teemmülün mevcudiyetinden» bahsetmeğe imkan yoktur.

Kronolojik görüş de aynı şekilde hatâlıdır. Failin suçu işlemeğe niyet ettiği zamanı - daha doğrusu ânı - tesbit etmeğe imkân yoktur. Suçu işlemeğe karar veren kimsenin, iki saat sonra bu suçu işlemesi halinde sırf zamanın kısa olması sebebiyle bu nazariyeye göre taammüden adam öldürmekten mahkûmiyeti yoluna gidilemeyecektir.

Tertip ölçüsü de gerçeği ifade etmekten uzaktır. Failin pusu kurup öldüreceği adamı kollaması, elinde silâh beklemesi hazırlık hareketleri olup icrai safhaya intikal etmediği müddetçe ceza görmeyecektir. Cinayetin önceden düşünülüp, öldürücü silâh ve âletlerin tedarik edilmesi ve fiilin icra şeklinin tanzimi, tasarlanması varit olsa dahi fiil icra edilmedikçe taammüdden bahsetmeğe imkân yoktur. Suçun :

a) Hazırlık hareketleri,

b) İcra hareketleri olarak iki bölümde işleneceğini bir vakıa olduğuna göre, yalnız hazırlık safhasında kalan hareketleri teşebbüs olarak dahi nitelendirmeğe imkân yoktur. Zira «Kanunumuz hazırlık hareketlerini cezalandırmamıştır.»(6)

Bu bakımdan tertip ölçüsü de yeterli değildir.

Suçu soğukkanlılık ve sükûnetle tasarlayıp işlenmekten söz eden ölçü, gerçeğe en yakın ölçüdür. Burada hem hazırlık hem de icrai hareketlerin gerekliliği söz konusudur. Ancak bu görüş, tertip ölçüsü ile birleşirse daha çok değer kazanacaktır, kanısındayız. Failin suçu işlemeyi uzun zaman düşünmesi, gerekli silâh veya âletleri tedarik ettikten sonra tertip kurarak fiili işlemesi halinde taammüd meydana gelmiş olacaktır.

Bütün bu açıklamalardan sonra taammüdü kısaca şöyle tanımlayabiliriz :

(6) Nejat Özütürk, Türk Ceza K. Şerhi ve Tatbikatı, C. I, sah. 196.

554

Taammüt failin işleyeceği suçu önceden düşünüp sükûnetle ve soğukkanlılıkla gerekli silâh ve alêtleri tedarik edip bu niyetinden vaz geçmiyerek fiili icra etmesidir.

Örneğin, failin birisini öldürmek niyetiyle tabanca satınalması, pusu kurarak öldürmek istediği şahsı uzun zaman beklemesi ve fırsat düştüğünde istediği o şahsı vurmak için ateş etmesi, ve öldürmesi... gibi.

C. Yargıtayın görüşleri.

Türk yargıtay taammüd konusunda çok titiz davranmış, hazırlık ve icrai hareketler yanında kesin delillerin mevcudiyetini aramıştır.

Yukarıda verdiğimiz pusu misâline dair 1 inci Ceza Dairesinin 19/6/1953 tarihli ve 1395/2133 sayılı içtihadında :

(... Pusu mahalli olarak kabul edilen yerin sanık tarafından hazırlandığına ve mağdurun vak'a tarihinde oradan geçeceğini sanığın bildiğine dair olan kesin deliller gösterilmeksizin suçun taammütle işlendiğine hükmolunması yolsuzdur.) denmektedir. Demek ki sanığın her zaman yerden - pusu kurulan yerden - geçmemesi, tesadüfen pusuya düşmesi halinde taammüdden bahsedilmeyecektir.

Ayni daire 21/5/1941 tarihli içtihadında :(Taammüt, işlenmesi tasavvur olunan fiil hakkında sebat ve ısrarı tazammun eden kat'i kararı ifade eder, şarta bağlı taammüt olamaz). demek suretiyle, failin niyetinden vazgeçmemesi halinden, (sebat ve ısrar) olarak bahsetmiştir.

Yine Birinci Ceza Dairesinin 13/4/1960 gün ve 679/1010 sayılı kararında, sanığın, kız kardeşine lâf atılmasından dolayı silâh tedarik ederek lâf atan adamı takip etmesi ve bayram namazından çıktığını görerek silâhını müteaddid kerre ateşleyerek öldürmesi halinde taammüdün mevcut olacağından bahsedilerek. cezayı azaltıcı sebeblerle - hükmün onanmasına dairdir.

Taammütle tehevvürün birleşmesi halinde, taammüdün unsurlarının iyice tahkik ve tesbiti gerekmektedir.

Suçun âni bir tehevvürle işlenmesi hâlinde taammütten ceza verilemeyeceğine şu içtihad en güzel örnektir :

(Maznunun kuş avından köye dönerken üç ay evvel babasını öldüren Âkif'in babası maktül Osmanı'n kireç ocağında çalıştığını görerek âni bir tehevvürle onu öldürdüğü yolundaki ikrarının aksine

olarak kat'i delilleri gösterilmeksizin fiilin taammüden işlendiğinin kabulü yolsuzdur). (Yargıtay, I. C. D. 2/6/949 gün, 570/1092 sayılı kararından).

Suçun işlenmesi tahrikin bulunması halinde, taammüdün kabul edilebileceği, tahfif sebebinin nazara alınacağı hususu da Ceza Genel Kurulunun 11/3/1946 tarihli içtihadından kabul edilmiştir. (7)

D. Kan gütme ve taammüt

Kan gütme suretiyle taammüden adam öldürmelere daha çok rastlanır. Bu halde iki husus birleşik olarak görünür. Yukarıda belirttiğimiz gibi taammüt te hazırlık hareketleri ön plânda gelirken, kan gütmede bununla beraber daha önce cereyan etmiş bir öldürme vak'ası yer alır. Fail, önceki öldürmenin intikamını almak maksadiyle soğukkanlılıkla suçu işlemediği tasarlar, vasıtaları tedarik eder ve fiili işlerse suç tekemmül etmiş olur. Örneğin :

(Hadiseden bir müddet evve maktüllerden Halil ile kardeşi Osman'ın maznunların kardeşini öldürmeleri ve vak'adan bir ay kadar evvel maznun Halil'in cezasını ikmal ederek tahliye edilmesi ve hadise günü babası diğer maktûl Bekir ile birlikte Birecik'te çarşıda dolaştıklarının görülmesi üzerine maznunların maktûlleri öldürmeye karar verdikleri, bunlardan maznun Mehmet Şahin'in diğer maznun Bozan,ın kiraladığı jeep ile köyüne giderek tabancasını getirdikten sonra, her iki maznunun fırından ekmek almakta bulunan maktullerin yanına sokularak M. Şahin'in ruhsatsız taşıdığı tabanca ile müteaddit deatlar ateş etmek suretiyle **taammüden ve kan gütme saikiyle** ve aynı sebep ve kastı altında her iki maktulü vurup öldürdüğüne göre... hükmün tasdikine). karar verilmiştir. (1. C. D. 4/2/1960 gün, 1886/288 sayılı kararından).

Bu kararda taammütle kan gütmenin tipik bir örneği vardır.

Taammütle öldürmeği kasteddiği şahıs yerine başka birini öldüren şahıs hakkında taammüd hükümlerinin tatbik edilmeyeceği Ceza Genel Kurulunun 8/7/1936 tarihli 14/32 sayılı kararında içtihad edilmiştir.

Failin müessir fiil kastiyle uzun zaman mağduru beklemiş olmasının taammüd teşkil edebilmesi için «**mesnetlerinin gösterilmesini**» yine Ceza Genel Kurulu 15-5-952 tarihli kararında içtihad etmiştir.

E. Netice :

(7) F. Kıyak, C. Şenel, adı geçen eser, sah. 21.

556

Kan gütme sebebiyle adam öldürmede bir önceki olayın mahiyetinin tahkik ve tesbiti gerekmektedir. Tammüden adam üldürmede ise failin hazırlık hareketleri, suçu işlemekte tedarik ettiği silâh veya vasıtalar, soğukkanlılıkla suçu tasarlayıp icra safhasına koymasının tesbiti gereklidir. Tammüdün mevcudiyetinde hâkimin takdirine yer veren hukukçular da vardır. (8) Kan gütme olaylarında takdirin kullanılıp kullanılmayacağı münakaşa edilebilir. Fakat suçun kan gütme saikiyle işlendiğine dair kesin deliller varsa hadisenin başka türlü vasıf landırılması ve takdire yer verilmesi söz konusu olmayacağı kanısındayız.

Takdiri, ancak kanunî hafifletici sebepler yanında düşünmek icap eder. Failin sarhoşluğu, tahrik, akıl hastalığı halinde elbette hâkime takdir hakkı verilmiştir. Fakat bunlar mevcut olmadan taammüden işlendiğine dair kesin delil ve kuvvetli emareler bulunan hallerde mahkemece takdire dayanarak, suçu normal adam öldürme şeklinde vasıflandırma hakkının tanınmasının doğru olmayacağı kanısındayız.

Memleketimizin birçok bölgelerinde kan gütme olayları ceryan etmekte ve bunların halli, taammüden öldürme şuçlarına nisbetle daha kolayca karara bağlanmaktadır. Taammüdün tesbitinde çok dikkatli davranmak, yanlış tatbikattan kaçınmak için etüdümümüzde açıkladımız görüşleri bir ölçü olarak ele almak lüzumuna inanıyoruz.

(8) Sulhi Dönmezer, Ceza Hukuku Hususi Kısım, 1953, sh. 24.

557

İNGİLTEREDE ÇOCUK MAHKEMELERİ, SUÇLU ÇOCUKLAR VE İSLÂH KURUMLARI

Yazan : Ayhan ALANYALI

(İmroz Sulh Hâkimi)

GİRİŞ :

Toplumun nüvesini teşkil eden çocuk, sorunları itibariyle pek çok ülkede olduğu gibi İngilterede de aktüel konular arasındadır. Küçük suçluların cezalandırılmalarından ziyade okutulma ve eğitimleri ön plâna alınmıştır. Bundan maksat, kanunun muayyen yaşlarda yetişkin kimse addetmediği kişilerin işledikleri suçlardan dolayı yetişkin kişilere verilebilecek cezalardan masun kılmak, korunmaya muhtaç bir kimse ise onu toplum içine yararlı bir vatandaş olarak katabilmek ve bu muhtemel zararlardan korumaktır.

Çocuğun doğuştan itibaren o toplumun bir ferdi olarak büyümekte, okumakta ve problemleri ve kendisiyle birlikte hem fazlalaşmakta hemde genişlemektedir. Çocuğun yetişkin bir kişi durumuna geçinceye kadar muayyen etkilerin altında kaldığı, bunlara karşı değişik reaksiyonlar gösterdiği muhakkaktır. Yaptığı hareketlerden hangisinden sorumlu olacağını, sorumluluğun sınırlarını, iyi veya fena olarak tavsif edilen fiilleri aklı ve sezişleriyle terfrik kabiliyetini zamanla o toplum içinde öğrenecektir. Aile ve okul çevresi, ekonomik ve kültürel ortam bu hassayı kazanmasına elbette etkenler olarak yardımcı olacaktır. Herhangi bir şekilde suç işlemiş durumuna düşmüş ise elbetteki bu hareketlerinde karşılıklarının bulunduğunu bilmesi gerekir.

Konumuz bakımından yazımızda İngilterede Suçlu Çocuklar, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Çocuk Mahkemeleri ve islah kurumlarına yer verilmiştir.

Bu raporun hazırlanmasına imkân sağlayan Adalet Bakanlığına, Yüksek Hâkimler Kuruluna ve Londra'daki İngiliz Kültür Heyetine şükranlarımı sunmayı bir vecibe addederim.

(1) SUÇLU ÇOCUKLAR

İngiltere'de 1933 tarihinde kabul edilen (Çocuklar ve genç kişiler) Kanununa göre :

«Küçük» (Juvenile) deyimi ile 17 den aşağı olanlar,

«Çocuk» (Child) deyimi ile 14 den aşağı olanlar,

«Gençler» (Young Persons) deyimi ile 14 yaşına basmış ve fakat 17 den küçük kişiler kastedilmiştir. Ancak bizde çocuk veya küçük tabiri 18 den küçükler için genel bir deyim olarak kullanıldığından İngiltere'de kastedilen anlamı ile karıştırmamak gerekir.

Aynı kanuna göre cezaî ehliyet yaşı 10 dur Bu itibarla 10 yaşından küçükler hakkında her hangi bir suç'tan dolayı kovuşturma ve soruşturma yapılamaz. Esasen eskidenberi «Common Low» a göre 14 yaşına erişmemiş çocuklara, «Kötülük gelmez» (Kasıtsız) nazarı ile bakıla gelmiştir. Pek tabii bu faraziye 14 den küçük bir çocuğun bilerek o suçu işlediğine dair mahkemeye tatmin edici delil vermekle çürütülebilir, cürüm kastı her zaman olmasa bile, ekseriya suçun mahiyetinden de anlaşılabilir.

Polis bir küçüğü tutukladığında hemen mahkeme huzuruna çıkarma imkânı yoksa ağır suçlar hariç diğer suçlardan dolayı kefalet karşılığı serbest bırakır. Serbest bırakılmıyacak olursa,

«Remand Home» (1) denilen müesseseye geçici olarak kapatılır.

Mahkeme huzuruna çıkarılıncaya kadar burada alakonulur. Serbest bırakılmayan bir küçüğün behemahal 72 saat içinde Majistrat hâkimi huzuruna çıkarılması zorunludur. Hastalık veya kaza gibi her hangi bir sebeple çıkarılamıyacak durumda olanlar için polis müfettişliği mahkemeye bilgi verir.

İngiltere'de suçlu çocuklar için hapis cezası yoktur. Ancak 17 yaşından büyük ve 21 yaşından küçük bir kimsenin başka türlü islâhına mahkemece imkân görülmezse hapis cezası yoluna gidilebilir. Mahkemenin verdiği karara «Mahkeme Emirnamesi» (1) denir. 21 veya daha yukarı bir yaşta, bir suçtan sanık bulunan bir kimse aleyhinde, o şahsın 14 yaşından küçük iken işlemiş olduğu suç delil teşkil edemez, o suçtan dolayı itham edilemez, yani 14 den önce işlemiş olduğu suç yok sayılır, aleyhinde takibat yapılamaz.

Yazıda geçecek olan «Çocuk» veya «küçük» deyimleri bizdeki anlamiyle suçlu çocuk deyimi yerine kullanılmıştır. Bizde yaş tasniflerine göre aynı deyimler kullanılmadığından yazıda yerine göre bu deyimlere yer verilmiştir.

(1) **Remand Home** : Suçlu küçüklere mahsus özel bir müessese, ilerde bahsedilecektir.

559

(2) KORUNMAYA, İHTİMAMA VE KONTROLA MUHTAÇ ÇOÇUKLAR

1963 tarihli «Çocuklar ve Gençler hakkında» ki kanuna göre :

1 — Kanunun anladığı manada gerekli ihtimamı göremiyen, normal bir ana - babanın göstermesi gereken şefkat ve himayeden yoksun olanlar.

2 — Ana - babanın veya velinin kontrolü haricinde bulunanlara, korunmaya, ihtimama ve kontrola muhtaç çocuklar nazarıyla bakılır.

Bu itibarla :

a) Çocuk kötü bir ortam içindedir veya manevi yönden tehlike altındadır.

b) Himaye ve ihtimam yoksunluğu sebebiyle muzdariptir veya sağlığına veya gelişmesine cidi şekilde tesir etmektedir.

c) Yasanın 1 inci maddesinde yazılı suçlardan biri çocuk tarafından veya aynı çatı altında yaşıyan diğer bir çocuk tarafından işlenmiştir.

d) Çocuğun birlikte oturmakta olduğu ev halkından biri vaktiyle o yazılı suçlardan birinden hüküm giymiştir.

e) Çocuk, 1956 tarihli «Cinsi Suçlar» yasasına aykırı suç işlemiş veya işlemeye teşebbüste bulunmuş ev halk'ndan biriyle aynı çatı altında bulunmaktadır. Bu şartların her hangi birinin tahakuku halinde «muhtaç çocuk» sorunu ortaya çıkmaktadır. Görüleceği üzere «Muhtaç çocuk» anlamı hayli geniş tutulmuştur.

«Muhtaç çocuklar» sorunu konu dışı bulunduğundan yeri geldikçe temas edilecektir.

ÇOCUK MAHKEMELERİ

İngiltere'de Çocuk Mahkemeleri (Juvenile Court) Majistrat Mahkemelerinden (1) olup görevi suçlu çocukları yargılamak (adam öldürme suçları hariç) muhtaç çocuklarla, okul kaçkınları haklarında gerekli tedbirleri almaktır. Ayrıca «evlât edinme» muameleleri de görevleri arasındadır.

(1) Order of the court.
(2) Bunlardan kısa deyimi ile «Muhtaç çocuk» diye bahsedilecektir.
(1) Bizdeki kısmen Asliye mahkemelerine tekabül eden bir mahkeme çeşididir.

560

İngiltere'de Çocuk Mahkemelerinin özel bir kuruluş tarzı vardır. Üç kişiden meydana gelen mahkeme heyetinin üyeleri münhasıran hukuk eğitimi görmüş kimselerden olmayıp, çocuk suçlarının mahiyetini ve özelliğini bilen, pedegoji, psikoloji ve çocuk suçları üzerinde eğitim görmüş, o çevrede (bölgede) yaşıyan kimseler arasında 3 seneden bir seçilen kimselerdir. Bizim anladığımız manada «Hâkim» olmayıp yargı erki kendilerine verilmiş yargıçlardır. İngiltere'de bizdeki gibi idari bölgeler olmadığından (İl, İlçe, Bucak v.s) kuruluş şeklini izah etmek güçtür. Çocuk mahkemesinde üye olabilmek için 65 yaşını doldurmamış olmak gerekir. Üyelerden bir tanesinin mutlaka «bayan» üye olması icabeder. Londra bölgesi yargıçları ise, bizde Adalet Bakanına tekabül eden «Lord Chancellor» tarafından tayin olunur. Biraz daha açıklık vermek bakımından şöyle izah olunabilir. Ülkemiz muayyen coğrafî bölgelere ayrılmıştır. Diyelim ki Ege Bölgesi İngiltere'de bir «Petty Sessionaldivision» a tekabül etsin. Her üç yılda bir, daha önceden Adalet Bakanlığınca isimleri tesbit edilmiş, çocuk mahkemelerinde yargıçlık yapabilecek kimseler muayyen bir yerde toplanarak aralarından üç kişiyi mahkeme üyesi olarak seçerler. Bu toplantıda önce kendi aralarından bir başkan, bir başkan yardımcısı, ikinci toplantının nerede yapılacağı ve yeni mahkeme yerleri tesbit olunur. Söz konusu yargıçlar üniversite öğretim üyeleri, pedagog ve psikologlar veya bunlara mümasil kimseler olabilir. Mahkemenin bir özelliği asgari bir üyenin bayan olması keyfiyetidir. Bunun nedeni ise İngiltere'de suçlu çocuklar arasında bir hayli de kızların bulunmasıdır.

Çocuk mahkemesinin bulunduğu bina mümkün mertebe diğer normal mahkemelerin bulunduğu yerlerden ayrı tutulmuştur. Ayrı bir bina temini mümkün değilse diğer mahkemelerin bulunduğu aynı bina içinde özel bir oda bu işe tahsis olunur. Çocuk mahkemelerine ait duruşmalar diğer mahkemelerin duruşmalarının bulunmadığı zamanlara rastlatılır.

Duruşma herkese açık değildir, yasaya göre

1 — Mahkeme üyeleri, kâtipleri ve diğer ilgili müstahdem,

2 — Dâvada taraf olanlarla doğrudan doğruya ilgili olanlar,

3 — Basın temsilcileri,

4 — Mahkemece hazır bulunmaları lüzumlu görülen diğerleri duruşmalarda bulunabilir.

Basın temsilcilerine her ne kadar müsaade edilmiş ise de duruşmalar hakkında yayın sınırlıdır. Gazete, radyo veya televizyon yayınlarında

yargılanmakta olan çocuğun kimliği, adresi veya okulu açıklanamaz, veya resimleri basılamaz, gösterilemez. Eğer açıklanmasında büyük bir yarar umuluyorsa merciinden gerekli izin sağlandıktan sonra yapılabilir.

Duruşmalarda, mahkeme lüzumlu görürse ebeveyni veya veli, vasi hazır bulunabilir. Bazı dâvalarda çocuk jüri önünde yargılanmasını istiyebilir. Bizde jüri müessesesi bulunmadığından buna temas edilmiyecektir.

Mahkeme küçüğe onun anlıyabileceği bir şekilde aleyhindeki iddiayı anlatır, savunmasını sorar. İcabında mahkeme savunmaya yardımcı olmak üzere ana - baba veya çocuğun veli veya vasisinden izahat alır. Tanıkların çocuk tarafından doğrudan sorgulanmasına (cressexamine) yardımcı olur. Mahalli idarelerin (belediye, muhtarlık gibi) ve çocuğun okuduğu okul idaresinin çocuk haklarındaki raporları celp edilir. Bu raporların celbinden maksat çocuğun ailesi, çevresi, okul durumu, sağlık durumu ve karakteri hakkında bilgi edinmektir.

Her duruşma genel olarak 8 günü geçmiyecek şekilde talik edilebilir. Ancak mahkeme çocuğu suçlu görmüş ise çocuk haklarında uygulanması veya islâhı için en elverişli metodu bulabilmek için 3 haftayı geçmiyen talikler yapabilir. Çocuk kefalet ile bırakılmamış ise duruşmaları tutuklu olarak yapılır. Tutuklu bulunduğu sürece yaşına veya hal ve tavırlarına ve durumuna göre Remand Home, Remand centre veya Reception gibi özel müesseselerden birine konur. Bunlara ilerde temas edilecektir .

MAHKEME EMİRNAMELERİ

«Serbest» Tretman şekilleri

Şartsız salıverme :

Mahkemece bir çocuk suçlu görülse bile o suçtan dolayı ceza vermek veya gözetim altında bulundurmanın uygun olamıyacağı anlaşılırsa şartsız olarak salıverilir.

Şartlı Salıverme :

Bu bir nevi tecildir, suçlu çocuk muayyen bir süre içinde bir daha suç işlemediği takdirde önceki suçu işlememiş sayılır. Bu süre 12 aydan fazla olamaz.

Gözetim :

562

Suçun mahiyetine ve şartların durumuna göre mahkeme suçlu çocuğun 1 yıldan az ve 3 yıldan fazla olmamak üzere gözetim altında tutulmasına karar verebilir. Buna göre suçlu çocuk erkek ise, yine erkek bir gözetim ve denetimcinin nezareti altında olup gözetimci muayyen süre içinde çocuğa yardımcı olup, tavsiyelerde bulunur ve dostane ilişkiler kurar, kız çocuklar için bayan gözetimciler görevlendirilir, mahkemece gözetim süresi her zaman limitler içinde azaltılabilir, veya artırılabilir. Çocuk 14 den büyük ise muvafakıt sorulur.

Gözetim altında bulunan çocuk gözetim altında bulunmanın şartlarını ihlal ederse mahkemece 250 liraya kadar para cezasına veya bir Attendance Centre'e (1) devama çaptırılabilir veya mahkemece ilk suçu tekrar ele alınıp yeniden bir ceza tertibine başlanılabilir.

Para cezası, zarar ziyan ve tazminat :

Yukarıda zikredilen mahkeme emirlerinden ayrı olarak suçlu çocuk tazminata da mahkûm edilebilir. Tazminatı icabı hale göre T L. olarak 2500 lirayı geçemez. Bu tazminat eğer çocuk 14 den küçük ise ebeveyne yükletilebilir, yeterki ebeveynin çocuk üzerinde ağır ihmali bulunsun. Yaşı 14 den büyük 17 den küçüklere TL. olarak 1250 liradan fazla, yaşı 14 den küçüklere 250 liradan fazla para cezası hükmedilemez.

Mecburi Devam Merkezleri : (Atten dance Centres)

İngiltere'de bazı suçlu çocukların muayyen günlerde muayyen süre için devamına mecbur oldukları bazı müesseseler bulunmaktadır. Yetişkin bir kişinin işlediği bir suçtan dolayı hapse mahkûm olabileceği hallerde eğer o suçu yaşı itibariyle 10 - 21 arasında bir çocuk işlemiş ise mahkeme o çocuğu böyle bir müesseseye devamını mecburi tutabilir. Bu tretmanın gayesi, çocuğun oyun veya eğlenceye ayırabileceği boş saatlardan bir kısmından mahrum edilerek muayyen bir süre itibariyle fizikî eğitim, küçük el işleri, ders çalışmaları gibi meşguliyetlerle icbar edilmesidir. Devam süresi toplam olarak 24 saatten fazla olamaz. Her muayyen devam müddeti de bir saatten az 3 saatten fazla değildir. Bir misalle izah edelim : Faraza A isimli çocuk bir bisiklet çalmaktan yakalanmıştır. Bu suçu yetişkin bir kişi işlemiş olsaydı kolayca hapis cezasına mahkûm edilebilirdi. Şayet çocuk bu suçu ilk defa işlemiş olup mahkeme topladığı delillere, çocuk hakkındaki raporlar muvacehesinde o çocuğun bir islâh evine göndermektense böyle bir müesseseye de-

(1) Çocuklar için İslâh Kurumu'na ileride değinilecektir.

vama icbar etmekle o çocuğun islâh edilebileceğine kanaat getirirse, A isimli çocuğun her Cumartesi öğleden sonra 1 veya 3 saat müddetle ve toplam süresi 24 saatı geçmemek üzere Attendance Centre'e devam etmesine karar verebilir. Normal olarak her Cumartesi 2 saat devam mecburiyeti düşünülürse demekki A isimli Çocuk buraya 12 hafta devam edecek, böylece 12 hafta Cumartesi günleri sinemaya veya benzerleri yerlere gitmekten, vaktini dilediği gibi geçirmekten mahrum kalacaktır. Bu da haliyle küçümsenmiyecek bir tretmandır. Londra'da ziyaret ettiğimiz Peel Atten Dace Centre, bir polis merkezinin bir binasını işgal ediyordu. Çocuklar yaş gruplarına (10 - 14, 15 - 17) göre ayrılmışlardır, ziyaretimiz Cumartesi öğleden sonra olduğu için tatbik edilen metodu görmek mümkün oldu. Birinci grup adeta atelye şekline sokulmuş bir odada kamış sepetler, şapkalar yapıyordu, bir kısmı da deri işleri, oymacılık, telden kafes, ip fileleri v.s. gibi küçük el işleri ile meşgûldü. Malzemeler müessese tarafından temin ediliyor, çocuklar yaptıkları şeylerden birer tane götürebiliyordu, fazla olarak yapılanlar satılıp parası müesseseye kalıyordu. Çalışma esnasında çocuklar arasında konuşmak kati olarak yasak edilmişti. Başlarında bu işlerden anlayan bir kişi hem öğretmen hemde nezaretçi olarak bulunuyordu. Dikkat çekecek derecede güzel şeylerin çocuklar tarafından yapılmış olduğu müşahade edilmiştir.

Devam süresinin bir kısmı fiziki eğitime, bir kısımda bazı konular üzerinde eğitime ayrılmıştır. Burada iyi sonuçlar alındığı ifade olunmuştur. Disipline aykırı hareket eden olursa keyfiyet bir raporla mahkemeye bildirilmekte, rapor üzerine mahkeme yeni tedbir (tretman) yoluna gidebilmektedir. Suç işlemeyi itiyat edinmiş çocuklar üzerinde yukarda izah olunan tretman fazlaca müessir olmamaktadır.

Ana - Babaya Yükletilen Mükellefiyetler :

Mahkeme bazı muayyen suçlarda, çocuk için, ana - babadan çocuğu bir daha suç işlemiyeceğine dair teminat alınabilir. Muhtaç çocuklar içinde daha fazla ihtimam ve dikkatin gösterilmesi keza talep olunabilir.

Bir Akraba veya Münasip Kişi Yanına Vermek :

Yetişkin bir kişinin muayen bir suçu işlediği takdirde hapis cezasına uğrayabileceği hallerde eğer o suç bir küçük tarafından işlenmiş ise veya muhtaç çocuk ise mahkemece bir akrabasının yanına veya münasip bir kişinin (Fit person) yanına verilebilir. Münasip kişi ebeveyni haklarına haiz olmamakla beraber o çocuğu geçici olarak bu haklar

564

kendisine tanınmış 3 üncü bir şahıs yanına tevdî edebilir, münasip kişi ekseriya mahalli yetkililerdir. (Belediye gibi) Çocuğu münasip bir kişi yanına tevdiine dair mahkeme emirnamesi icabı hale göre değiştirilebilir, kaldırılabilir veya çocuğun 18 yaşına varması ile sona erer. Bu metot ekseriya yaşları nisbeten küçük olanlar için daha uygundur, mahalli yetkililerin bu hususta yeni çocukların münasip aileler yanına yerleştirilmeleri ve zaman zaman onların denetimi üzerinde geniş selahiyetleri vardır.

KURUMLAR

ISLAHEVLERİ

İngilterede suçun nevine, çocuğun yaşına ve ceza sürelerine göre çeşitli kurumlar meydana getirilmiş bulunmaktadır. Bunlar ilk kuruluşları itibarile 60, 70 senelik bir maziye sahip olup zamanla geliştirilmiş ve son yıllarda oldukça modern bir veche verilmiş bulunmaktadır. Sırası ile izah edeceğim bu kurumlar İngiliz kültür heyetinin bir program çerçevesinde ziyaret edilmiş olup yeri geldikçe müşahadelerimize de yer verilecektir.

BEKLEME YUVALARI (KURUMU) (Remand Homes) :

Her ne kadar Türkçe tabir İngilizcesinin tam karşılığı değilsede kurumun mahiyeti itibariyle bu şekilde ifade etmek yerinde olur. Mahalli idareler kendi bölgelerinde münferiden veya birden fazla mahalli idareler müştereken bu kabil kurumları kurmakla yasa ile görevlendirilmişlerdir. Bu kurumların giderleri mahalli idareler hazine tarafından kamu harcamaları faslından eşit olarak karşılanır.

Bunların kuruluşlarının gayesi şöyledir :

1 — Kısa süre içinde mahkeme huzuruna çıkarılacak çocuklar,

2 — Dâvası görülmekte olup herhangi bir sebeble duruşmaları talik olunmuş çocuklar.

3 — Bir islâhevi okuluna gönderilmesi icap edip te henüz münhal yer olmadığından beklemesi gereken çocuklar.

4 — Bir ayı geçmeyen cezalı çocuklar burada bekletilir.

Bu duruma göre bu kurumlar çocuklar için muayyen sebeblerden ötürü bir bekleme yeridir. Mahkeme çocuk hakkında alınması gereken

en iyi tretman üzerinde bir karara varamamış olabilir. Bu süre içinde suçlu çocuğun dışarıda bulunması mahzurlu görüldüğünden asıl mahkeme emirnamesi gelinceye kadar çocuk burada alakonulur. Ortalama bekleme süresi 2 - 4 hafta kadardır. Bu süre içinde çocukların hal ve tavırları, ahlakî temayülleri ve karekteri not edilir, sağlık durumu, zekâ ve kabiliyeti üzerinde mahkemeye tevdî olunacak lüzumlu raporlar hazırlanır, icabında bir psikiatri raporu da eklenir. Mahkeme çocuğu suçlu bulduğu takdirde bu raporlar dikkate alınır.

Ziyaret imkânı bulduğumuz Hammeremith'deki Stamford House Remand Home İlgiltere'de 58 bekleme yuvalarından bir tanesi olup erkek çocuklarına aittir. İdare binası, çocuk pavyonları, yatakhaneler, personel binaları modern bir tarzda inşa edilmiştir. Çocuklar yaş gruplarına göre 10 - 14, 15 - 17 olarak gruplandırılmışlardır. Kısa süre içinde boş vakit geçirmemeleri için, çanak ve çömlek işlerine, bazı eğitim çalışmalarına ve küçük elişlerine yer verilmiştir.

Onaylı Okullar : (Approved Schools)

Bu çeşit okullar İçişleri Bakanlığının onayından geçtiği için bu ismi almıştır. Kız ve erkek çocuklar için kurulmuşlardır. Yatılı olup uzun sürelidir ve diğer okullardan hayli farklıdır. Bazıları 100 senelik bir maziye sahiptir. O vakitler bunlara «Endüstri okulları» denilmekte idi ve suçlu çocuklar için temin edilmişlerdir. Bir kısmı dini kurumlar ve gönüllü kurumlar veya kamu yararına çalışan derneklerce yönetilir. Bir kısmıda mahalli idarelerce o bölgede oturanların yararına çalıştırılır.

Aşağıdaki şartlardan birinin bulunması halinde bir çocuk bu okula mahkemece gönderilebilir.

1 — İşlediği bir suçtan dolayı hapis cezası yerine,

2 — Muhtaç çocuk bulunması halinde,

3 — Mahalli idarenin gözetimi altında iken kurallara devamlı riayetsizlik halinde,

4 — Denetim ve gözetim altında iken her hangi bir sebeble mahkeme huzuruna çıkarılmışsa,

5 — Münasip bir kişi yanına verilmiş iken mahalli idarece mahkemeye sevk edilmişse,

6 — Münasip bir kişi yanında bulunma kurallarına aykırı hareketle devamlı olarak kaçmakta ise,

7 — Okuluna muntazaman devam etmiyorsa, İngiltere'de halen 90 ı erkeklere ve 33 ü kızlara mahsus olmak üzere 123 tane onaylı okul vardır. Bunlardan 30 adeti mahalli idarelerce, 93 tanesi de kamu yararına çalışan kuruluşlarca yönetilmektedir. Masrafların büyük bir kısmı hazine ve mahalli idarelerce eşit olarak paylaşılmakta, çocukların ebeveynileri de çocukları 16 yaşına girinceye kadar masrafın bir kısmına iştirak etmekle mükelleftirler.

Bu okulların yanısıra ayırma okulları da (Colassifying Schools) bulunmaktadır. Buraya gönderilen çocuklar burada muayyen bir süre kalmakta ve okul yöneticileri tarafından her bir çocuk ayrı bir müşahadeye tâbi tutulup, aile çevresi, geçmişi ve kabiliyetleri incelenerek en uygun islâh çaresi üzerinde rapor hazırlanmaktadır. Bu rapor'a göre çocuk onaylı okullardan birine gönderilir.

Onaylı okullar diğer normal okullardan farklı olarak eğitim yılının başlangıcı veya sonunu nazara almadan her vakit öğrenci kabul eder. Her bir çocuğun kişisel problemleri, ihtiyaçları üzerinde durulur. Meselâ topluma uymamaktan ileri gelen ciddi reaksiyonlar, davranış güçlükleri, eğitim geriliği, hissi ve zihni farklılıklar gibi. Bu okullarda eğitim amaçlarının başarı oranı, personelin çocuklar üzerindeki etkisine ve onlara sorumluluk duygusunun yerleştirilebilmesine bağlıdır. Okulların bir çoğunda, çocuklara aile çevresine uygun ortam yaratabilecek kapasitede personel atanmıştır. Boş zamanları değerlendirme ve grup çalışmaları gibi. Bu gruplar ekseriya en fazla 30 ar kişilik üniteler halinde aynı okul sınırları içinde fakat ayrı binalarda çalışırlar.

Yine İngiliz kültür heyetinin proğramına göre Londra dışında Horsham Shermanbury Grange Approved School'u ziyaret imkânı hasıl oldu. Bu okul kızlara mahsus olup Susse bölgesi için kurulmuştur. Yaşları 15 - 17 arası olan kızların bir kısmı biçki dikiş, bir kısmı yemek pişirme , ev işleri bir kısmıda daktilo kursunda idi. Verilen izahata göre uyuşturucu madde kullanmak, fuhuş, evden kaçmak, hırsızlık gibi suçlardan dolayı buraya verilmişlerdir. Okulda iyi bir disiplinin mevcudiyeti gözden kaçmıyordu. Kızlar iyi hal devrelerine göre grup grup ayrılmışlardı. Her devreyi iyi halle geçiren bir kız, diğer gruba veriliyordu. Yatakhaneler 4 - 5 er kişilikti, en son devrede tek kişilik odalarda vardı. Son devrede bulunanlara icabında dışarıdan iş temin ediliyor mesaî saatinden sonra tekrar yatmaya geliyorlardı. Okulun etrafında yüksek duvar, dikenli tel v.s. gibi manialar yoktu. Adeta yatılı özel bir kızlar okulunu andırıyordu.

Bu okullarda (erkekler ve kızlar için) el işleri, mutfak işleri, yapı işleri, motorlu araçların tamiri, elektrik tamiri, tarım ve bahçecilik, terzilik ve hayvancılık işleri gibi meşguliyetler öğretilmekte ve tatbik edilmektedir. İyi hal gösteren ve çalışanlara ödüller verilmekte, kurallara aykırı hareket edenlere ise cismanî cezalara kadar varan disiplin cezaları uygulanmaktadır. Her yıl muayyen yerlerde özellikle deniz kenarlarında kamplar yapılır. Her çocuğun yılda 30 güne kadar izin hakları vardır. Bu izin ya kendilerinde ya da okulun tasvip edeceği bir yerde geçirmesi için verilir. Çocuğun, varsa ebeveyninin zaman zaman okula ziyaret etmesi teşvik olunur. Maksat çocuğun ailesi ve toplumla olan ilişkilerinin kesilmemesidir.

Çocuğun okulda kalış süresini mahkeme tâyin etmez, çocuk suçu işlediği tarihte 12 yaşından küçükse 15 e kadar, 12 den büyükse 3 yıl okulda kalır, okulda kalmanın yukarı yaş haddi 19 dur. Bu süreler tüzük hükümlerine göre uygulanır. Çocuk 19 yaşına erişmemiş olup 3 yıllık süreden sonra okul idaresince bir müddet daha kalması uygun görülmüşse altı ayı geçmemek üzere bir süre daha alakonulur.

Okul yöneticileri okul süresinin bitimine altı ay kala çocuktaki gelişme ve ilerlemeyi gözden geçirmekle mükelleftir. Altı aylık sürede 3 er aylık dönemler halinde bu işlem 2 defa tekrar olunur. Bundan maksat çocuğun salıverilmeye müsait durumu gelip gelmediğidir. Çocukların çoğu vaktinden önce bırakılmaktadır. Salıverilen çocuk iki yıl müddetle ve yaş durumuna göre en çok 21 yaşına kadar yöneticilerin gözetimi altında bulundurulur. Gözetim süresi içinde yöneticiler tüzük hükümlerine göre çocuğu ziyaret ederler, her türlü yardımda bulunurlar (icabında malî de olabilir). Kendilerine iş temin edilir. Evlerine gönderilmeleri mahzurlu görülenlere yeni kalacak yerler, aile yanlarında kalma imkânları aranır.

Alakoyma Merkezleri : (Detention Centres)

İngiltere'de 1948 den beri İçişleri Bakanlığına Alakoyma merkezleri kurma yetkisi verilmiş bulunmaktadır. 14 - 21 yaşları arası suçlu çocuklar hapis cezası yerine buraya da gönderilebilir. Bu müesseselerde aslolan disiplindir. Halen 19 merkez mevcut olup 4 tanesi 14 - 17 yaş arası, 14 tanesi 17 - 21 yaş arası erkek çocuklara, bir tanesi de 16 - 21 arası kız çocuklara mahsustur. Onaylı okullarda kolayca ıslah olmayan veya suçun nev'ine göre hakkında daha cidi ve seri tedbirlerin alınması gerekli çocuklar buraya gönderilir. Bu merkezlerde tatbik olunan ıslah şekli yıldırıcı olmaktan ziyade sert ve yola getiricidir. Kalış süresi 3 ayla 6

568

ay arasıdır. Kalış süresi kısa olduğu için eğitim metodları da kısa süreli kalışa göre ayarlanmıştır.

Borstal Eğitimi :

Bu eğitim müessesesi 1908 tarihinde kurulmuştur. 15 - 21 yaş arasındaki ağır suç işlemiş olup daha ziyade suç işlemeye meyal çocukların kapatıldıkları kurumlardır. Asgari kalış süresi 6 ay en fazla 2 yıldır. Ortalama kalış süresi 10 - 15 ay arasıdır. Buradaki eğitim sisteminin gayesi çocukta karekter teşekkülünü yaratmak, kişisel sorumluluk duygusunu geliştirmek ve nefac hakimiyettir. Muhtelif atelyelerde veya arazide bütün gün bedeni çalışmaya yer verilmiştir. İmkân nisbetinde meslek edinmeye yarayacak zeneatlarda yer almıştır. Akşam üzerleri de sınıf çalışmaları, jimnastik, okuma yazma gibi eğitici ve öğretici çalışmalarda yapılır. Çocuklar 50 şer 60 şar kişilik gruplara ayrılmıştır. Her grup'un başında bir âmir bulunur. Gruplara ayrılmasına sebep âmirin her bir çocuğu iyice tanıması ve tahliye oluncaya kadar her biri hakkında gerekli raporları hazırlamak içindir. Tahliyeden sonra 2 sene daha Central After Care Association denilen İnfaz Sonrası kurumu diyebileceğimiz kuruluş tarafından çocuk kontrol edilir.

Topluma intibak edip etmediği araştırılır. Her bir çocuğun durumu İçişleri Bakanlığına raporla bildirilir. Bu devre üzerinde çocuk topluma intibak edemiyerek yeni bir suç işlemiş ise bu defa Geri Alınma (Recall Cantre) merkezine kapatılır. Burada mütehassıs ve kalifiye personelin yönetimi altında özel bir komitenin tâyin edeceği, (5 ayı geçmemek üzere,) süre kadar eğitime tâbi tutulur. Çocuğun topluma intibaksızlığına sebeb olan âmiller ve çareleri üzerinde hassasiyetle durulur.

Borstal eğitim kurumlarının bir kısmı kapalı bir kısmı açıktır. Kapalı olanlar normal hapishane tipinde olmakla beraber çalışmalarının ve faaliyetlerin çoğu dışarda yapılır. Kapalılar daha ziyade mükerrir suçlular ve yaşları büyük olanlar içindir. Açık kurumlarda kaçmaları umulanlarda burada bulundurulur.

Bekleme Merkezleri : (Remand Centrez)

Haklarında henüz mahkemece karar verilmemiş olupta duruşma günlerini beklemek zorunda olan 14 - 21 yaş arasındaki kişilerin kapatıldıkları müesseselerdir. Burada bir nevi müşahade merkezi'dir. Çocuğun fiziki veya akli durumu hakkında mahkemeye lüzumlu bilgilerin hazırlanması için suçlular müşahadeye tabi tutulur. Bekleme yuvasındaki müşahade imkânlarının yetersiz oluşu halinde suçlu çocuk buraya gönderi-

589

lir. Burada hazırlanan raporlar suçlu hakkında uygulanacak en iyi tretmanın mahkemece karar altına alınmasında büyük rol oynar.

SUÇ İŞLEME AMİL VE SAİKLERİ :

İngiltere'de suçlu çocuklar, kurumlar ve tretmanlarını kısaca görmüş bulunuyoruz.

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi suçlu çocuk sorumu ciddi ve aktüel bir konudur. Çocuk suçları o ülkenin bünyesine göre değişik neviler arzetmektedir. Bizde adam öldürme suçları çocuk suçları arasında önemli derece de yer aldığı halde İngiltere'de yok denilecek kadar azdır. Buna mukabil motorlu araçlara karşı suçlar (alıp götürmek suretiyle bir nevi hırsızlık) İngiltere'de hayli yekûn tuttuğu halde Türkiye'de pek rastlanmaz. Bundaki ekonomik neden gayet açıktır. Orada pek çok ailenin özel arabası veya motorsikleti olup bunları çoğu ara yerler ve sokaklar üzerinde park edildiğinden çocuklar için bunları alıp götürmek kolaylaşmaktadır. Halen bu nevi suçlar hırsızlık addedilmekte ise de bunların hırsızlıktan sayılmaması hususunda yeni bir eğilim mevcuttur. Çocuğun işlediği fiildeki asıl kastın hırsızlık olmadığı daha ziyade motorlu kullanma hevesinin tatmini veya sırf macera olsun diye bu nevi suçların işlendiği yaygınlaşmaktadır. Misal olarakta ekseri yetişkinlerin çocukken komşu bahçelerden gizlice meyva koparmaları gibi.

Sinama ve televizyonun suçların işlenmesinde nâzım bir etken olup olmadıkları hususu henüz kesinlikle anlaşılmamıştır. Bu hususta bazı çalışmaların yapılmakta olduğu ifade edilmiştir. Esasen yetişkinlere oynatılması uygun görülen flimler çocuklara yasaktır.

Çocuk suçları konusunda en önemli etkenin aile çevresi olduğu anlaşılmaktadır. Ana - babası olmayan veya sadece biri olan ayrı yaşayan kimselerin çocuklarının suç işleme oranı bakımından diğerlerinden fazla olduğu ifade edilmiştir. Bu psiko - sosyal bir fenomandır. Buna mümasil olarak dar gelirli veya iyi bir eğitim görmemiş aile muhitlerinde daha fazla suçlu çocuk bulunduğu sabittir.

SONUÇ:

İngilterede suçlu çocuk sayısının 1966 yılına göre 47 bin ve muhtaç çocuklarla birlikte 65 bin civarında olduğu ifade edilmiştir. Bizde ise Çocuk suçları üzerinde henüz ciddi araştırmalar olmamakla beraber « Suçlu Çocuklar hakkında Kriminolojik araştırma» adlı raporda en az 1958 yılı itibariyle suçlu çocuk sayısı 31 binin biraz üzerindedir. Her iki ülkenin nüfus durumuna göre bizde ingiltereye oranla daha fazla (İngiltere nüfusu yaklaşık olarak 56 milyon) suçlu çocuk bulunduğu aşikârdır. Bu itibarla Suçlu Çocuklar ve Çocuk Suçları konularına eğilme ve ciddi tedbirler alma zamanı gelmiştir.

570

nüfusu yaklaşık olarak 56 milyon) suçlu çocuk bulunduğu aşikardır. Bu itibarla suçlu çocuklar ve çocuk suçları konularına eğilme ve ciddi tedbirler alma zamanı gelmiştir.

BİBLİOGRAFYA :

Lawin the Making : Sir Carleton, Kemp Allen

Laws of England : Halbury's

The English legal System : Sir Geoffrey Cross

Introduction to English Low : Philip S. James

The Machinery of Justice in England : R. M. Jackson

Law Relatingto Children and Young persons : Clarke Hall and Morrison

The English Prison and Borstal Systems : L. W. Fox

The Child and Magistrate : John A. F. Wadson

Türkiyede Suçluların İslâhı (Treatment) Üzerine Rapor :

Yazarı - Prof. Manvel Lopez Rey, Çeviren - Dr. Mustafa T. Yücel

Jevunile Offenders and those in need of Care,

Protection or Control - Home Office

S7/

YÜKSEK HÂKİMLER KURULU TARAFINDAN VERİLEN GEÇİCİ YETKİ VE YARGITAY İÇTİHADI HAKKINDA İNCELEME

Yazan : Cemil SAATÇIOĞLU
(Midyat Hâkimi)

OLAY : Adam öldürmek ve Yaralamaktan sanık A. Hakkında Gercüş Sorgu Hâkimliğinde yapılmakta olan İlk soruşturmada Gercüş Sorgu Hâkimliğince 7/11/1966 tarihinde sanık A. nın Kefaletle salıverilmesine karar verilmiş bu karar Midyat Asliye Ceza Hâkimliğinin 14/11/-1966 tarihli kararı ile onanmıştır. Midyat C. Savcısı tarafından 15/1/1966 tarihinde karara itiraz edilmiş Midyat Ağır Ceza Mahkemesi başkanlığının 15/11/1966 tarih ve 134/134 sayılı kararı ile salıverilme kararı kaldırılmıştır. Bu kararın yazılı emir yolu ile bozulması istenmiştir.

YARGITAY KARARLARI :

I — Yargıtay 1 nci Ceza Dairesi 10/1/1967 tarih ve Esas 1966/3199 Karar 1967/11 sayılı ilamı ile. « 1. Gercüş ilçesindeki Asliye Ceza Mahkemesi Teşkilatı Midyat Ağır Ceza Mahkemesi Yargı Çevresi içinde bulunması itibariyle Gercüş Sorgu Hâkimliğinden sanık A. nın kefaletle salıverilmesine dair verilen karar aleyhine Midyat C. Savcılığının Ceza Kanunun mevkii mer'iyete vaz'ına müteallik kanunun 28 inci maddesinin açık ve başka suretle yorumlanmasına müsait olmıyan hükmüne göre itiraz etmek yetkisi mevcut olduğundan yazılı emre bağlı tebliğnamedeki (Gercüşte C. Savcılığı teşkilatı mevcut olduğuna göre bu yer Sorgu Hâkimliğinden verilen bir karara Midyat C. Savcısının itiraz yetkisi bulunmadığı) şeklindeki mütalâa yerinde bulunmadığından reddine,»

a — 15747 sayılı Gercüş Yetkili Sorgu Hâkimliği tarafından verilmiş olan bahis konusu kefaletle tahliye kararını orada inceleyecek Asliye Ceza Hâkimi yetkisini haiz başka bir hâkim mevcut bulunmadığı takdirde sırf Bu hususun incelenip karara bağlanması için dâvanın usulün 14/1 nci maddesi hükmüne göre merciince başka bir mahkemeye nakli gerektiği halde dosyada böyle bir nakil kararı mevcut olmadan Midyat Hâkim Yardımcısının kendiliğinden bu kararı inceleyip onaylaması yol-

suz ve kanun hükümlerine aykırı bulunduğu gibi itiraz üzerine Midyat Ağır Ceza Başkanlığınca bu cihet nazara alınmadan yazılı şekilde karar verilmesi de yolsuz görüldüğünden Midyat Hâkim Muavininin Asliye Ceza Hâkimi sifatiyle verdiği 14/11/1966 tarihli onanma kararı ile Midyat Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığının 15/11/1966 gün ve 134/134 Sayılı kararları aleyhine işaret olunan sebeplerden dolayı Yazılı emir verildiği takdirde kanunî gereğinin düşünülmesine 10/1/1967 gününde oy birliğiyle karar verildi.

II. Yargıtay Birinci Ceza Dairesi 14/2/1967 Tarih ve Esas 1967/196 Karar 1967/321 sayılı ilâmı ile «Yazılı emre bağlı tebliğname münderecatı incelenen dosyaya göre yerinde olduğundan Sanık A. nın kefaletle salıverilmesine dair Gercüş Sorğu Hâkimliği kararının onanmasına dair Midyat Hâkim Yardımcısının Asliye Ceza Hâkimi sıfatiyle verdiği 14/11/1966 günlü kararla itiraz üzerine Midyat Ağır Ceza Başkanlığınca verilen 15/11/1966 gün ve 134/134 sayılı Kararın usulün 343. Maddesi uyarınca bozulmasına bu maddenin son fıkrasına tevfikan yeniden gerekli karar verilmek üzere dosyanın yerine gönderilmesine 14/2/1967 gününde oy birliğiyle karar verildi.»

YÜKSEK HÂKİMLER KURULUNUN VERDİĞİ YETKİ VE İÇTİHATLAR KARŞISINDA DURUMUN İNCELENMESİ.

Konuyu iki yönden incelemek gerekir.

1. Bir ağır ceza mahkemesine bağlı Yargı çevresinin verdiği bir karara karşı Ağır Ceza Nezdinde bulunan C. Savcısının itiraz edip edemiyeceği.

2. Bir yerde bulunan Sorgu Hâkiminin vereceği kararı onaylıyacak o yerde hâkim bulunmadığı takdirde Yüksek Hâkimler Kurulunun yetki vereceği başka bir yer hâkiminin bu kararı onaylayıp onaylıyamacağı böyle bir onaylamanın C. M. U. K. nununa uygun olup olmadığı,

1. Gercüş Sorgu Hâkimliğinin salıverilme kararı Midyat Asliye Ceza Hâkimliğince onanmış bu karara Midyat C. Savcısı tarafından itiraz edilmiştir. Adalet Bakanlığına Midyat C. Savcısının itiraza yetkisi bulunmadığı duyrulmuş Adalet Bakanlığı Yargıtay C. Başsavcılığına Gercüşte C. Savcısı olduğundan bahisle Midyat C. Savcısının itiraza yetkisi bulunmadığı bildirerek yazılı emir talep etmiş, Yargıtay C. Başsavcılığı bu görüşe uyarak yazılı emir istemiştir. Yargıtay Birinci ceza dairesi 10/1/1967 Tarih ve 1966/3199 - 11 Sayılı ilamı ile C. M. U. K. nunun 28 nci maddesi mucibince Ağır Ceza Mahkemesinin Yargı çevresi içeri-

573

sinde bulunan mahkeme teşkilatı tarafından verilen kararlara Ağır Ceza Yargı yerinde bulunan C. Savcısının itiraza yetkisi olduğunu belirterek (Gercüş'te de C. Savcılığı teşkilâtı mevcut olduğuna göre bu yer Sorgu Hâkimliğinden verilen bir karara Midyat C. Savcılığının itiraz yetkisi olmadığı hakkındaki yazılı emir talebini red etmiştir.)

Ceza Kanunun yürürlüğe konulmasına dair 825 Sayılı Kanunun 28 inci Maddesinin 3 üncü fıkrası «Ağır Ceza Dâvaları Müstakilen Rüyetle mükellef daireyi mahsusatı mevcut olan Asliye Mahkemesi nezdindeki müddeiumumi o mahkemenin Adliye Vekâletince tayin olunacak daireyi kazası dahilindeki müddeiumumi üzerinde nezaret hakkını ve bu daire dahilindeki müstantiklerle reislerden ve asliye ve sulh mahkemelerinden sadır olan mükerrerat aleyhine 30 gün zarfında itiraz ve temyiz selâhiyetini haizdir» hükmünü koymuştur. Maddenin açık hükmü karşısında Gercüş Sorgu Hâkimliği tarafından verilen ve Midyat Asliye Ceza Hakimliğince onanan karar aleyhine Midyat C.Savcısının itiraza yetkisi olduğu belirmektedir. Bu itibarla Adalet Bakanlığının ve Yargıtay C. Savcılığının itiraza yetkisi olmadığı hakkındaki görüş benimsenmemiş ve Yargıtayın görüşünün yerinde olduğu belirmiştir.

2. Evvelce Adalet Bakanlığı zamanında olduğu gibi Yüksek Hâkimler Kurulu da bir yargı yerinde bulunan bir sorgu hâkiminin vereceği kararları onaylamak üzere başka yer ceza hâkimine yetki vermektedir. Nitekim olayımızda Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümü 17/3/1966 tarih ve 2928 sayılı yazıyla «Gercüş hâkim yardımcısı M. B. le Sorgu hâkimliği görevini yapmak, Gercüş Sorgu hâkimliğince verilen onanma ile tamamlanacak kararları incelemek ve bir karar vermek üzere Midyat Asliye Ceza Hâkimliğine yetki vermiştir. Gercüş Sorgu Hâkimliğinin 1966/30 dosyasında sanığın kefaletle salıverilmesine dair 7/11/1966 tarihli karar verilen yetkiye binaen 14/11/1966 tarihinde Midyat Asliye Ceza Hâkimliğince onanmıştır.

Yargıtay 1 inci Ceza Dairesi 14/2/1967 tarih 196/321 ve 10/1/1966 tarih 1966/3199, 1967/11 sayılı içtihatiyle C. M. U. K. nun 14/1 inci maddesi mucibince sırf bu hususun incelenip karara bağlanması için dâvanın başka yere nakli gerektiğini, aksi halde Gercüş Sorgu Hâkiminin vereceği kararı verilen yetki gereğince Midyat Asliye Ceza Hâkiminin inceleyip karara bağlamasının yolsuz olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Bu izahata göre Yüksek Hâkimler Kurulu ile Yargıtay arasında görüş ayrılığı doğmuştur. Yüksek Hâkimler Kurulu bu güne kadar bir çok yerlerde verilen yetkiye binaen hareket etmektedir. Yargıtayın görüşünün kabulü halinde inceleme ve karara bağlamanın yerinde olmadığı ve bundan sonra yetki verilmesi gibi bir netice doğacaktır.

574

Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümü 4/7/1967 tarih ve 6958 sayılı yazıları ile «Midyat Asliye Ceza Hâkimine bahsi geçen ilçelerin sorgu hâkimlerinin tasdikle tekemmül eden kararlarını inceleme yetkisi 367 Sayılı Kanunla Adalet Bakanına tanınmış olan geçici yetki verme mezuniyeti 45 Sayılı Kanunun 29 uncu maddesi gereğince Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümüne tanınmış kanunî bir hakka istinaden verilmiş bir görev olup fiili veya hukukî imkânsızlıklar sebebiyle bir dâvanın başka yere naklini öngören C. M. U. K. nun 14 üncü maddesi ile bir ilişiği bulunmadığını ileri sürmüştür. Bu duruma göre iki kurum arasında görüş ayrılığı olduğu aşikârdır. İki görüşten birisinin kabulü ve birliğe varılması gerekmektedir. Şimdi bu iki görüşten hangisinin kabulü icab ettiği üzerinde duralım.

Yargıtay Birinci Ceza Dairesi yetki vermeyi C. M. U. K. nun 14 üncü maddesine aykırı bulmakta sırf bu hususu incelemek üzere başka yere nakli gerektiği tezini savunmaktadır. Dâva nakli başlığını taşıyan C. M. U. K. nun 14 üncü maddesi «yetkili hâkim veya mahkeme hukukî veya fiili sebepler dolayısiyle yargı görevini ifa edemiycek halde bulunup yahut soruşturmanın orada icrası kamunun güveni için tehlikeli olsa yüksek görevli mahkeme dâvanın başka yerde bulunan aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verir» hükmünü koymuştur.

C. M. U. K. nun 14 üncü maddesi nakilden bahsetmektedir. Yargıtay Birinci Ceza Dairesi sırf bu işi incelemek için nakil keyfiyetini ileri sürmektedir. Buna göre Gercüş Sorgu Hâkimliğinin salıverme kararını onaylamak için nakil yapılacak sonra soruşturma dosyası Gercüş'e dönecektir. Halbuki maddede sırf muayyen bir işi incelemek için değil mutlak olarak nakilden bahsedilmektedir. Hatta Yargıtay bir çok içtihatları ile nakledilen dâvanın tekrar nakil sebebi kalktığından bahisle aynı yere geri gönderilemiyeceğini belirtmiştir. Nitekim Yargıtay Birinci Ceza Dairesi 19/1/1967 tarih Esas 85 Karar 174 sayılı ilâmı ile dâvanın naklinden sonra nakil sebebi kalkmıştır diye evrak geri gönderilemez, görüşünü belirtmiş; bu işe bakan Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi de halen aynı içtihadı ileri sürmüştür.

Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi 27/3/1944 Tarih ve Esas 2818, Karar 2315 Sayılı ilâmı ile Men'i Muhakeme kararlarının tetkiki (Yalnız Tetkik) başka yere nakledilemez içtihadını koymuştur. Ortada C. M. U. K. nunun 14/1 inci maddesinin tatbikini gerektiren bir halin kabul edilmemesi gerekir. Sırf Sorgu Hâkimliği kararını incelemek için nakil ise maddeye aykırı düşmektedir. Burada ancak soruşturmanın başka yere nakli bahis konusu olabilir.

575

Yüksek Hâkimler Kurulu ise 367 Sayılı Kanunun Adalet Bakanlığına verdiği yetkinin 45 Sayılı Kanunla Yüksek Hâkimler Kuruluna verildiği tezine dayanarak verilen yetkinin yerinde olduğunu ileri sürmektedir.

367 Sayılı Kanunun birinci maddesi «rüyeti bir mahal mahkeme veya dairesi adliyesine ait olan Devai ve Mesalihi diyer mahal mahkeme veya dairesi adliyesinde muvakkaten rüyet ve hükkâm ve müstantikler ve hâkim muavinleri ile muddeiumumilere vazifesi asliyelerine ilâveten vezaifi saireyi adliyeyi dahi kezalik muvakketen ifa ettirmeye adliye vekili mezundur» denmekte 45 Sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunun 29 uncu maddesinin altıncı fıkrası geçici yetki vermeyi birinci bölümün görevleri arasında saymaktadır. Sırf muayyen bir iş için nakil olamıyacağına ve nakledilen bir soruşturma veya dâva tekrar aynı yere geri gönderilemiyeceğine göre mevcut mevzuat karşısında Yargıtay Birinci Ceza Dairesinin yukarıda belirtilen içtihadındaki görüşün yerinde olmadığı neticesi doğmaktadır. Bu itibarla Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından 45 sayılı Kanunun 29 uncu maddesine dayanılarak verilen geçici yetki yasalara uygun olup bu görüşün benimsenmesi gerekmektedir. İşin önemine binaen hukukçu arkadaşların görüşlerini belirtmelerini birliğe varıp istikrar temini cihetine gidilmesi temenniye şayandır.

576

ORMAN KANUNUNUN GEÇİCİ BİRİNCİ MADDESİ HAKKINDA İNCELEME

Yazan: Ünal YILMAZ
(İkizdere Hâkim Yrd.)

Plân

I. Giriş
II. Geçici madde
III. Geçici maddenin gerekçesi
IV. Anayasa Mahkemesi kararı
A. Giriş
B. Metinler ve gerekçe
C. İşin esası
D. Sonuç
V. Anayasa Mahkemesi kararının eleştirilmesi
1. Objektif karar verebilecek merci meselesi
2. Ormanların korunması meselesi
3. İdarî işlem meselesi
A. İdarî işlemin unsurları
B. Belirtme idarî işlem midir
4. Belirtmenin mahkemeleri bağlaması meselesi
5. Belirtmenin bilirkişi kanısı olması meselesi
6. Orman suçlarının acele mevattan olması meselesi
VI. Sonuç

I. GİRİŞ

Yurdumuzda ormanların çeşitli sebeplerle günden güne azalmakta olması haklı olarak ilgilileri endişeye sevk etmiş ve ormanları tahrip etmenin bir şekli de bu sahalarda şahıslar tarafından tarla açmak suretiyle mülk edinme olduğundan, bir yerin orman olup olmadığının tes**biti hususunda hassasiyet** gösterilmesini gerektirmiştir. 6831 sayılı Kanunun geçici birinci maddesine konulan hükümle; ormanların özel mül-

kiyet içine alınmasını önlemek için, bu yerlerin tahdit ve kadastrosunun ikmaline kadar bir yerin orman olup olmadığını tesbit işi Tarım Bakanlığına verilmiştir.

Bu geçici maddenin kanuna konulması acaba sosyal ve teknik bakımdan hukuk kurallarını tatmin etmekte midir.

Orman Kanununun adı geçen geçici birinci maddesinin kanuna konuluş sebebi, tatbikattaki değeri, Anayasa Mahkemesi kararı, Orman Kanununun tümü ve C. M. U. K. nun ilgili maddeleriyle mukayesesinin incelenmesi, geçici maddenin elzem olup olmadığı hususunda kanaate varmamıza yardımcı olacaktır.

II. GEÇİCİ MADDE

6831 sayılı Orman Kanununun geçici birinci maddesine göre : Ormanların tahdit ve kadastrosunun ikmâline kadar bu kanunun birinci maddesi tatbikatından çıkacak ihtilâflarda, bir yerin orman sayılıp sayılmıyacağı Ziraat Vekâletince belirtilecektir.

III. GEÇİCİ MADDENİN GEREKÇESİ

Bu geçici maddeyi kanunun metnine koyduran gerekçe; memleketin morfolojik, iklim ve tenebbüt bünyesinin arz ettiği çeşitli değişikliklerle, ekonomik ve içtimaî vaziyetinin mütenevvi icapları olarak tam ve kâmil bir tarifin mutlak surette ifade edilmesindeki müşkülâtın tatbikatta yer yer ihtilâf tevlit edebileceği gözönünde bulundurularak, ihtilâf halinde bir yerin orman sayılıp sayılmaması hususunda bütün faktörleri mülahaza etmek suretiyle objektif karara varacak selâhiyetli merciin Ziraat Vekâleti olabileceği düşüncesinden doğmaktadır.

IV. ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Belirtilen gerekçe, söz konusu geçici birinci maddenin kabulünü gerektiren sebepler hakkında genel olarak bir fikir vermekte ise de bu konuyu daha etraflı olarak aydınlatabilmek için Anayasa Mahkemesinin, sözü geçen maddenin Anayasaya aykırı olmadığına dair 26/12/1962 gün ve 962/211 Esas 962/121 No. lu kararının incelenmesi gerekmektedir. (1)

Çine Gezici Arazi Kadastrosu Mahkemesinin, T. C. Anayasasının 132. maddesi hükümlerine aykırı olduğundan bahisle iptalini istediği Orman Kanununun geçicic 1. maddesi hakkında Anayasa Mahkemesinin vermiş

(1) Resmi Gazete 6 Mart 1963 gün ve 11348 Sayı.

578

olduğu karar; giriş, metinler ve gerekçe, işin esası ve sonuç olmak üzere dört kısımdır.

A. Giriş

Bu kısımda Ormanlarımızın durumu, Ormanların önemi, Anayasamıza Ormanlar hakkında hükümler girmesinin sebepleri kısa olarak izah edilmiştir.

B. Metinler ve Gerekçe

Bu bölümde, Orman Kanununun geçici birinci maddesinin yazımızın başında bahsettiğimiz gerekçesiyle, Meclisteki tartışmalar ve komisyon raporları özetlenmiştir. İzahata göre; Meclisteki görüşmelerde yalnız iki millet vekilli üzerinde durarak, birisi, Kanunun birinci maddesinde nerelerin orman sayılacağı ve orman dışında kalan yerler açıkça ifade edildiğine göre, Tarım Bakanlığına ayrıca yetki tanınmasına yer olmadığına, öteki millet vekili de, işlerin uzamasına yol açacak olan bu maddenin lüzumsuzluğuna kani bulunduğunu söylemişlerdir.

6831 sayılı Kanunun kabulünden kısa bir süre sonra geçici birinci maddenin kaldırılmasına ilişkin kanun teklifinin gerekçeleri, Tarım ve Adalet Komisyonlarının raporları ve Meclisteki görüşmeler de ayrıca incelenmiştir. Gerekçe ve komisyonları raporlarında kısaca; Tarım Bakanlığı, maddenin kendisine verdiği yetkiye dayanarak mahkemeye göndereceği cevapta bir yerin orman olduğunu bildirince mahkemenin başka delil toplamağa, tanık dinlemeye ve yerinde keşif yapmağa yetkili olmadığından, vatandaş aleyhine karar verdiği ve böylece mahkemelerin usul hükümleri dışında hüküm vermeye zorlandığı, hâkimin delilleri serbestçe takdir etmesine ve doğru bir sonuca varmasına engel olunduğu, 4785 sayılı Kanunda da yer alan bu hüküm, bir çok haksızlıklara yol açtığından 3116 sayılı Kanunda 5635 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sırasında kaldırıldığı, fakat her nasılsa 6831 sayılı Kanunda yeniden yer aldığı, kaldırılması teklif edilen geçici birinci maddenin acele olan orman dâvalarının sürümcemede kalmasına yol açtığı ve vatandaşları hukukî teminattan yoksun bırakan bir sistem yaratıldığı yönleri üzerinde durulmuştur.

Ayrıca Mecliste aynı görüşü savunan milletvekilleri, Hâkim tarafından gelişi güzel bilirkişi seçilerek bunların verecekleri raporlara göre karar verebileceğinden, ormanların yok edilmesine yol açacağı konusundaki endişelere yer olmadığını, hâkimin teknik ve özel bilgileri olan kişiler tarafından bilirkişi seçmen zorunluğunda olduğunu söylemişlerdir.

S79

Milletvekillerinin bazıları da teklifin aleyhinde bulunarak ormanların, yurt için taşıdıkları hayati önemi ve yok edilmeleri yüzünden düşürüldükleri bugünkü durumu hakkında bilgiler vererek söz konusu geçici maddenin ormanları korumak için bir tedbir teşkil ettiğini bu geçici madde kaldırılırsa, ormanların yok edilmesine yol açılmış olacağını, Tarım Bakanlığının, bir yerin orman sayılıp sayılamıyacağı hususundaki incelemelerde çok hassas davrandığını, yeterli elemanlara inceleme yaptırdığını, bir yerin orman sayılıp sayılmıyacağını belirtmenin özel bilgi ve ihtisasa bağlı bulunduğundan incelemelerin Tarım Bakanlığı mensuplarına yaptırılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Anayasa Mahkemesi, neticede geçici birinci maddenin kanunda bırakılmış olmasının esas sebebinin ormanların yok edilmekten korunmasını sağlamak ve bu yol ile özel mülkiyet içine alınmasını önlemek olduğu kanaatini belirtmekte ve Anayasanın 132. madesinin, hâkimlerin bağımsızlık ve vicdanı kanılarının her türlü karışma ve etkiden uzak bulundurulmasının ve adaletin tam bir serbestlik içinde yerine getirilmesinin sağlanmasının hedef tutulduğunu bildirmektedir.

C. İşin Esası

Anayasa Mahkemesi maddede, Tarım Bakanlığınca yapılan belirtmenin niteliği ve hâkimi bağlamıyacağı konusunda bir açıklama olmadığını, bu durumda meseleyi çözümlemek için genel hukuk kurallarına baş vurmak gerektiğini belirterek meseleyi şu şekilde çözümlemektedir.

Orman Kanunu bütün ormanları, devletin yönetimi, denetimi ve gözetimi altına koymuştur. Devlet bu yetkiye dayanarak, kanunun çerçevesi içinde çeşitli eylem ve işlemler yapar. Bunlar, devlet adına idarî bir makam tarafından idarî bir maksatla yapıldıkları, hukuki sonuçlar doğurdukları ve görevli kaza mercileri tarafından iptal edilmedikçe kesin oldukları cihetle, idare hukuku kurallarına göre birer idarî tasarruftan ibaretir. Bir yerin orman sayılıp sayılmadığını ve dolayısiyle ormanın alanını belirtmek de devlete, Orman Kanunu ile verilen yetkilerin kapsamına girer. Bu itibarla aynı kanunun geçici birinci maddesi gereğince Tarım Bakanlığının yaptığı belirtme tamamiyle bir idarî işlem niteliğindedir. Bu belirtmenin mahkemenin isteği üzerine yapılmakta olması, onun idarî işlem olmak niteliğini değiştirmez. Tarım Bakanlığının belirtmesi idarî bir işlem niteliğinde olunca, bu işlemin yargı mercilerinin denetimi altında olduğunu kabul etmek gerekir. Belirtmenin yargı mercilerince denetlenemiyeceği veya hâkimi bağladığı yolunda bir hüküm bulunsa idi, bu hüküm Anayasanın, idarenin hiçbir eylem ve işleminin

hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamıyacağını emreden 114. maddesine aykırı olacağından iptali lâzım gelirdi.

Tarım Bakanlığınca yapılan belirtmenin, idarî bir işlem olarak kanuniliği, genel hükümler ve usuller uyarınca görevli yargı mercileri tarafından denetlenmesi mümkün olunca, hâkimin bununla bağlı olarak hüküm vermesi düşünülemez.

Belirtmenin, bir anlaşmazlık dolayısiyle yapıldığı, teknik bilgi gerektirdiği, bir bilirkişi kanısını ifade ettiği ve delil niteliğini taşıdığı da hatıra gelebilir. Bu düşünce kabul edildiği takdirde dahi hâkimin bununla kesin olarak bağlı olduğu iddia edilemez. Orman Kanununun geçici birinci maddesinde bu iddiayı da destekliyecek bir kayıt veya delâlet yoktur.

Özel olarak, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Orman Kanununun geçici birinci maddesi ile verilen yetkiye dayanılarak Tarım Bakanlığınca bir yerin orman sayılıp sayılmadığının belirtilmesi, hâkimi ve ilgilileri bağlayan idarî bir işlem veya bir delil teşkil edemiyeceği ve bu belirtme karşısında hâkimin kanuna, hukuka ve vicdanı kanısına göre hüküm vermekte serbest olduğu ve bağımsızlığına dokunulmadığı cihetle sözü geçen maddenin Anayasanın 132. maddesine aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

D. Sonuç

6831 sayılı Kanunun geçici birinci maddesinin Anayasanın 132. maddesine aykırı olduğundan bahisle iptalini istiyen Çine gezici arazi kadastrosu mahkemesinin bu isteminin reddine esasta ve gerekeçede oy çokluğuyla karar verilmiştir.

V. ANAYASA MAHKEMESİ KARARININ ELEŞTİRİLMESİ

Sözü geçen geçici birinci maddenin, Anayasanın 132. maddesine aykırı olmadığına dair Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu karara mesnet teşkil eden hususlar şunlardan ibarettir.

a. Ormanların tam ve kâmil tarifi yapılamadığından, bir yerin orman sayılıp sayılmaması hususunda objektif karara varabilecek selâhiyetli merci Tarım Bakanlığıdır.

b. Tarım Bakanlığı belirtme görevini yaparken tarafsızlığa azami riayet ediyor ve adaletin yerine getirilmesine yardımcı oluyor.

c. Ormanların yok edilmekten korunmasını sağlamak ve bu yol ile özel mülkiyet içine alınmasını önlemek .

d. Tarım Bakanlığının geçici maddeye göre yaptığı belirtme idarî işlemdir. Bu işlem yargı mercilerinin denetimi altındadır.

e. Tarım Bakanlığınca idarî işlem olarak yapılan bu belirtme hâkimi mutlak bağlamaz.

f. Belirtme, bilirkişi kanısı olarak kabul edilse bile hâkimi yine mutlak olarak bağlamaz.

g. Bu sebeplerle hâkimin karar verirken kanuna, hukuka ve vicdanı kanısına göre hüküm vermekte serbest olduğu ve bağımsızlığına dokunulmasının bahis mevzuu olmadığıdır.

1. Objektif Karar Verebilecek Merci Meselesi

Ormanların tam ve kamil bir tarifinin yapılmadığından bir yerin orman sayılıp sayılmamasında bütün faktörleri mülahaza etmek suretiyle objektif karara varabilecek selâhiyetli merciin Tarım Bakanlığı olabileceği düşüncesiyle geçici madde Orman Kanununa konulduğuna göre, neticeye etkisi bakımıdan Tarım Bakanlığının tesbiti ne şekilde yaptırdığının incelenmesinde fayda vardır.

Tarım Bakanlığının 22/2/1967 gün ve 31 sayılı tamimine göre;

Bir yerin orman olup olmadığının, bir orman mühendisi veya orman muavini ile bir ziraat mühendisi veya teknik elemanından müteşekkil iki kişilik heyet tesbit edecektir. Ancak bu ekiplere dahil olan elemanların mahkemelerce sorulan yer hakkında evvelce her hangi bir şekilde mütalâa beyan etmemiş ve zabıt imza etmemiş olması şarttır. Bölgede ziraat mühendisi veya teknik ziraat elemanı bulunmadığı takdirde ehemmiyet arz etmiyen işlerde bir orman teknik elemanının vazifeyi ifa etmesi mümkündür.

Ekipler rapor ve kroki tanzim edecekler, sorulan mahallin orman olup olmadığı hakkında bir mütalâa beyan etmiyeceklerdir. Bu rapor ve krokiler merkezde teşekkül eden bir heyet tarafından bil etraf tetkike tâbi tutularak karar verilecektir.

Her nekadar Tarım Bakanlığı, ekipler rapor ve kroki tanzim edecekler sorulan mahallin orman olup olmadığı hakkında bir mütalâa beyan etmiyeceklerdir diye başmüdürlük ve işletme müdürlükleriyle bölge şefliklerine tamimde bulunmuşsa da, bilâhare matbu olarak bastırılarak

582

mahalli müdürlük ve şefliklere gönderilen, ekipler tarafından doldurulacak raporun 31 numaralı bendinde : 6831 sayılı Kanunun birinci maddesine göre orman sayılan yerlerden olup olmadığı sualinin cevaplandırılması istenmiştir. Bütün orman teşkilâtına gönderilen bu matbu rapor örneğinden de anlaşıldığı gibi bakanlık bizzat kendisi tamimini hiçe sayarak bir yerin orman olup olmadığının tesbitini bizzat tahkikatı yapan şahıstan istemiştir. Kaldıki, bir orman mühendisinin bağlı bulunduğu daire âmirinden aldığı emir üzerine yapacağı tahkikatın bitarafane olacağına inanmak pek güç. Her elemanın kendisini mesuliyetten kurtarmak için yapacağı tahkikatte dairesinin lehine rapor tanzim edebileceğini her zaman düşünmek mümkündür. Tatbikatta şimdiye kadar vekâlete bir yerin orman olup olmadığına dair sorduğum sorulara karşılık verilen cevaplarda orman sayılan yerlerden olduğu bildirilmiş, fakat Tarım Bakanlığınca orman sayılan yerlerden olduğu bildirilen yere bilâhare gelen orman tahdit komisyonu, Bakanlığın orman olarak kabul ettiği yerleri orman sahasının dışında bırakmıştır. (2) Bu da Tarım Bakanlığının belirtme görevini yaparken tarafsızlığa azami riayet etmediğini göstermekte ve tatbikat fikrimizin bir tahmin olmadığına delil teşkil etmektedir.

Ehemmiyet arzetmiyen işlerde bir orman teknik elemanının yalnız olarak bir yerin orman olup olmadığını tesbit edeceği tamimde belirtildiğine göre, ehemmiyet tefrikini kim yapacak ve kıstas ne olacaktır.

Burada işin ehemmiyetini tayin tahkikatın yapıldığı yerlerdeki görevliye bırakılmış olup kıstas tamamen şahsın kanaatine dayanmaktadır. Böyle olunca da takdire bırakılmış bir hususta tesbitlerin ehemmiyetsiz farz edilerek sadece bir orman teknik elemanınca yapılması her zaman mümkündür. Kaldıki, yapılan tesbit neticesinde mahkeme, bir şahsın mülkiyet ve şahsi hürriyetinden mahrum edilmesine karar vereceğine ve bilumum tesbitler aynı neticeyi doğuracağına göre bütün tesbitler aynı değerdedir. Tesbit edilecek saha mesahasının az veya çokluğu ehemmiyete kıstas olarak alınamaz.

Ayrıca tamimde, bir yerin orman olup olmadığının orman ve ziraat teknik elemanından müteşekkil iki kişilik heyet tarafından tesbit edileceği belirtilmektedir. Böyle olduğunu kabul etsek bile bir heyet teşekkül edebilmesi için iki değil en az üç kişinin bulunması lâzımdır ki bir ihtilâf halinde neticeye varmak mümkün olsun. Görülüyorki tesbiti yapacak şahısların teşekkülü dahi yeterli değildir.

(2) Dâva dosyalarının neticelendiği bilinmediği için dosya numaraları ve mahal açıklanmamıştır.

373

Mahallinde tesbitin ne şekilde yapıldığını ise matbu rapor örneğinden öğrenmek kabildir.

Matbu rapora göre bir yerin orman olup olmadığının tesbiti için incelenen hususlar sırasiyle şunlardır.

1 — İhtilâf konusu

2 — Köy

3 — Mevki

4 — Varsa mülkiyet belgesinin cinsi, tarih ve numarası.

5 — Mülkiyet belgesindeki, yoksa suç zabtındaki hudutlar.

6 — Arazideki fiili hudutlar.

7 — Varsa mevkii ve hudutlar arasındaki mübayenet ve değişikliğin sebepleri.

8 — İddialı yerin mülkiyet belgesindeki vüs'ati ile fiili vüs'atleri,

9 — Tahdit yapılıp yapılmadığı, yapılmış ise iddialı yerin orman sınırları içinde kalıp kalmadığı, tahdit sınırlarına olan mesafesi, tahditin katiyet kesbedip etmediği,

10 — Mülkiyetinin kabul olunup olunmadığı, olunmadı ise sebepleri.

11 — İddialı arazinin çeşitleri,

12 — İddialı arazinin açma olup olmadığı, açma ise tarihi,

13 — İddialı arazinin içindeki ağaç nevileri,

14 — İddialı yerdeki ağaçların kapalılık derecesi,

15 — İddialı arazideki ağaçların asgari azami yaşı,

16 — Civar arazi keşifleri ve varsa ormandan ayırıcı unsurlar.

17 — Civar arazinin ağaç nevileri ve imdidadı.

18 — Civar arazideki ağaçların kapalılık derecesi.

19 — Civar arazideki ağaçların azami ve asgari yaşları.

20 — İddialı ve civar sahanın meyil derecesi (% olarak)

21 — İddialı ve civar sahanın toprak muhafaza karakteri taşıyıp taşımadığı,

22 — İddialı civar sahanın muhafaza ormanı, milli park olarak ayrılıp ayrılmadığı,

23 — İddialı ve civar sahada 6831 sayılı Kanunun 2. maddesinin uygulanıp uygulanmadığı,

24 — İddialı ve civar sahada 6831 sayılı Kanunun 3. maddesinin uygulanıp uygulanmadığı,

25 — Ormanın Devletten başkasına ait orman veya eskiden beri devlet ormanı veya devletleşen ormanlardan hangisinin olduğu,

26 — 5658 sayılı Kanuna göre iadeye tâbi ormanlardan olup olmadığı,

27 — 6831 sayılı Kanunun birinci maddesine göre orman sayılan yerlerden olup olmadığı,

28 — Yazılması lüzumlu görülecek diğer hususlar (3)

Tarım Bakanlığı yukarıda örneğini verdiğimiz raporda bahsedilen hususları, mahallinde orman mühendisinin yaptığı tahkikat neticesi cevaplandırmasına karşılık bir yerin orman olup olmadığını tesbit ettiğine göre, bu yoldan gitmek suretiyle bizzat hâkim, mahallinde orman mühendisi ile ziraat mühendisi veya teknisyeni ve mahalli bilirkişiden müteşekkil bilirkişi heyetine aynı incelemeyi yaptırmak suretiyle bir yerin orman olup olmadığını tesbit ettirebilir. Bu takdirde mahkemelerce yapılacak keşiflerin ve dolayısiyle bilirkişilerin kifayetsizliğinden bahsedilemez. Bilirkişiler mahkeme huzurunda yeminli olarak mütalâa vereceği ve orman mühendislerinin mahkeme huzurunda olduğu için dairesine karşı mesuliyetten kurtulma endişesinden uzak olması temin edileceğinden, mahkemelerin keşifle yapacağı tesbit daha adil, daha doğru olacaktır.

Sırf ormanların korunması için orman olmıyan yerlerin orman olarak kabul edilmesini tasvip etmek imkânsızdır. Esasen sadece tarla açmalarda mevzu bahis olan belirtme ile ormanların korunacağını kabul etmek, düşünceleri dar çerçeve içerisine sokmanın neticesi olur. Bugün ormanları, köylü ve kentlilerin yakacak ve inşaat için her yıl yaptıkları kaçak kesim ile orman idaresinin iptidai usullerle yaptırdığı istihsal ameliyesi, böcek ve mantarlar gibi haşereler ve fazla kar, sel, rüzgâr gibi tabiat olayları ve yangınlar yüzünden geniş ölçüde yok edilmekte bu sebeplede günden güne azalmaktadır.

(3) Raporda; Rapor tarihi ve nosu, tanzim sebebi, işletmesi ve bölgesi gibi hususlarda yer almakta ise de bu hususlar idareyi ilgilendirdiğinden yukarıda yazılmamıştır.

585

Ormanların korunması isteniyor ise yok olmasına sebep olan bütün faktörlerin incelenmesi ve neticesi esaslı, köklü tedbirlerin alınması yerinde olacaktır.

O halde orman açmalarında tedbir olarak Orman Kanununun geçici birinci maddesi yerine, orman keşiflerinde seçilecek bilirkişi heyetinin kimlerden teşekkül edeceği ile Tarım Bakanlığının yukarıda örneğini verdiğimiz matbu raporunda tadat edilen hususların bilirkişi heyetine tesbit ettirilmesinin kanuna derci mümkündür.

2. Ormanların Korunması Meselesi

Anayasanın 31. maddesine göre; herkes, meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde dâvacı veya dâvalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Ayrıca C. M. U. K. nun 365. maddesine göre suçtan zarar gören her şahıs tahkikatın her safhasında müdahale yolu ile hukuki amme dâvasına iltihak edebilir.

Orman idaresi, orman suçlarından dolayı açılmış bulunan orman ceza dâvalarına müdahil sıfatiyle iştirake selâhiyetlidir.

Müdahil şahsi dâvacının haiz olduğu haklardan istifade eder.

Ormanların korunması isteniyorsa, orman idaresi ormanların yok edilmekten korunmasını sağlamak ve bu yol ile özel mülkiyet içine alınmasını önlemek için ormana tecavüz eden şahsa karşı hukuk mahkemelerinde dâva açabileceği gibi, açılmış bulunan ceza dâvalarına da müdahil sıfatiyle iştirak edebilir. Böyle oluncada ormanların özel mülkiyete geçeceğinden endişe edilmemesi gerekir. Aksi hal mahkemelerin tahkikatına güvensizliğin ifadesi olur ki bu hal, vatandaşların da kendi dâvalarında mahkemelere olan inançlarının sarsılmasına yol açar.

3. İdarî İşlem Meselesi

Bir işlemin idarî bir işlem olması için idarî bir otorite tarafından, idare hukuku kaidelerine göre ve amme kudretinin kullanılmasına taallûk ederek, hukuki sonuçlar doğuracak şekilde ittihazı gerekir.

A. İdarî İşlemin Unsurları

521 sayılı Danıştay Kanununun 30. maddesinin (A) fıkrası bir idarî işlemin beş unsurunun mevcut olduğunu belirtmektedir. Bu beş unsur yetki, şekil, sebep, konu ve maksat unsurlarıdır. (4)

(4) Kaldırılan 3546 No lu Devlet Şurası Kanununun 23. Maddesinin C fıkrasında idarî tasarrufun unsurları esas, maksat, selâhiyet ve şekil olarak dört unsur kabul edilmiştir.

586

İdarî işlemin iyice anlaşılabilmesi için bu unsurları birer birer kısaca gözden geçirelim. (5)

1. Yetki unsuru :

Yetki idare namına irade izhar edebilme iznidir. Mevzuat, hangi âmir makamların idare namına irade izhar edebileceğini belirtir. Böylece de amme kudreti âmir makamlar arasında dağıtılmış olur.

2. Şekil unsuru :

İki manâda anlamak lâzımdır. Birincisi, tasarrufun hukuk alemine doğuşundaki maddi halini ifade eder : Yazılı olması, neşri gibi.

İkincisi, tasarrufun tekemmülü için takibi gereken usulü ifade eder. Memur tayinindeki inha, teklif, tasvip, tasdik gibi.

3. Sebep unsuru :

İdareyi bir tasarrufu ittihaza sevk eden sebeptir. Bu sebep bir fiil, bir başka tasarruf, her hangi bir fiili veya hukuki durum, bir müracaat olabilir. Bu bakımdan sebep tasarrufun ilk unsurudur.

4. Konu unsuru :

Tasarrufun hukuki muhtevasını teşkil eder. Tasarrufun derhal doğuracağı netice, hasıl edeceği fiili veya hukuki durum onun mevzuudur. Meselâ, Belediye mevzuatı, muayene neticesinde pis olduğu tesbit edilen otellerin kapatılmasına âmirdir. Burada otelin kapatılması tasarrufun konusunu teşkil eder.

5. Maksat unsuru :

Tasarrufun nihayi gayesini teşkil eder. Meselâ, istimlâkten maksat, **bir gayrimenkulün umumi bir menfaatın tahakkukuna** tahsis etmektir.

B. Belirtme İdarî İşlem midir?

Anayasa Mahkemesinin, idarî bir işlem olduğunu ve hâkimi mutlak olarak bağlamadığını savunduğu, Tarım Bakanlığının bir yerin orman

(5) Doçent Dr. Mukbil Özyörük, İdarî kaza ders notları Say. 54

sayılıp sayılmadığı hususundaki belirtmesi acaba bu durumda idarî bir işlem midir? Unsurları mevcut mudur?

Belirtmede diğer unsurlar mevcut ise de konu unsuruna tesadüf edilmemektedir. Çünkü tasarrufun derhal doğuracağı hukuki bir durum yoktur. Anayasa Mahkemesi, bakanlığın geçici maddeye göre yaptığı belirtmenin hâkimi bağlamıyacağı neticesine vardığına göre, bakanlıkça yapılan bu tasarrufun derhal netice doğurmasından bahsedilemez. Hâkim, bakanlığın bu cevabını da diğer delillerle birlikte mütalâa edecek ve kendisi bir neticeye varacaktır. Böyle olunca da bu belirtmenin yargı mercilerinin denetimi altında olduğu kabul edilemez. İdarî bir işlemde iptal dâvasının açılabilmesi için tasarrufun sadece idarî olması yetmez, aynı zamanda icraide olması lâzımdır. Yani hukuki neticelerinin tahakkuk veya istihsaline geçilebilen karar olmalıdır. Kaldıki Danıştay, ileride menfaatlerin hâleldar olacağı düşüncesiyle açılan dâvaları reddetmektedir. İptal dâvası açılabilmek için dâvacının idarî karar yüzünden menfaatleri hâleldar olmuş bulunmalıdır.

Görülüyorki idarî organların faaliyetleri hukuki tasarruflarda bulunmaktan ibaret değildir. Keşif ve tahmin gibi, soruşturma, danışma, düşünüşünü bildirme gibi bir takım idarî faaliyetler vardırki birer hukuki tasarruf sayılamaz. (6)

Bu izahata göre, Anayasa Mahkemesinin kararı tahlil edilecek olursa, Anayasa Mahkemesince, idarî işlem tarif edilirken hukuki sonuçlar doğurması gerektiği hususu kabul edilmiş ise de, bakanlıkça yapılan belirtmenin hâkimi bağlamadığı izah edildiğine göre, bakanlıkça yapılan belirtmenin hukuki sonuç doğurduğu Anayasa Mahkemesince kabul edilmemektedir. Bu durumda belirtme icrai olmadığı için iptal dâvasına konu olamaz ve dolayısiyle yargı mercilerinin denetimi altında değildir. Böyle olunca da geçici madde, idarenin hiçbir eylem ve işleminin hiç bir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamıyacağını emreden Anayasanın 114. maddesine aykırı olur.

4. Belirtmenin Mahkemeleri Bağlaması Meselesi

Tarım Bakanlığının geçici maddeye göre yaptığı belirtme kaldıki tatbikatta hâkimi mutlak olarak bağlamaktadır. Şayet bu belirtme mahkemeleri bağlamıyacak olsa idi o zaman maddenin kanuna koyulmasındaki gerekçenin hiç bir kıymeti kalmazdı. Ormanların yok edilmekten korunmasını ve özel mülkiyet içine alınmasını önlemek için ve yine bü-

(6) Profesör Süheyp Derbil. İdare Hukuku Cilt 1 Say. 143

588

tün faktörleri mülahaza etmek suretiyle objektif karara varabilecek selâhiyetli merciin Tarım Bakanlığı olduğu düşüncesinden hareket edilerek geçici madde kanuna konduğuna göre, gerekçeden de anlaşılacağı gibi, Bakanlıktan başkası bir yerin orman olup olmadığını tesbit edemez, denmek istenmiştir. Nitekim tatbikat da bu yoldadır. Mahkemeler hiç bir zaman bakanlığın belirtmesinin aksine karar veremez. Bu hususu Yargıtay Ceza Genel Kurulu 25/12/1961 gün E. 3/K. 125 sayılı içtihadı ile sarahaten belirtmiştir. Adı geçen içtihatla genel kurul, «6831 sayılı Orman Kanununun geçici birinci maddesi ile kanun koyucu bir yerin orman sayılıp sayılmıyacağını belli etmeye Tarım Bakanlığını yetkili kılmış olduğuna göre ve bu bakanlıkça bir yerin orman sayıldığı bildirildikten sonra başka düşüncelere dayanılarak buranın orman olmadığının kabul edilmesi kanuna aykırı olduğundan hükmün bozulmasına» karar vermiştir. (7)

Zaten aynı husus aynı şekilde Yargıtayın 29/5/1957 gün ve 9/18 sayılı içtihat birleştirme kararıyle evvelce hükme bağlanmış olduğundan bilâhare bu karara mahkemelerce riayet etmek gerekmiş aksi halde mahkeme kararları, temyiz daire veya kurulunca bozulmuştur. Çünkü 6082 sayılı Kanunla değiştirilen Temyiz Mahkemesi Teşkilâtına dair 1221 sayılı Kanunun 8. maddesi; içtihat birleştirme kararları emsali hadiselerde mahkemeleri bağlar, hükmünü koymuştur. Bu hükme göre mahkemeler içtihat birleştirme kararına uymak zorundadırlar.

Bu izahata göre Tarım Bakanlığınca yapılan belirtmenin hâkimi mutlak olarak bağladığı neticesini kabul etmek zaruridir. Bu sebeple Tarım Bakanlığınca yapılan belirtme, delillerin serbestçe ikâme ve takdirine ve hâkimlerin bağımsızlığına ve vicdanı kanaatlerine göre hüküm vermeleri gerektiğine dair Anayasanın 132. maddesine aykırı bulunmaktadır.

5. Belirtmenin Bilirkişi Kanısı Olması Meselesi

Tarım Bakanlığının geçici maddeye göre bir yerin orman sayılan yerlerden olup olmadığı hususundaki belirtmesi bir bilirkişi kanısı olarak kabul edilecek olursa o takdirde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bilirkişilik müessesesiyle ilgili maddelerine muhalif hareket edilmiş olur.

C. M. U. K. nun 67. maddesi delâletiyle aynı kanunun 21. maddesi uyarınca suçtan zarar gören kimse bilirkişilik yapamaz.

(7) Aynı husus Y. C. G. K. 2/7/1962 gün ve E. 3/85, K. 85 ve aynı tarih E. 3/78, K. 79 sayılı içtihatlarında da belirtilmiştir.

589

Keza 72. madde uyarınca, bilirkişi mütalâasını söylemeden veya raporunu vermeden evvel bitarafane ve tamamen ilim ve fenne muvafık olarak reyini beyan edeceğine vicdanı üzerine yemin etmesi gerekir.

Tarım Bakanlığınca yapılan belirtmelerde sadece dâva konusu yerin 6831 sayılı Kanunun birinci maddesine göre orman sayılan yerlerden olduğu belirtilmekle iktifa edildiğinden, belirtmenin sıhhat derecesini sanığın veya mahkemenin tahkik etmesine, raporun yeterli olup olmadığını tesbite imkân yoktur. Böyle olunca da hâkim, verilen raporu kâfi görmediği takdirde aynı ehli hibre yahut tayin edeceği diğer ehli hibre tarafından yeni bir rapor tanzim edilmesini emredebilir yolundaki C. M. U. K. nun 76. maddesinin bu belirtmede hiçbir tatbiki değeri kalmaz.

İdarî bir işlem olmadığından, bir bilirkişi kanısı olarak kabul edilmesi gereken Tarım Bakanlığının sözü geçen geçici maddeye göre yaptığı belirtme, usul hükümlerine aykırı olduğundan hukuk kurallarının tekniği bakımından geçici maddenin kanunda kalmasının sakıncaları ortadadır.

6. Orman Suçlarının Acele Mevattan Olması Meselesi

6831 sayılı Orman Kanununun 83. maddesi; bu kanunda cezaları tayin edilen orman suçlarına müteallik dâvalar Sulh Ceza Mahkemesinde görülür.

Orman suçlarına ait dâvalar mahkemelerce acele mevattan sayılır. Şeklinde tanzim edilmiştir.

Maddenin gayesi Devletle vatandaş arasındaki bu kabil ihtilâfların sürüncemede kalmasını önlemektir.

Aynı kanunun 82. maddesine göre, orman suçlarından dolayı orman memurları tanzim edecekleri suç zabıt varakalarını vakit geçirmeksizin bağlı bulundukları âmirlere gönderir. Âmirler de tetkik ederek en kısa zamanda mahalli C. Savcılığına verir. Bu zabıtlar hilâfı sabit olana kadar muteberdir.

Böylece kanun, suçun en kısa yoldan mahkemeye sevkini ve mahkemece en kısa zamanda karara bağlanmasını sağlamak istemiştir. Mahkemede dahi sür'ati temin için kanun vazı zabıt varakalarının aksini ispat külfetini sanığa yüklemiştir.

Orman suçları acele mevattan sayılarak adli tatil esnasında da rüyet olunması temin edilmiştir.

590

Bu derece acele karara varılması istenilen hususta, belirtme bir idarî işlem olarak kabul edilip idarî mahkemelerde bu kararın iptal edilmesi fikri savunulursa, adlî mahkeme kararı, idarî mahkemenin vereceği karar neticesine bağlı olduğundan işlerin sürüncemede kalacağı tabiidir.

Belirtme, idarî bir işlem olarak kabul edilmese bile bugünkü durumda Tarım Bakanlığının cevabî yazılarının gecikmesi mahkemeleri asgari 6 ay ile bir sene arasında oyalamakta olduğundan kanunun âmir hükümleri geçici madde ile ihlâl edilmektedir.

VI. SONUÇ

6831 sayılı Orman Kanununda belirtilen orman tahdit komisyonlarınca, ormanların tahdit ve kadastrosunun bütün yurtta bir an evvel tamamlanmasıyla geçici madde hükmüne lüzum kalmaması yegâne temennimiz olmakla beraber, bugünkü durumda bu hususun gerçekleşmesi uzun senelere bağlı olacaktır. Tahdit ve kadastronun neticesini beklemek ve geçici birinci madeye göre hareket etmek ise yukarıda izah ettiğimiz sakıncaları doğuracaktır.

Bu sebeple, 6831 sayılı Orman Kanununun geçici birinci maddesi hâkimi bağlamayan idarî bir işlem olarak kabul edildiği takdirde Anayasanın 114. maddesine, hâkimi bağlayan idarî bir işlem olarak kabul edildiğinde Anayasanın 132. maddesine aykırı olduğunu kabul etmek gerekir.

Böyle olmasa bile Orman Kanununun ana madeleri ve C. M. U. K. nun genel kurallarıyla geçici birinci madde arasında uygunluk bulunmadığından geçici maddenin kanundan çıkarılması hukuk kurallarının tekniği bakımından elzem olduğundan insanların mahkemelerce verilecek kararlara güvenini sağlamak, birlik ve düzeni bozmıyarak hukuk kurallarının sosyal bakımdan da tatmin edilmesi için elzemdir.

Zira bir hukuk kuralının değeri uygulandığı çevrenin ihtiyaçlarına uygunluk derecesiyle yani uygulandığı insan topluluğunun gelişmesine, ilerlemesine, yükselmesine, birlik ve düzen içinde yaşamasına yararlığı derecesiyle ölçülüdür.

Belirli bir zamanda belirli bir memlekette uygulanmakta olan hukuk kuralları arasında da genel kurallardan özel kurallara doğru ahenkli bir uygunluk bulunması, hukuk kuralları arasında değişiklik ve uygunsuzluk olması lâzımdır.

AMERİKAN HUKUKUNDA BEŞ HUKUKÎ MES'ULİYET PROBLEMİ

Fransızcadan Çeviren : Dr. A. Kutbettin AKKAN

Amerikan Hukukunun tazminatla alâkalı hükümleri, Mahkemelerin bu mevzudaki kararları ile ilgili bulunan bir mukayeseli hukuk incelemesini, dilimize çevirmek ve böylece birçok hukuk sistemlerinde muhtelif şekillerde ortaya çıkan problemleri hâl suretlerinin çok defa muvazilik arzetmekte olduklarını belirtmek istedim.

Tercümeme esas teşkil eden bu mukayeseli hukuk incelemesi Birleşik Amerika'nın TULANE Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörlerinden olup aynı zamanda mezkûr Üniversitenin Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Müdürü bulunan Bay : Ferdinand Fairfax STONE tarafından hazırlanmış ve 16 Mayıs 1955 günü Fransa'nın Grnoble Üniversitesi Hukuk Fakültesinde verilen bir konferansa konu teşkil etmiştir.

«Ben burada Louisiane Eyaletindeki Hukuk sisteminde suçlar ve gayros MORPHOS tarafından İngilizce aslından Fransızca'ya tercüme edilmiş ve Mukayeseli Hukuk Uluslararası Dergisinin 1955 yılı Nisan - Haziran sayısında neşredilmiştir.

Oldukça enteresan bulduğum bu konferansı Türkçe'ye çevirmeyi ve böylece Türk Hukukçularının bilgilerine sunmayı bir vazife bildim.

GİRİŞ :

Ben burada Louisiane Eyaletindeki Hukuk sisteminde suçlar ve gayrikasdi suçlardan bahsetmiş olsaydım bu, Fransız hukukuna büyük ölçüde benzemesi itibariyle sizler için oldukça sıkıcı bir mevzu teşkil edecek idi.

Fransız Medenî Kanununun (Code Civil) cürümlerle alâkalı maddeleri hemen hemen tamamen Louisiane Medenî Kanununa aktarılmış bulunmaktadır. (1)

(1) Louisiane eyaleti hukuku üzerinde, mukayeseli hukuk Uluslararası dergisinde 1954 yılında Joseph DAINOW'un «Louisiane Medenî Hukuku» başlıklı bir makalesi neşredilmiş bulunmaktadır.

Eminim ki profesörleriniz, benim ancak hayran kalabileceğim bir ehliyet ve selâhiyetle, bu mevzuda sizleri tenvir etmişlerdir.

Bu sebepledirki sizlere Louisiane'daki cürüm ve gayrikasdi suçlarla alâkalı, hukuktan değil, daha ziyade Anglo - Amerikan Örf ve Âdet Hukukundaki suç ve kasdi suçlar (Law of tort) Hukukundan bahsetmek isterim.

Bunu yaparken Tulane Üniversitesindeki çalışmalarımıza rehber olan fikirlerden ilham almaktayım.

Biz orada bilhassa yazılı hukukla yazılı olmayan örf ve âdet hukukunu sistematik bir şekilde yan yana tetkik etmekte ve böylece metodlar ve hâl şekillerini mukayese edebilmekteyiz.

Kanaatımızca yazılı hukuku inceleyenlerin yazılı olmayan örf ve âdet hukukunun problem ve çözüm yollarını da gözönünde bulundurup etüd etmeleri gerekmektedir.

Biz aynı zamanda örf ve âdet hukukunu incelemekte olanların da Avrupa Hukukunda takdim edildiği şekildeki metod ve hukuk sistemlerini de iyice incelemeleri gerektiğine inanmaktayız.

Bütün olgunluklar sadece bir Millet veya halka bahşedilmiş değildir. Cenabı Hak İlâhi zekâsiyledir ki farklılıklara müsaade etmekte, imkân vermektedir.

Öyle zannediyorumki mukayese metodunun methüsenasını yapmam, mukayeseli hukuk incelemelerinin haklı olarak babası sayılan Edouard Lambert'in memleketinde, biraz da iddialı ve kendini beğenmekten doğan bir hareket olarak gözükebilecektir.

Ele alınması daima kabil olan bir sürü mevcud içerisinden bilhassa örf ve âdet hukukunun tatbik edildiği memleket hukukçularının halen bir uyuşmazlık ve ihtilâf içinde bulundukları, umumi alâkaya şâyan gördüğüm beş problemi seçmiş bulunuyorum.

Göreceğiniz veçhile bunlar bugün için her memlekette olduğu gibi Fransada'da karşılaşılan meselelerdir.

Her ne kadar hukuk adamlarına, fen adamlarına ve doktorlara nazaran daha milliyetçi olma temayülü mevcut ise de, karşılaştıkları meseleler, önlerine çıkan hadiseler hiçbir zaman sadece bir millete inhisar eden meseleler hüviyetinde değildirler.

Otomobiller, yayaları Nouvelle - Orleans'da olduğu gibi Paris'te de ezmektedirler.

593

Mağdurun veya dâvaya bakan hâkimin milliyeti değişik de olsa, mağdurların duydukları ızdırap ve hâkimlerin çözecekleri problemler daima aynı mahiyette olacaktır.

BİRİNCİ PROBLEM :

Burada bahsetmek istediğim ilk mesele anahtarla kilitlenmeden yol üzerine veya büyük bir caddeye bırakılan otomobillerle alâkalı olacaktır.

Bir çok kere otomobili kullanmakta olan şahıs vasıtayı, kontak anahtarı üzerinde olduğu halde, bir yol üzerinde park eder ve arabasını terk ile oradan ayrılır. Bazen bir hırsız arabayı olduğu yerden alır ve kaçar. Acemilik ve dikkatsizlik sonunda bu şahsın sebebiyet verdiği kazadan ötürü, mağdur, otomobilin asıl sahibi hakkında adliyede takibat açar.

Bu problem son senelerde Amerika Birleşik Devletlerinin bir çok eyalet ve şehirlerinde mahkemeler ve doktrinde münakaşa mevzuu olmuştur .

Amerika Birleşik Devlerindeki bazı eyaletlerde ve şehirlerde otomobili kontak anahtarı üzerinde olduğu halde muhafazasız bırakıp gitmeyi gayri kanunî ilân eden kanun ve nizamnameler mevcuttur.

Bu şekilde bir kanun veya nizamnamenin mevcut olması halinde, mahkemeler bu kanunî hükümlerin, alâkalılar için yaralanan şahsa karşı kendiliğinden bir borçluluk yaratacağı hususunda karara varmışlardır.

Esasen bu kabil hükümlerin konulmasına sebep otomobil hırsızlarının müncer oldukları zarar ve ziyanı önlemek düşüncesinden doğmaktadır.

Bu kabil kanun ve nizamnamenin mevcut olmayışı halinde, araba sahibinin mesuliyeti hususunda mahkemeler fikir itibariyle ikiye bölünmüş durumdadırlar.

Bazı mahkemeler hırsızın hareketinin, müdafiin arabasını anahtarla kitlemeden bırakmasından doğan ihmaliyle, kazanın dışında müstakil bir sebep teşkil ettiğini kabul etmişler ve netice olarak, araba sahibinin mesuliyetini reddetmişlerdir.

Diğer mahkemeler bu probleme şöyle bir sual sorarak bir hâl yolu aramışlardır :

594

Acaba arabasını kilitlemeden ve bir nezaret altında bulundurmadan oradan ayrılmış olan kimse ilerde karşılaşması muhtemel olan halleri önceden düşünmüş kabul edilebilecek midir?

Meselâ bir hırsızın bu arabayı olduğu yerden alıp kullanmasını ve tedbirsizlik ve dikkatsizliği sonunda da sebebiyet vereceği kaza neticesi başkalarına zarar verebileceğini önceden düşünebilecek midir?

Bu hususdaki fikirler neticede, arabalardaki kilit ve anahtar tertibatının otomobil imâl edenler tarafından yapılması sebebinin bir üçüncü şahsın, araba sahibinin rıza ve muvafakatı olmadan otomobili kullanmasını önlemek olması itibariyle, arabasını kilitlemeyen vasıta sahiplerini bu sebeple kusurlu bulmakta ve binnetice onları mahkûm etmeye müncer olmaktadır.

Bazı mahkemeler ise, araba sahibinin mesuliyeti problemini aşağıda arzeylediğimiz açıdan ele almış ve yeni bir görüşle tetkike tâbi tutmuşlardır.

Bunlar araba sahibini, arabanın maliki olması itibariyle, kendisine ait bulunan bu arabayı kullanan şahıstan, bunlar ister vasıtayı sahibinin rızasiyle, ister rıza ve muvafakatı dışında kullansınlar fiil ve hareketlerinden mes'ul tutulacaklardır.

Bu mesele bir kül halinde ele alındığında, mahkemeler umumiyetle arabanın sahibinin, bu arabayı çalan şahsın işlediği zararlardan ötürü mes'ul tutulamayacağı hükmüne varmış bulunmaktadırlar.

New York gibi eyaletlerde bile, — ki bu eyaletlerdeki hususi kanunlar, vasıta sahibini vasıtasiyle yol üzerinde yapılan kazalardan, velevki üçüncü şahıs vasıyayı sahibinin rızası dışında almış olsun malikin mesuliyetini açıkca kabul etmiştir — vasıtayı çalmış olan bir hırsızın bu arabayı sevki sırasındaki kazalardan doğacak zarar ve ziyandan ötürü araba sahibinin mes'ul edilemiyeceğini kabul etmişler ve böylece mesuliyeti genişletmek, şumûllü bir hale sokmayı reddeylemişlerdir.

Üçüncü şahısların haklarını koruyacak, onları teminat altına alacak bir millî sistem mevcut olmadıkça bu problem bir münakaşa mevzuu olarak kalmağa devam edecek ve kanaatımızca bu fikir ihtilâflarına ve içtihat ayrılıklarına kesin olarak son verecek kudrette bir kanuni tedbire lüzum gösterecektir.

İKİNCİ PROBLEM :

Üzerinde durmak istediğimiz, ortaya büyük zorluklar çıkarmış bulunan bir problem de, sadece hamile kalınmış bir çocuğun doğumundan

önce bir takım yara ve berelere maruz kalması halinde, bir şahıs telâkki edilip edilemiyeceği ve binnetice maruz kaldığı yara ve darbelerden ötürü kendi adına tazminat istemek üzere dâva açılıp açılamayacağı sorunudur.

Alışılagelmiş bir usul ve sistem olarak ister yazılı olsun ister örf ve âdet hukukuna bağlı bulunsun muhtelif memleketler mahkemeleri, menfaatı olması halinde hamile kalınmış çocuğu doğmuş kabul etmektedirler.

Bununla beraber, hukukun iki büyük sistemi de doğumdan önce, bir çocuğa karşı işlenmiş bulunan zarardan ötürü hukuki mesuliyet dâvası açılamayacağı hususunda tam bir uyuşma halindedirler.

Bu teze iki husus dayanak olmaktadır :

Bunlardan birisi doğacak olan çocuğun, ayrılmış, müstakil bir şahıs hüviyetinde olmayışı, kendisinin sadece annenin bir kısmını teşkil etmesidir.

İkincisi ise çocuğun maruz kaldığı zararın sanık tarafından ika edilmiş olduğunun yoksa, başka bir sebeple mi vukua gelmiş bulunduğunun isbat edilebilmesinin adeta imkânsız olması keyfiyetidir.

Bu sebepler ve bu şekildeki muhakeme tarzları o derece mukî kabul edilmişlerdirki, 1923 yılına kadar mahkemeler sadece hamile kalınmış maruz kaldıkları zararlardan ötürü tazminata hükmetmeyi devamlı şekilde red etmişlerdir.

Bu tarihte Louisiane Eyaletinin Orleans mntıkası istinaf mahkemesi, hamileliğinin 8 inci ayında bulunan bir annenin tedbirsizlik sonucunda yaralanması neticesi çocuğunu erken dünyaya getirmek mecburiyetinde kalması ve erken doğan çocuğun da yaşamaması üzerine zarar ziyana hükmetmiştir.

Şâyanı dikkat olan bir husus istinaf mahkemesinin bu kararının, ancak aradan 25 sene gibi uzun bir zaman geçtikten sonra resmen neşredilmiş olması keyfiyetidir.

Bu arada Ohio ve Minnesota Eyaletleri Âli Mahkemeleri eski içtihadı yıkarak doğumundan önce de olsa, zarara maruz kalanın adına dâva açılabileceğini kabul etmişlerdir.

Son senelerde bu mevzuda, yani çocuğun henüz doğmadan önce kendisine vâki bir zarardan dolayı adına dâva açılabilmesi hususunda, Mas-

596

sachusetts eyaleti hariç olmak üzere bütün eyalet Mahkemeleri uygun kararlar vermiş, dâva açılabileceğini kabul etmişlerdir.

Yalnız bu hususta, umumiyet itibariyle böyle bir dâvanın açılabilmesi için çocuğun yarayı aldığı sırada yaşayabilir olması, başka bir deyimle annesinin vücudu dışında müstakil bir hayat sürebilme imkânına malik bulunması gerekmektedir.

Mahkemeler ve doktrin, hamile kalınan çocuğun küçük bir yaralamaya maruz kalmayıp, vâki dış tesir sonunda işlenmiş bulunan kasti veya gayrikasti suç neticesinde ölmesi halinde, bir dâva açılıp açılamayacağı mevzuunda ikiye ayrılmış bulunmaktadır.

Bazı mahkemeler bu gibi ahvalde bir tazminat hakkının mevcut olabileceği hükmünü kabul etmemekte, bu hususu redetmektedir.

Bunların mucip sebepleri çocuğun canlı olarak dünyaya gelmemesi halinde, hiçbir zaman mevcut olmadığının kabulü gerektiği ve dolayısiyle de mevcut olmayan bir şahsın hakkında bir dâva açılamayacağı yolundadır.

Bir takım diğer mahkemeler ise, bizim de iştirak ettiğimiz bir düşünce ile, yaranın ika edildiği zamanda çocuğun canlı olduğunu isbat eden delillerin ortaya konulması halinde, bu kabil delillerin çocuk ister doğumdan evvel, ister doğumdan sonra ölmüş olsun bir dâva açmağa yeter mahiyette olduğunu kabul etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ PROBLEM :

Burada inceleyeceğimiz üçüncü bir problem de şahsiyet meselesi ile alâkalı bulunmakta ve şöyle bir soru şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Kocasının kusuru sonunda vâki kaldığı bir yara sebebiyle CONSORTİUM'u kaybettiğini iddia eden bir kadın ikame edeceği tazminat dâvası kabul edilebilecek midir?

Örf ve âdet hukukunda CONSORTİUM terimi : «Karı kocadan birinin diğerinden istemeye hakkı bulunduğunu hizmetler, eşlik ve alâkalar»1 göstermek için kullanılmış bulunmaktadır.

Umumiyet itibariyle kocanın, karısına karşı başkasının kasten veya dikkatsizlikle yaptığı bir hareket sonunda maruz bıraktığı zarardan ötürü CONSORTİUM'un kaybından ötürü bir tazminat dâvası açabileceği hususu kabul edilmiş bulunmaktadır.

Fakat karşılık olarak karının kocasının maruz kaldığı yaralanmalardan ötürü kendi adına bir tazminat dâvası açma hakkı bulunmadığı kabul edilmektedir.

Bu red, kocanın karısını geçindirebilmek için lüzumlu kudretten bir azalmaya müncer olan hususlarda bizzat kendisini bir tazminat isteme hakkı bulunduğu fikir ve düşüncesine istinad etmektedir.

Son zamanlardaki bir hadisede, koca kendisini karısiyle cinsî münasebette bulunmak imkânından mahrum bırakan bir şekilde yaralamış bulunmaktadır.

Bu hadisede kadına, kocasının iktidarını kaybetmesi yüzünden karı koca arasındaki münasebetlerden faydalanabilme imkânının ortadan kaybolması sebebiyle «CONSORTİUM» un kaybı dolayısiyle tazminata hükmedilmiştir.

Bu karar, Amerika Birleşik Devletlerindeki ve İngilteredeki mukaddem kararlara aykırı ise de, evlilikte iki tarafın eşitliğine dair modern fikirlere uygun gözükmektedir.

DÖRDÜNCÜ PROBLEM :

Şimdi, ilerde doğacak çocukları ve kocalarının şahıslarından ötürü bir takım zararlara duçar kalmış eşleri bir kenara bırakarak son zamanlarda umumi alâkayı çeken ve uyuşmazlıklara yol açan bir meseleye gelmek istiyoruz.

Burada inceleyeceğimiz husus hatalı olan fakat gayri kasti bulunan iddialar meselesidir.

Meselâ, bir Kanada gazetesi neşrettiği bir haberde, bir aile babası ile üç çocuğunun, teker teker isimlerini de koymak suretiyle, bir otomobil kazasında öldüklerini yazmış bulunmaktadır.

Gazetede intişar eden bu haber yanlıştır. Eğer gazete bu haberi neşretmeden önce daha dikkatli davranıp durumu daha esaslı bir şekilde incelemiş olsaydı hakikat kolaylıkla ortaya çıkabilecek idi.

Bu hatalı haber hadisede öldükleri bildirilen şahsın karısı ve dolayısiyle çocukların annesi olan kimse tarafından gazetede okunur. Kadın gazeteye karşı harekete geçer ve bu haberi okuması sonunda duyduğu elem ve keder dolayısiyle bir tazminat talep eder. Kanada Yüksek Mahkemesi bu sebepten ötürü bir tazminat verilmesi hususunu reddeder.

Bu red sebebi muhtelif fikirlere istinad etmektedir.

598

Bunların içinde en önemli gözükeni gazetenin okuyucularına karşı neşrettiği haberleri kontrolla mükellef olmadığı, ancak neşrettiği hususlar ve ileri sürdüğü iddialarda hakaret mevcut olması halinde bir tazminat dâvasının bahis konusu olabileceği hususudur.

Âliyi Mahkemenin red sebebi, sadece basın yoluyla vâki hakaretler dışında basına müdahalede bulunmamak fikrine değil, bundan da ileri olarak hür bir basının zamanla sert ve katı kontrollara muhatap olan bir basına nazaran çok daha iyi bir disipline, kendi kendine tâbi olacağı fikrine dayanmaktadır.

Mahkeme bir şahsın şöhretine zarar veren röportajla bir şahısta hissi sarsıntı yaratan röportaj arasındaki farkı bulmakta ve ona göre gereken kararı vermekte güçlük çekmemiştir.

Bununla beraber bu kabil bir tefrikin uzun zaman ağır basacağı şüpheli gözükmektedir.

Kati problemlerden birisi de okuyucuya ekonomik bir zarar veren ve ihmâl sonunda neşredilmiş bulunan bir iddia şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Yanlış olarak neşredilmiş bulunan haber ve imza hakaret unsurlarını muhtevi bulunmasa da, mahkemelerin tazminata hükmetmeleri, kanaatımızca kabil olabilecektir.

BEŞİNCİ PROBLEM:

Son olarak, burada, asabî şoklardan ve heyecandan mütevellit sarsıntılardan doğan tazminat sorusu üzerinde durmak isterim.

Bu problem üzerinde örf ve âdet hukuku henüz tam bir görüş birliğine varmaktan çok uzak bulunmaktadır.

Mağdur bir fizikî darbeye maruz kaldığı zaman, meselâ kasten olsun yahut bir başka şahsın ihmali dolayısiyle olsun bu kabil bir darbeye maruz kalması halinde ana taleple birlikte muhatap olduğu asabî sarsıntıdan ötürü de bir tazminat isteyebilecektir.

Bunun aksine olarak da eğer mağdur fizikî bir darbeye maruz kalmamışsa, failin hareket tarzı iradi bir taarruza eşit bulunmuyorsa, sadece asabî şoktan ötürü mahkemeler tazminata mahal olmadığına karar vermişlerdir.

Mahkemelerin bu nev'iden ilk kararları kanaatımızca asabî rahatsızlıkların taklit edilebilecekleri haklı endişesinden doğmakta idi.

599

HAMBROOK ile STOKAS arasındaki bir dâvada, bir kamyon şoförü arabasını meyilli bir sahada bırakmış ve bu meyilden ötürü tazyike dayanaman frenlerin patlaması sonunda, araba kontrolsuz bir şekilde bulunduğu yokuştan aşağı büyük bir sür'atle harekete geçmiştir.

Başı boş kalan kamyonun küçük çocukların mektebe giderken geçtikleri yere doğru sür'atle gitmekte olduğunu gören bir anne anî bir panik şeklinde korkuya kapılır, bu sebeple çocuğunu düşürür ve bu düşük sebebiylede ölür.

Mahkeme kadının kocasına karısının ölümünden ötürü tazminata hükmeder.

Bu yolda bir karar vermek suretiyle mahkeme, fizik temas olmadığı halde, tazminatın kabul edilebileceği yolunda bir hükme varmış bulunmaktadır.

Mahkemenin bu kararı mutlak bir tasvibe mazhar olamamıştır.

Bir çokları bu kararın bir takım hayalî taleplere müncer olacak bir açık kapı bırakacağı hususundaki korkularını beyan etmişler ve binnetice, mahkemeleri temelsiz hareketlere sevk edebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Bütün bu tenkitlere ve aksi yoldaki fikir ve mütalâaalara rağmen mahkemenin bu yoldaki kararı tutulmuş ve bir otorite teşkil eylemiştir.

Son zamanlarda aynı mesele, BOURHİLL ile YOUNG arasındaki ihtiláf dolayısiyle yeniden tetkik mevzuu olmuş bulunmaktadır.

Bu dâvada bahis konusu dikkatsiz bir bisikletli ile bir otomobil arasındaki çarpışma hadisesiydi. Bu çarpışma sonunda bisikletli ölmüş bulunmaktadır.

Talep sahibi olan balıkçı kadın, bu çarpışmadan ötürü hiçbir şekilde tehlikeye maruz kalmamış hatta kendisi vak'anın cereyanı sırasında hadise mahallinde olmayışı itibariyle olayı da görmemiş bulunmaktadır.

Kadın çarpışmadan hayli sonra, kaza sonunda ölmüş bulunan bisikletlinin cesedi hadise mahallinden kaldırıldıktan sonra olay yerine gelmiş ve yol üzerinde kalmış bulunan kan izlerini görünce birden bire büyük bir heyecana kapılarak çocuğunu düşürmüştür.

Balıkçı kadın kazada tedbirsizliği ile ölmüş bulunan bisikletlinin mirascıları aleyhine bir tazminat dâvası açar.

Mahkeme her türlü tazminatı red eder ve mucip sebep olarak balıkçı kadının maruz kaldığı zararları bisikletli tarafından daha önceden bilinmesine imkân olamayacağını ve dolayısiyle bisikletlinin kendisine terettüp eden vazifelerinde her hangi bir kusuru olmadığını kabul eder.

Dâvanın reddi sebebi, açık bir şekilde fizikî temasın ademi mevcudiyetinden ziyade, böyle bir olayı daha önceden görebilmenin imkânsızlığı üzerine istinad ettirmiş bulunmaktadır.

Bu hususta LOUİSİANE Mahkemesinin en son kararlarından biri oldukça enteresandır.

Bir kamyon şoförü, lâstik patlaması sonunda, gereken tamiratı yapmak üzere arabasını biraz da yolu kapayacak şekilde durdurur. O bulunduğu yerde gereken tamiratı yapabilmesi için bir haylî zaman kalacağını düşünerek kanunun emrettiği şartlara riayetle arabanın etrafına gerektiği şekilde işaret meş'aleleri koyması gerekirken bu vecibeyi yerine getirmez. Şoförün bu açık kusuru sonunda, büyük bir sür'atle seyretmekte olan bir kamyon şoförü benzin dolu kamyon ile, bu fazla sür'atin de tesiriyle tamir için durmuş bulunan birinci kamyona şiddetle çarpar.

Bu çarpışma sonunda benzinler alev alır. Yangının alevleri üst kısımda bulunan yüksek elektrik tansiyonunu havi bir elektrik telini taşımakta bulunan direğe kadar ulaşır. Bu direk alevlerin şiddetiyle yanar ve bu yanma sonunda da yüksek elektrik tansiyonunu nakleden elektrik teli yere düşer.

Öteyandan iki kamyonun çarpışmasından doğan gürültü, bilâhare tazminat talebinde bulunan kadının gürültü sebebini merak ile evden çıkmasına sebep olur.

Kadının ana yola çıkabilmesi için evvelâ bir köprüden geçmesi icap etmektedir. Meraklı kadın köprüyü katetmekte iken, elektrik cereyanı yüklü bulunan tel köprünün üzerine düşer bu cereyanlı tele çarpmamak içinde kadın mecburen büyük bir adım atar ve ayağı köprünün bir çukuruna girerek kırılır.

İşte kadın bu hadise sebebiyle de benzin yüklü kamyon şoförü aleyhine zarar ziyan dâvası ikame eder.

Kısaca anlatığımız bu hadise hakikaten, Hukuk Fakültelerindeki imtihanlarda talebelere sorulan problemlere benzemekte, sanki bir imtihan heyetince hazırlanmış intibaı yaratmaktadır.

601

Dâvanın ikame edildiği LOUİSİANE Mahkemesi, aleyhine dâva açılmış bulunan şoförün, dâvacının maruz kaldığı zararı önceden tahmin etmesine imkân olup olmadığı hususunu tetkiki reddetmiş bulunmaktadır.

«Aşırı sür'atle hareket etmek gibi» aşikâr bir tedbirsizlik ve dikkatsizliğin dâvacı kadının maruz kaldığı yaralanmaya sebep olduğunu mahkeme kabul etmiş bulunmaktadır.

Bu kararın hayli kuvveli tenkitlere maruz kaldığını ilâveye bilmem lüzum varmıdır?

NETİCE :

Sözlerime başlarken işaret ettiğim gibi burada sadece umumi bir önem taşıdığını zannettiğim enteresan birkaç misâli seçmiş bulunmaktayım.

Kasdi ve gayrikasdi suç mevzularını inceleyenler, sadece bütün ülkeler için bahis konusu olan problemlerde değil, aynı zamanda bunların hâl şekillerinde de mevcut bulunan benzerlikleri kolayca göreceklerdir.

Öyle gözüküyorki, birbirimizden öğreneceğimiz çok pek çok şey mevcuttur.

Kimbilir, belki de birçok ülkelere mensup Hukukçunun diğer ilim dallarındaki alâkalılar gibi kolayca bir araya gelip toplandıklarını görmek, bunu yakin bir istikbalde ümit etmek pek de büyük bir istek olmayacaktır.

Hatta böyle bir işbirliği çerçevesi içinde Milletlerin hüsnüniyetle, büyük bir ahenk içinde birlikte yaşamağı temin edecek yeni metodları bulmaları da kabil olabilecektir.

602

İTALYAN ANAYASA MAHKEMESİNİN 1966 YILINDAKİ FAALİYETİ (*)

Çeviren : Rona AYBAY

İtalyan Anayasa Mahkemesi Başkanı, her yılın sonunda bir basın toplantısı yapmakta ve bu toplantılar, geçmiş oniki ay içinde Mahkemenin faaliyeti konusunda ilgi çekici gerçeklerin açıklanmasına vesile olmaktadır.

Anayasa Mahkemesi Başkanı, 1966 yılı faaliyetleriyle ilgili olarak yaptığı toplantıda, sözü geçen yıl içinde Mahkemenin önüne 262 dâva getirildiğini açıklamıştır. Başkanın belirttiğine göre, bu 262 dâvadan 256 sı, kanunların ve kanun kuvvetindeki bazı tasarrufların Anayasaya uygunluğu ile; 12 si de, Merkezî Hükümetle Bölgeler arasındaki yetki uyuşmazlıkları ile ilgili bulunuyordu (1).

Kanunların ve kanun kuvvetindeki tasarrufların Anayasaya uygunluğu konusundaki dâvaların teşkil ettiği birinci kategorideki 256 dâvadan, 236 tanesi normal prosedür uyarınca (görülmekte olan bir dâva sırasında ileri sürülen Anayasaya aykırılık itirazı sonucunda), Mahkeme önüne getirilmiştir. Geriye kalan 26 dâva ise, doğrudan doğruya Ana-

(*) Çevirinin yapıldığı kaynak : «Italy - documents and notes» Mart - Nisan 1967 sayısı. Dip notları, çeviren tarafından eklenmiştir.

İtalyan Anayasa Mahkemesi konusunda Türkçe kaynaklar : TELCHINI, Italio, (çev. Orhan Onar) - İtalya'da Yeni Anayasa Mahkemesi, ADALET Dergisi, 1963, yıl 54, sayı 9 - 10, sayfa 1008 - 1025;

ALACAKAPTAN, Uğur - İtalyan Anayasa Mahkemesi ile ilgili Hükümler, AHFD., cilt XVIII, yıl 1961, sayı 1 - 4. sayfa 493 - 517;

FEYZİOĞLU, Turhan - Yeni İtalyan Anayasası ve hürriyetlerin kazai teminata bağlanması meselesi, İnsan Hakları Dergisi, 1949, No. 32

İtalyan Anayasasının metni ve diğer kaynaklar için bkz. : LÜTEM, İlhan Yeni Anayasalar, Kitap III, Ankara 1954

(1) İtalyan Anayasasının 134. maddesine göre Anayasa Mahkemesi; Devlet ve Bölge kanunlarının ve kanun kuvvetindeki tasarrufların Anayasaya uygunluğu ile ilgili uyuşmazlıkları;

Devletin çeşitli kuvvetleri, Devlet ile Bölgeler ve Bölgelerin kendi aralarındaki yetki uyuşmazlıklarını;

Cumhurbaşkanı ve Bakanlar hakkında yapılan suçlamaları karara bağlar. Anayasanın 114. maddesi, İtalya'nın Bölgeler (Régions), Vilâyetler (Provinces) ve komünlere ayrıldığını belirtmektedir. 115. maddeye göre, Bölgeler, Anayasada tespit edilen ilkelere göre özel yetkileri ve görevleri olan muhtar müesseselerdir. 117. madde de, Bölgelerin Anayasayla belirtilmiş konularda, Devlet kanunları ile tespit edilen temel prensipler dahilinde, milli menfaatleri ve diğer bölgelerin menfaatlerini ihlâl etmemek şartıyla teşrii mahiyette kurallar koyabileceklerini belirtmektedir. 116. madde ile de bazı bölgelere özel muhtariyet şartları tanınmıştır.

yasa Mahkemesinin dikkatine sunulmuştur. Doğrudan doğruya Anayasa Mahkemesinde açılmış olan bu dâvaların 18 i Bölgelerin yetkili organlarınca kabul edilmiş kanunlara karşı Merkezî Hükümet tarafından açılmıştı. 2 dâva da, Bölgeler tarafından Merkezî Hükümetin çıkardığı kanunlara karşı açılmış bulunuyordu.

İkinci kategoriyi teşkil eden, «yetki uyuşmazlığı» konusundaki 12 dâvadan 4 tanesi Merkezî Hükümetin, Bölgelerce alınmış kararlara muhalefetine dayanıyor, 2 dâva da Bölgeler tarafından Merkezî Hükümet aleyhine açılmış bulunuyordu.

Anayasa Mahkemesinin, normal prosedüre göre Anayasaya uygunluk probelemiyle ilgili 229 kararı ve ayrıca 21 özel dâva ile ilgili kararı yayınlanmıştır. Öte yandan, Mahkeme ayrıca «yetki uyuşmazlığı» konusundaki 10 dâvayı da hükme bağlamış bulunmaktadır. Böylece, Mahkemenin sonuçlandırdığı dâvaların sayısı toplam olarak 260 ı bulmuştur.

Kuruluşundan bu yana (2), Mahkemenin önüne Anayasaya uygunluk ve yetki uyuşmazlığı konusunda 2.368 dâva getirilmiş ve bunların çoğu hükme bağlanmıştır. Mahkemenin 31 Aralık 1965 tarihine kadar vermiş olduğu kararlar, 31 Aralık 1966 da 22 cilt halinde yayımlanmıştır. 1966 yılında verilmiş kararları ihtiva eden ciltler de yakında yayımlanmış olacaktır.

* * *

Geçtiğimiz yılda, İtalyan Anayasa Mahkemesi önünde tartışılmış hukukî sorunlar ve ilkeler şöyle özetlenebilir :

Mahkeme, «eşitlik ilkesi» konusunda bir çok hükümler vermiştir. Anayasanın 3. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen (3) ve Anayasanın diğer normlarında da tekrarlanan bu ilke, Anayasa Mahkemesine yapılan başvurmalarda sık sık zikredilmektedir. Gerçekten, eşitlik; kişi haysiyeti, hürriyeti ve Anaysayla teminat altına alınmış diğer temel ilkelerle yakından ilgili bulunan bir ilkedir.

(2) Anayasa yürürlüğe girdikten sonra, Anayasa Mahkemesinin kuruluşunu sağlayacak yasama hükümlerinin kabulüne kadar beş yıl geçmiştir. Siyasi çevrelerin Anayasa Mahkemesine karşı duydukları tereddüt ve Parlamento tarafından seçilecek üylerin seçiminde karşılaşılan güçlükler yüzünden, Mahkeme ancak 23 Nisan 1956 da göreve başlayabilmiştir. (TELCHINI, I., İtalya'da Anayasa Mahkemesi, ADALET Dergisi, 1963, yıl 54, sayı 9 - 10, sayfa 1012 ve d.

(3) İtalyan Anayasasının 3. maddesine göre :

Bütün yurttaşlar, aynı ölçüde sosyal itibara sahip ve cins, ırk, dil, din, siyasî inançlar, kişisel ve sosyal hâller ayrımı yapılmaksızın, kanun önünde eşittir.

Yurttaşların hürriyet ve eşitliğini fiilen tahdit ederek, insanlık şahsiyetinin tam anlamıyla gelişmesine ve bütün işçilerin memleketin siyasî, iktisadî ve sosyal teşkilâtına katılmalarına engel olan iktisadî ve soyal engelleri kaldırmak Cumhuriyetin görevidir.

Anayasa Mahkemesinin 25 sayılı kararında, eşitliğin «hukukun âdil ve tarafsız bünyesini bütünüyle etkileyen genel bir ilke olduğu» belirtilmiştir.

1956 da duruşmalarına başlayan Anayasa Mahkemesinin, Anayasanın 3. maddesinin ilk fıkrası konusunda, ilk kararlarında yapmış olduğu yorum, geçen yıl önüne getirilen dâvalarda da genel bir tarzda tekrar edilmiştir. Mahkemenin yorumuna göre, eşitlik «otomatik bir tesviye aleti» olarak telâkki edilemez. Bu konu ile ilgili bazı kararlar, belirtilmeye değer niteliktedir.

22 sayılı karar; eşitlik ilkesinin, olayda sözkonusu olan hukuk normlarının gerektirdiğ biçimde, aynı şartlar altında bulunan herkesin aynı şekilde muamele görmesi anlamında anlaşıldığını teyit etmiştir.

Mahkemenin 25 sayılı kararı da, eşitlik ilkesinin, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gayrı âdil muamele farklılıkları doğurabilecek kanun hükümlerini yasakladığını belirtmektedir.

Anayasa Mahkemesinin 30 sayılı kararı ise; eşitlik ilkesinin sadece kanunun cins, ırk, dil din, siyasî inançlar ve fertlerin şahsî ve sosyal şartları bakımından bir ayrılık yaratamayacağı yolunda değil, aynı zamanda, farklı durumların aynı muameleye tâbi tutulmayacağı şeklinde anlaşılması gerektiğine işaret etmektedir. Karar, eşitlik ilkesinin, Anayasa Mahkemesi tarafından her zaman böyle yorumlanmış olduğunu da belirtmektedir.

Mahkeme, çeşitli konularla ilgili bir çok kararında, eşitlik ilkesinin uygulamadaki vüsati hakkındaki görüşünü tekrarlamak ve açıklamak fırsatını bulmuştur. Mahkemenin, eşitlik ilkesinin yorumunu yapmasına yol açan dâvalar, çok çeşitli konularla ilgili bulunmaktaydı. Bu konular şöyle sıralanabilir : Emekli maaşları, demiryolu ve orman idareleri. akitler, inşaat arazisinin artan değerleri üzerinden alınan vergiler, intikal vergisi, yüzde beşten fazla faiz getiren temettü hisseleri, eşler ve hısımları arasında eşitlik, düşünceleri serbestçe ifade hürriyeti v.b.

Anayasa tarafından teminat altına alınmış olan ve milletin sosyal bünyesi içinde bulunan herkes için bir temel hak olarak kabul edilen iş hakkı (4) ile ilgili kararlarında Mahkeme, aşağıdaki meselelerle ilgili dâvaları çözüme bağlamıştır : Müstahdemleri arasında tensikat yapan iş-

(4) İtalyan Anayasasının 4. maddesinin 1. fıkrasına göre;
Cumhuriyet, bütün yurttaşlara iş hakkı tanır ve bu hakkı fiiliyata çıkaracak şartları hazırlar.

605

verenlerin işten çıkarma yetkilerinin sınırları, meşru sebeplerle işten ayrılanların dönmelerine kadar yerlerinin saklı tutulması, iş kazalarında işverenlerin yükümlülükleri, eşit ücret v.b.

Anayasa Mahkemesi, bunlardan başka vergi tarhı, önceye etkili (makable şamil) vergi kanunları, kamu hizmeti için istimlâkin anlamı, yargı organları önünde hak arama hürriyeti, hürriyetler ile cezalar arasındaki ilişkiler gibi konularla ilgili bir çok kararlar vermiştir. Teminat altına alınmış hürriyetlerle cezalar arasındaki ilişkiler üzerinde durduğu kararında, meseleyi uzun uzun inceleyen Mahkeme, cezaî işlerde Bölgelerin yetkisi olmadığını, bu alanda sadece Devletin yetkili olduğunu açıklamıştır.

Mahkemenin, Anayasanın 81. maddesinin yorumlanması konusundaki görüşünü belirten kararı da çok ilgi çekmiştir. İtalyan Anayasasının sözü geçen 81. maddesine göre «yeni veya munzam harcamlara yol açacak her kanun, bu masrafları karşılayacak fonların nasıl sağlanacağını göstermelidir».

Mahkemenin bu konu ile ilgili kararı çok şumullü bir niteliktedir ve bu alanda daha önce yapılmış yorumları ve duruşma sırasında ortaya çıkan çeşitli tartışmalı noktaları kapsamaktadır. Kararda, bu konuda yasama çevrelerinde hâkim olmuş ahenksizlik ve huzursuzluk üzerinde de özellikle durulmuştur. Bu tutarsızlık, Parlamentonun, kanunu uygulamak için gerekli paranın sağlanacağı kaynağı göstermekte başvurduğu farklı ve çoğu zaman çelişik yollar gözönüne alınınca açıkça ortaya çıkmaktadır.

Mahkemenin görüşüne göre, müstakbel bütçelerdeki yeni veya munzam masraflar için, karşılık sağlanması zorunludur. Fakat bu karşılık, sadece bir tek malî yıla münhasır olacaksa, kaynak göstermek zorunluluğu mevcut değildir.

Mahkeme, carî malî yıl için kabul edilen yeni masraflarla, müstakbel bütçelere dahil olmak üzere kabul edilen masraflar arasında bir ayrım yapmıştır. Carî malî yıl için kabul edilen masraflar konusunda Mahkemenin görüşü şudur : «Carî yıl için bütçesi yapılmış olanlardan fazla bir masraf söz konusu olduğu zaman, kaynak göstermek zorunluluğuna en kesin bir şekilde uyulmalıdır. Unutmamak gerekir ki, Parlamento, Devletin malî durumu ve milletin ekonomik gelişmesinin genel tablosunu gözönüne alarak, gelir ve masraflar arasında bir dengeyi onaylamıştır ve bu, bütçenin açık vermesi ihtimalini de ortadan kaldırmış de-

ğildir.» Ayrıca, müstakbel bütçeleri borçlandıracak masraflar için de karşılığın kaynağını göstermek zorunluluğuna tam olarak uyulmak gerektiği de belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin, Kömün ve Vilâyetler Kanunu ve mahalli idare ile ilgili konularda Vilâyet Meclislerinin yetkileri hakkındaki mevzuatın Anayasaya aykırılığını belirten kararına da büyük önem verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, Millî İktisat ve Çalışma Konseyinin mümütalâasının alınmasının zorunlu olduğu ve olmadığı hâller konusundaki görüşünü de bir kararında açıklamıştır (5). Mahkeme, Cumhurbaşkanına başvurma ve bölgesel idare ile ilgili problemleri çözüme başlayan kararlar da vermiştir. Valle d'Aosta Bölgesinin açtığı bir dâva üzerine, merkezî ve bölgesel yetkiler arasındaki uyuşmazlık konusundaki karar, kamu oyunda büyük ilgi uyandırmıştır.

(5) Milli İktisat ve Çalışma Konseyi, İtalyan Anayasasının kabul ettiği «Yardımcı Kuruluşlar» dandır. Konsey, uzmanlardan ve üretici temsilcilerinden meydana gelir. Anayasanın 99. maddesine göre, Konsey Hükümetin ve Meclislerin bir danışma organıdır. Konseyin kanun teklif etme yetkisi vardır ve kanunla belirtilmiş ilkeler ve sınırlar içinde, ekonomik ve sosyal konulardaki kanunların hazırlanışına yardım eder.

607

SERBEST ÇALIŞMA ŞEKİLLERİ

Yazan : Dr. Edgar SELGE Çeviren : Ahmet BUHARALI

Eğitim ve öğretim grupları hakkındaki konuşmalarımızdan sonra, bu gün de serbest ve özel grup çalışmaları üzerindeki izahatlarımıza geçiyorum. Bu serbest ve özel grup çalışmaları, çocuk veya genç hükümlülerin arzu ve istidatlarına mümkün olduğu kadar riayet edilerek ve önem verilerek teşkil ve tanzim edilmiştir.

Bu serbest ve özel grup çalışmalarından gaye, çocuk veya genç hükümlülerin boş zamanlarını değerlendirmek, bilhassa suçluluk hislerini unutturmak veya hafifletmektir. Böylelikle, bu problemin çocuk suçluluğundaki önem ve ilgisi, kendiliğinden anlaşılmaktadır. Malûm olduğu üzere, çocuk suçluluğu bugün bütün dünya milletlerini endişeye düşüren bir problem haline gelmiş bulunmaktadır. Bugünkü medeni dünyanın gelişmesiyle, çocuk suçluluğuda derin endişeler verecek şekilde gelişmekte ve çözülmesi çetin sosyal problemler yaratmaktadır.

Bu itibarla, cemiyet, bir vesile ile arzettiğim gibi, büyük suçlularınkinden çok daha fazla sorumluluk altında bulunmaktadır. Bu sorumluluk, bütün dünyaca anlaşılmış olduğundan, çocuk suçluluğunun genel sebep ve amillerini ve bunlarla mücadele çarelerini araştırmaya sevketmiştir.

Her mahlûk gibi bir muhit ve aile içinde yetişip gelişen çocuk, ilk terbiye ve tesiri bu sosyal muhitten almaktadır. Bu itibarla, normal bir cemiyet, muhit ve sağlam bir aileden yetişen çocuk elbette her bakımdan normal olacaktır. Bilhassa, sihhatli ahlâken mazbut ve normal olan ailelerden yetişen çocuk, tabiatiyle normal, sihhatli ve ahlâken sağlam olmaktadır. Ama bunlar dışında hercümeç içinde ve gayrimeşru münasebetlerden doğan çocuklar, çocuk veya genç suçluların yarısını teşkil etmektedir. Bilhassa televizyon, radyo, filmler, aşk romanı ve diğer ahlâki literatürler, içki, sigara, para, cinsi münasebetler, iklim, zaman ve muhit, bedenî ve ruhî hastalıklar, bezlerin bozuklukları, ailevî şartlar, bedenî ve karakter yapıları, geçim ve genel hayat vs. gibi şartlar ve sebeplerin, çocuk suçluluğunda büyük tesirleri görüldüğünü arzetmek isterim. Bu suretle, cemiyetin çocuk veya gençlerin üzerindeki tesirleri anlaşılmaktadır. Çocuk veya gençler üzerinde, yukarıda sayılan ve daha bir çok sebeblerin tesiri ile, cemiyet bunları felâkete ve

uçurumlara sürüklemektedir. Bu gün bu tesir ve uçurumlarda nasihat ve bir çok önleyici vasıtalarla mani olmak zor ve hattâ imkânsız olmaktadır. Bu sayılan ve buna benzer pek çok sebeplerin tesiri altında bir çok cinayetler, aile ihtilâfları, lüks hayat, kısaca medeniyet, gençliği asi ve dejenere yapmaktadır. Böylece bir aileden başlıyan yangın, bütün toplumu tedricen sarmakta ve önlemesi zor ve hattâ imkânsız olan tehlikeler, zararlar ve olaylar yaratmaktadır.

Bu sebeple, ceza infaz ve islâh evlerini dolduran binlerce çocuk veya genç hükümlüleri tedavi ve islâh ederek onları normal cemiyet hayatına tekrar iade etmek mecburiyetindeyiz, bugün.

Bunun için elde mevcut vasıta ve çarelerimizden bir de, böyle çocuk veya genç hükümlüleri, serbest ve özel gruplara ayırmak suretiyle islâh ve terbiye etmektir. Bundan maksat, yukarıda da arzettiğim veçhile, çocuk veya genç hükümlülerin boş zamanlarını değerlendirmek ve suçluluk hislerini mümkün olduğu kadar unutturmaktır. Bilhassa geçmiş hayatlarını unutturmak ve geleceği sevdirmektir. Bilhassa bu çocuk veya genç hükümlülerin çalışması ve emeğinin karşılığını, işlediği fiilin cezası olarak Devlete bırakması, Devlete karşı husumetini daha da artıracağından, bu hisleri unutturmak, suçluluklarına inandırmak ve böylece Devleti ve kanunları saydırmak ve sevdirmek, en büyük görevlerimizdendir.

İşte bu gaye ve hedefe ulaşabilmek için, onları gönüllü serbest ve özel gruplara ayırmak suretiyle, hem ruhen ve hem de bedenen yetiştirmk ve geliştirmektir.

Bu gayelere hizmet eden gruplardan bir kaçı spor grupları, müzik grupları, tiyatro grupları, film grupları, ilk yardım grupları, trafik grupları, ressam ve resim grupları, dinî çalışma grupları, tarih, çoğrafya, literatür, yabancı dil, el işleri çalışma grupları gibi bir çok serbest ve özel çalışma gruplarını genel olarak sayabiliriz. Bunlardan başka, pratik hayatta islâh ve terbiye vasıtaları olarak, daha bir çok gruplar mevcuttur.

Şimdi, genel olarak arzettiğimiz bu grupları özetliyerek izahlarına geçiyorum.

Spor grupları : Çocuk veya genç hükümlülerin gelişip yetişmelerinde en büyük rol aynamaktadır. Spor grupları bilhassa ruhî ve bedenî terbiye ve gelişmeleri için, disiplinli bir eğitim ve öğretimle, karakter ve özellikleri üzerinde son derece müessir olmaktadır. Serbest ve gönüllü olarak teşkil edilen spor grupları ile, hükümlülerin kendi istek ve ar-

zularına da yer verilmiş olduğundan, bu spor faaliyetleri esnasında tamamen serbest toplum hayatı yaşamakta ve hemcinsleri ile dertleşmek fırsat ve imkânlarını bulmakla çok daha faydalı olmaktadır. Böylece, hem kendileri için ruhî ve bedenî gelişme mukavemetleri, hem de toplum hayatına güven ve arzuları artmaktadır.

Bu cümleden olarak, ceza infaz ve islâh evlerimizdeki spor faaliyetlerinden kısaca bahsetmek isterim :

Tesbit ve tanzim olunan öğretim plânlarına göre, günde 4 saat normal ve bir saatte mecburi spor eğitimi yapılır. Bu bir saatlik spor eğitiminde, spor öğretmeni tarafından bilhassa kabiliyetli ve istekli öğrencilerden seçilenler özel bir eğitime tâbi tutularak meslek adamı yetiştirilir. Bu meslek adamları yetiştirilmesine, bilhassa akşam çalışmalarında daha çok önem verilir. Akşamları hep birlikte, bedenî ve ruhî gelişmelerini sağlamak üzere, sıkı bir disiplin ve ciddiyet altında spor eğitimi yapılır. Bilhassa terbiye ve isâlh hususlarına, pedagojik ve psikolojik bilgilerin öğretilmesine çok dikkat edilir. Hendbol ve futbol, tenis spor grupları, harice turnelere, müsabakalara çıkabilirler, böylece daha başka atmosfer içinde ruhî - bedenî serbesti sağlamak fırsat ve imkânını bulmuş olurlar. Ama bu müsabaka ve turnelere iştirak esnasında, ne bir disiplini aksatacak ve ne de her hangi bir firar hâdisesi olmaktadır. Bu itibarla, çocuk veya genç hükümlüler, bedenî - manevî kapalı bulundukları ceza infaz ve islâh evleri muhitinden serbest cemiyet hayatına, kendilerini hazırlamak için bir teşvik ve tahrik olmakta ve çok müsbet tesir icra etmektedir.

Arzettiğim bu husular, komşumuz Staumühle ile, her sene tertip edilen an'anevi spor müsabakaları ve bayramları ile en yüksek mertebesine ulaşmaktadır. Bu bayram ve müsabakalara, çocuk veya genç hükümlülerin büyük bir kısmı, hattâ akraba ve dostları, hem seyirci ve hem de bu maçlarda oynamak üzere iştirak etmektedirler. Böylece bu bayram ve müsabakalar, çocuk veya genç hükümlülerin ateşli ve heyecanlı nutukları ile, birlikte yemek, eğlenceleri ile, neş'eli şekilde sona ermektedir.

Bundan başka, Federal Almanya Spor grupları ile yapılan müsabakalar, ayrı bir özellik ve karakter taşımaktadır. Çocuk veya genç hükümlüler, teker teker veya gruplar halinde bu müsabakalara iştirak ettirilmekte, başarı gösterenlere şeref nişanı ve broveler verilmektedir. Müesseselerimizde de, spor sahasında yapılan müsabakalar da başarı gösterenlere, ayrıca şeref nişan ve broveler verilmektedir. Bu cümleden olarak, geçen sene, özel bir başarı ve istidat gösteren 50 kişiye, şeref ve broveleri verilmiştir. Bilhassa müesseselerimizde, uzun ve yüksek atlama, yüz-

me, muhtelif koşular, gülle atma, güreş, tenis ve diğer muhtelif spor kolları ayrı bir önem ve özellik taşımaktadır. Bu sahada da başarı gösterenlere şeref nişan ve broveler verilir.

Müzikî eğitim ve çalışma grupları : ile islâh ve terbiye sistemi ayrı bir karakter ve özellik arzeder. Radyo ve Televizyon ve diğer muhtelif müzik vasıta ve aletleri ile, bu eğitim mümkün olduğu kadar temin edilmeğe çalışılmakta, onları ruhen tedavi, terbiye ve islâh edebilmektedir. Ama bu hususta, fazla ileri gidilememektedir. Çünkü, çocuk ve genç hükümlüler, geçmişteki hayat ve eğlenceli ve çılgın dans hayatlarını hatırlamakta ve aksi tesir yapmaktadır. Bu itibarla, mümkün olduğu kadar güzel müzikle iktifa edilmeğe çalışılmaktadır.

Memnunlukla ifade etmek isterim ki, bu, bizim müesseselerimizde oldukça halledilmiş durumdadır. Çocuk veya genç hükümlüler, bilhassa serbest zamanlarında, çeşitli müzik kolları ve âletleri ile meşgul olmakta ve boş zamanlarını değerlendirmektedirler. Bu müzisyenler arasından meşhur müzisyenler yetişmekte ve hayatlarını garanti etmektedirler. Bilhasa, istidatlı ve istekli kimseler için, dışardan temin edilen öğretmenler sayesinde, böyle kimseler yetiştirilmekte, özel bir öğretime tâbi tutulmaktadırlar. Böylece ceza infaz ve islâh evleri, cemiyete çok faydalı ve meşhur san'atkârlar yetiştirilmektedir. Dünya meşhurlar arasında bulunan kemancı Prof. Strub ve Piyanist Elly Ney, bu müesseselerden yetişmiş ünlü simalardandırlar. Bu değerli simalar, fahrî olarak müesseselerimze gelerek konserler ve dersler verirler.

Gerek romantik ve gerekse klâsik olarak tertip edilen müzik eğitim grup çalışmaları, çocuk veya genç hükümlüler üzerinde son derece müessir olmakta, bilhassa derin bir ilgi ve hevesle kendilerini yalnız müzik sahasına hasretmekte ve böylece en büyük teselli ve teskini bulmaktadırlar.

Haftanın muayyen günlerinde verilen konserler, hem çocuk veya genç hükümlüler hem de dinleyiciler üzerinde derin tesirler yapmaktadır. Bu cümleden olarak, meşhur Elly Ney'in verdiği bir konserden sonra bir hükümlü, «Siz bizleri, gaflet uykusundan uyardınız» demiştir.

Ressam, Heykeltraş ve Resim Çalışma Grupları : İslâh ve terbiye hususunda, bedenî ve ruhî tesirler yapmaktadır. Meraklı ve istidatlı çocuk veya genç hükümlüler, boş zamanlarını değerlendirmekle, bir san'at elde etmekle, hem kendileri ve hem de toplum için, büyük faydalar sağlamaktadırlar. Bu suretle, teknik sahada gelişme ve yetişmeleri sağlan-

mış ve genç hükümlülerin istikballeri için bir garanti elde edilmiş oluyor. Böylece de, islâh ve terbiye için güdülen gayelere ulaşılmış bulunuyor.

Bu serbest ve özel çalışma grupları, çocuk veya genç hükümlülerin hâl ve hareketlerini, karikatürize etmekle, onlar üzerinde çok mühim ve müsbet tesirler yapmaktadır.

Bilhassa istidatlı ve gönüllü kimselerden teşekkül eden temsil grup çalışmaları, islâh ve terbiye için pedagojik ve dinamik bir tesir icra eylemektedir. Bu grubun verdiği çeşitli temsiller, hem kendileri ve hem de seyirci hükümlüler için çok müessir olmaktadır. Bu itibarla, temsillerinin konuları, çocuk veya genç hükümlüler üzerinde, gerek pedagojik ve gerekse psikolojik bakımdan tesirli olacak şekilde seçilmektedir.

Ceza infaz ve isâlh müesseselerimizde, sosyal yardım - bakım asistanlarımızın idaresindeki temsil grubu, her dört ayda bir büyük temsiller vermekte ve bu temsiller herkese açık bulunmaktadır. Tiyatro salonumuzda verilen bu temsil, herkese ilân edilir müessese memur, akrabalar, hükümlüler ve bunların akraba dostları ve istiyenler dışardan bu temsillere iştirak edebilirler.

Tecrübelerimiz yeni olmakla beraber, film grup çalışmalarımız, hükümlüler, bilhassa çocuk veya gençler için, çok daha fazla verimli ve müsbet neticeler tevlit eylemektedir .

Hariçten yani film şirketinden teknik bir asistan artist yönetiminde, çocuk veya genç hükümlüler, bilhassa istidatlı ve hevesli olanlar, bir kaç defa kurslara tâbi tutularak, artistlik teknik ve san'tını öğrenirler ve yarına birer artist olarak hazırlanırlar. Bu filmcilik grup çalışamaları, diğerlerinden çok daha fazla rağbet görmekte, çocuk veya genç hükümlülerin hemen hepsi bu kurslara katılabilmek için müracaat etmektedirler. Çünkü daha serbest olarak tabiatle ve cemiyet hayatında bir ve beraber yaşamakta, yarın için iyi bir meslek öğrenmektedirler. Bilhassa bu meslek, toplum hayatımızda büyük ilgi toplamaktadır. Bu itibarla, bu filmcilik serbest ve özel grup çalışmaları, çocuk veya genç hükümlülerin terbiye ve islâhlarında son derece tesirli olmaktadır. Bilhassa boş zamanlarını, eğlenceli bir şekilde değerlendirmekte ve geçmiş günlerini unutturmak suretiyle, en iyi teskin ve teselli bulmuş olmaktadırlar.

Diğer serbest ve özel teknik çalışmaları da; Coğrafya ve Tarih serbest ve özel çalışma grupları, İlk yardım çalışma grupları, Trafik çalışma grupları ve yukarıda arzettiğimiz serbest ve özel çalışma gruplarıdır.

612

Coğrafya eğitim grubu, müesseselerimizde seminer çalışmaları suretiyle faaliyette bulunmaktadır. Özel bir öğretmenin yönetiminde, üçer veya dörder gruplar halinde coğrafya ilmi, literatür ve pratik çalışmaları yapılmaktadır. Bu hususlaki konular, ticarî, ilmî ve ekonomik ilişkilerimizin bulunduğu Devletlerin kültürel sahalarını ilgilendiren hususlardan seçilir. Bu çalışmalara serbest ve gönüllü olarak iştirak edecek çocuk veya genç hükümlülerin isimleri, liste halinde tesbit ve tanzim edilir, öğretmene takdim olunur. Muhtelif konular üzerinde istişare ve tartışmalar yapılır, gerekli bütün konu ve problemler beraberce görüşülür ve çözülür. Burada öğretmenin görevi, grup başkanında olduğu gibi, sadece dinlemek ve bu istişareleri izlemektir. Gerekirse, kendisine düşen gerekli görevi yapar.

İlk - yardım serbest ve özel çalışma grupları, müesseselerimizde müstesna bir ilgi görmekte ve bir Papazın veya onun memur edeceği kimselerin yönetiminde yapılmaktadır. Bu grup çalışmalarından, gaye, toplum ve bilhassa Kızılhaç için gerekli bütün yardım ve faydaların önceden temin edilmesidir, yani yalnız bu müesseseye hazırlamaktır bu çocuk veya genç hükümlüleri. Bunların eğitim ve öğretimlerinde, doktorlar, hemşireler ve diğer teknik ve uzman öğretmenler bulunmaktadır.

Böylece, bu çocuk veya genç hükümlülere, merhamet ve yardım hisleri öğretilmekte ve aşılanmaktadır, bilhassa topluma hizmet ve yardım görevleri bunların başında gelir.

Bu İlk - Yardım serbest ve özel çalışma kursları, 25 er kişilik olmak üzere gruplar halinde tertip ve tanzim edilir her ders ikişer saat ve yekûn 16 saat devam eder. Lüzumu halinde ve bilhassa meslekî bilgilerini derinleştirmek gayesiyle, bu kurslar tekrar edilebilir. 16 saat devam eden bu kurslarda, hem pratik ve hem de teorik olarak çalışmalar yapılır. Bilhassa bu öğretim ve eğitim çalışmaları, Alman Kızılhaç Cemiyetine mensup kimselerin yönetimi altında yapılmaktadır. Bu kurslarda, bilhassa ahlâki ve moral eğitimi üzerinde durulur. Ezcümle, henüz gelişme ve yetişme çağlarında bulunan çocuk veya genç hükümlülere, ruhî ve bedenî gelişmelerine zararlı her türlü harketlerden sakınmaları, bilhassa seksüel ve anoni - mastrubation vs. gibi muzur hareket ve hallerden kaçınmaları, kendilerine israrla tavsiye edilerek öğretilir ve bunlardan kurtulabilmek için, elden gelen her türlü vasıta ve çarelere başvurulur, gençlik, dejenere ve asi olmaktan, elim ve vahim uçurumlardan kurtarılmağa çalışılır.

Bu kursların bitiminde, çocuk veya genç hükümlülerin pratik ve teorik olarak imtihanları yapılır, başarı gösterenlere resimli belgeler veri-

613

lir. Bu imtihanlar, bilhassa (Kızılhaç) Cemiyetine mensup olan kimseler tarafından yapılır, yetkili uzmanlara ve doktorlar, hemşireler ve diğer teknik elemanlar, bu imtihanlarda bulunurlar. Hemen memnunlukla ifade etmek isterim ki, bu İlk - Yardım Kursları, çok büyük bir ilgi toplamakta ve bu kurslarda çocuk veya genç hükümlüler üstün başarılar sağlamaktadırlar. Böylece de, terbiye ve islâh gayelerimiz, serbest ve gönüllü şekilde tahakkuk etmekte ve olumlu şartlar altında neticelenmektedir. Bu suretle çocuk veya genç hükümlüler, hem kendileri, hem aileleri ve hem de cemiyet için faydalı kimseler olarak topluma iade edilmektedirler.

Bu kurslardan yetişmiş olanlar, Kızılhaç Cemiyetine tercihan alınmakta, insanlığa büyük hizmetler sağlamaktadırlar. Bu itibarla, bu kurslara yüzlerce çocuk veya genç hükümlü iştirak etmekte, bilgilerini derinleştirmek için, gönüllü olarak, bu kursları tekrar etmektedirler. Diğer serbest ve özel çalışma gruplarından çok daha fazla rağbet görmektedir bu kurslar.

Müesseselerimizi dolduran çocuk veya genç hükümlülerin büyük bir kısmı trafik suçlarından mahkûm olduklarından, **Trafik serbest ve özel grup çalışmaları** bizde çok büyük önem ve değer taşımaktadır. Bu kurslar, hem çocuk veya genç hükümlüler ve hem de genel hayat bakımından çok ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu itibarla, bu kurslara rağbet ve iştirak adedi de fazla bulunmaktadır. Manyetik tahtalar üzerinde, her türlü vasıta ve imkânlarla, işaret ve şekiller gösterilmek suretiyle, trafik kaideleri pratik ve teorik olarak öğretilmektedir. Bilhassa bu vasıta ve işaretler, elektrikle harkete geçirilmekte ve sesli olarak canlandırılmaktadır. Böylece, hem pratik ve hem de teorik olarak traik eğitimi yapılmakta ve gençlere daha kolay öğretilebilmektedir. Bu serbest ve özel grup trafik çalışmaları ferdî eğitim ve islâh sistemi itibariyle, hem fertler ve hem de genel hayat için çok büyük faydalar ve olumlu neticeler sağlamaktadır. Dünyanın her tarafında büyük tehlikeler ve ölümlere sebebiyet veren bu trafik suçları, yani kazaları, bu suretle biraz daha hafiflemekte ve gerilemektedir.

Çocuk veya genç hükümlülerin, bir vesile ile arzettiğim gibi, ruhî gelişme ve yetişmelerinde en müessir bir hususta, ceza infaz ve islâh evlerinde tatbik olunan **dinî terbiye ve islâh sistemidir.** Önce arzettiğim hususlara ilâve olarak, Hristiyan dini ve İncil'in öğretilmesi ve kalplerde yerleştirilmesine, bizde ve bilhassa ceza islâh evlerimizde çok daha fazla önem verilir, çocuk veya genç suçluların dinî inançları ve bilgileri derinleştirilir. Bu diniî dersler genel olarak, özel dersler halinde Papaz-

lar veya onları temsil eden diğer ruhani şahıslar tarafından hem ceza infaz ve islâh evlerinde verilir, hem de çocuk veya genç hükümlüler kiliselere götürülmek suretiyle öğretilir. Bu derslerde bilhassa, Hristiyan dininin merasim ve dua âdetleri, şekil ve şartları, gerek pratik ve gerekse teorik olarak, bu genç hükümlülere tecrübe ve talim ettirilir.

Öncede arzettiğim veçhile, dinî terbiye ve islâh sistemi, çocuk veya genç hükümlüler üzerinde derin bir tesir icra etmekte, bu suretle de fayda ve neticeleri gayet verimli olmaktadır. Bu itibarla, Devlet ve kiliseler bu dinî terbiye ve islâh sistemine ayrı ve özel bir titizlik göstermekte ve daha fazla gayret sarfetmektedir.

Çocuk veya genç hükümlülerin, hususiyle büyüklerin, hariçle irtibatı, bilhassa bayram ve yılbaşlarında, akraba ve dostlarını, aralarından ayrılarak normal cemiyet hayatına avdet etmiş kimseleri, muayyen zamanlarda ziyaret etmek ve onlarla görüşmek ve dertleşmek, moralleri ve bilhassa terbiye ve isâhları için çok daha fazla verilmi olmaktadır.

Burada bilhassa önce arzetiğim ziyaret, davet, özel bayram ve görüşme günlerini ve bunların olumlu netice ve deruni tesirlerini, sizlere bir kerre deha hatırlatmak isterim.

Böylece, çocuk veya genç hükümlülerin normal ve serbest cemiyet hayatına hasretleri daha da artmış olacağından, bu hayata teşvik ve tahrikleri çok daha fazla ateşlenmiş olacak, daha erken ve daha çabuk en iyi hâl ve hareketlerle, normal ve serbest toplum hayatına avdet etmeyi candan arzu edeceklerdir. Tıpkı genç bir kızın, daima artan bir heyecan ve sevinçle, kendisini gelinlik yıllarına hazırlaması gibi.

Sayın Bayan ve Baylar!

Bu suretle, bu özel ve serbest grup çalışmaları ile, «Hükümüller Üzerinde Yeni İslâh Metotları» hakkındaki genel konulu seri konferanslarımı bitirmiş bulunuyoruz.

Birleşmiş Milletler Avrupa Konseyi tarafından, her sene ve her memleket için, muhtelif konular üzerinde tertiplenen bu konferansların, memleketiniz ve hükümlülerin islâh ve terbiyeleri hususunda, hususiyetle cezaların infaz sistemlerinde, faydalı olacağını ümit etmekteyim.

Bu sosyal ve acil problemlerin çözülmesinde ve başarılmasında, takdim eylediğimiz bu konferanslarla sizlere ve Aziz Türk Milletine faydalı olabildikse, kendimizi daima bahtiyar sayacağız.

Bu saha ve çok şerefli meslek hayatınızda, cümlenize ve çok misafirperver Türk Milletine üstün başarılar ve daima esenlikler diler, konferanslarımızı büyük bir ilgi ve devamla izleyen sizlere candan teşekkürler ederiz.

Güzel Türkiyenizde bulunduğumuz müddetçe, muhterem Adalet Bakanlığınızı temsil ederek bizlere refakat eden ve bilhassa Alman Hukuk ve Lisanına tamamen hâkim olan ve bu suretle konferanslarımızın takdim edilmesinde ve faydalı olmasında büyük yardım ve unutulmaz zahmetlerini asla esirgemiyen çok muhterem tercümanımız kıymetli Hukukuçu Ahmet B u h a r a l ı'ya, yüksek huzurlarınızda yürekten teşekkürlerimizi bildirmeyi bir insanlık ve minnettarlık borcu bilir, hepinizi en derin saygılarımızla selâmlar, Allah'a ısmarladık deriz!

616

KRONİK

İSVİÇRE FEDERAL MAHKEMESİNİN YAPI MALİKİNİN SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN KARARLARI (*) (1965)

Doç. Dr. Selim KANETİ

— 1 —

Kamu idaresinin yolların bakımından sorumluluğu — Bakım ödevinin ölçüsü — Müterafık kusur.

1) Kamu idarelerinin yolların bakımına ilişkin ödevlerini, ilke olarak, kamu hukuku belli eder. Kamu hukukunun kurallarına uyulmuşsa, kamu idaresi, ancak bu konudaki ilkel tedbirlere aykırılıktan ötürü, yapı kusuru nedeniyle sorumlu tutulabilir.

2) İlkel tedbirlerin kapsamı yersel özelliklere ve bütün hal ve şartlara göre değerlendirilir. Kamu idaresinin kışın kaymaya karşı korumak üzere beldelerin içindeki kaldırım ve sokakları kumlama ödevinin bulunup bulunmadığı bu ölçüye göre belli edilir.

3) Yaşlı bir kadının buz tutmuş bir sokaktan geçmesi ve, bir kez düşmesine rağmen, yardım isteme imkânından yararlanmadan yola devam etmesi, müterafık kusurdur.

(OR. 44 I, 58/BK. 44 I, 58)

Federal Mahkeme, 1. Hukuk Dairesi, 6/4/1965, Commune d'Ayent — Aymon.

BGE. 91 II 197 = JdT. 1966 I 162.

2. İlke olarak, kamu yollarının bakımının ne ölçüde sağlanması gerektiğini kamu hukuku belli eder. Kamu hukuku kurallarının isterleri yerine getirilmişse, bir bakım kusurunun varlığı ancak ilkel tedbirlerin alınmamış olması halinde söz konusu olur; gerçekten geniş bir yol ağının tüm olarak, meselâ tek bir bina gibi, ayrıntılı denetlemelerin konusu olması, aşırı masrafları gerektirir. Bu nedenle, Federal Mahkeme, kamu hukukunda açık bir kural bulunmadıkça, kamu idaresinin kışın motorlu araç trafiğini kolaylaştırmak için yolları kumlamak zorunda olma-

(*) KISALTMALAR : **a.g.e.** - adı geçen eser; **Art.** - Artikel; **Bak.** - Bakınız; **BGE.** - Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichtes (Amtliche Sammluung) (= İsviçre Federal Mahkemesi Kararları Resmî Külliyatı); **BK.** - Borçlar Kanunu; **JdT.** - Journal des Tribunaux; **m.** - madde; **MK.** - Türk Medenî Kanunu; **N.** - Randnote; **No.** - Karar numarası; **OG.** - İsviçre Federal Yargı Teşkilâtı Kanunu; **OR.** - Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu); **s.** - sayfa; **v.d.** - ve devamı; **ZBJV.** - Zeitschrift des Bernischen Juristenvereins; **ZGB.** - Zivilgesetzbuch (İsviçre Medenî Kanunu).

dığını kabul etmiştir; ancak kumlamanın bir ilkel zorunluluk niteliğini taşıdığı istisnaî durumları saklı tutmuştur (**BGE. 76 II 218 v. d., 78 II 152 v.d.**).

Beldelerin içindeki kaldırım ve sokaklara kaymayı önleyecek malzeme serpme ödevi konusundaki çözüm de aynıdır. Kamu idaresinin, yayaları kaymadan korumak için kum ya da başka bir malzeme serpme ödevinin bulunup bulunmadığını ve bunun kapsamını kamu hukuku belirtir. Ancak kanton kamu hukuku en ilkel tedbirleri bile öngörmemişse, OR. 58/BK. 58 kamu hukukunu aşan ödevler yükleyebilir. Bu ilkel tedbirlerin ne olduğu yersel özelliklere ve hal ve şartlara göre değişir. Özellikle, belirli bir yerdeki yaya gidiş gelişin yoğunluğunu değerlendirmek, yayaların kaymaya karşı bizzat bazı tedbirler almalarının ne ölçüde istenebileceğini ve mümkün olduğunu gözönünde tutmak gerekir. Ayrıca, kamu idaresine, diğer ödevlerini de yerine getirme zorunluluğu nedeniyle, karşılayamıyacağı — ya da ancak büyük güçlüklere katlanarak karşılayabileceği — malî külfetler yüklemenin yerinde olmayacağı gözden kaçırılmamalıdır (**BGE. 89 II 334/5**)[1].

Olayda, beldelerin içindeki kamu yollarının bakımının komüne düştüğü yollara ilişkin kanton kanununda belirtilmiştir; buna karşılık, bu yükümün uygulanma biçimleri ve kapsamı açıklanmamıştır; kanunda kar ve buzun kaldırılmasından söz açılması, kum serpmeyi hedef tutmamaktadır. Dâvalı komün de bu konuda herhangi bir yönetmelik çıkarmış değildir. Kanton Mahkemesi bu konuda kantonda çok eskiden beri yaygın olan bir âdetin varlığını tesbit etmiştir; ne var ki bunun örf ve âdet hukukundan doğan bir borcun kaynağı olup olmadığını incelemek gerekli değildir. Gerçekten, aşağıda açıklandığı üzere, dâva federal hukuk uyarınca kabul edilmelidir.

3. Dâvalı komün, **OFTİNGER**'in görüşüne (**Schweiz. Haftpflichtrecht, II/1, s. 90**) dayanarak, anılan içtihadın özellikle dağlık yörelerdeki küçük beldelere uygulanamıyacağını savunmaktadır. Bu düşünce, haklı olarak yersel özelliklerin ve hal ve şartların değerlendirilmesini isteyen uygulamaya aykırıdır; ilke niteliğindeki genel bir istisna, isabetli bulunan yargısal görüşle bağdaşamaz : beldenin önem ve büyüklüğü gözönünde tutulacak hal ve şartlardan biridir, ancak tek başına sonuçlandırıcı değildir.

Bu yüzden, Kanton Mahkemesi, trafik artışının genel bir nitelik taşıdığını, söz konusu kantonun komünlerinin malî durumunun geliştiğini,

(1) Bak. Kaneti, İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları (1955 - 1964), I, Ankara 1968, No. 161, s. 178.

618

karayolu ulaşımının birlikte getirdiği yükümlerin bilincinin gittikçe yoğunlaştığını tesbit etmiştir. On yıl önce, dâvalı komünün de yaygın olan bir âdete uymaya karar vermesi, kumlama için bir örgüt kurması, sorumlu kişiler ataması ve yerinde kum yığınakları hazırlaması, bu yönden önemli bir belirtidir.

4. Kazanın meydana geldiği sokağın yol bölümü buz tutmuş olup, gidiş gelişi azdı; bu sokak küçük bir dağ köyünde, birkaç evle, bir süthanenin ve bakkal dükkânın ulaşımını sağlamaktaydı. Dâvacının düştüğü yerde meyilli olan bu sokağa, geceleyin donabilen kenarları dik bir yolun suyu ile damlarda biriken karların erime suları dökülmektedir. En az iki üç günden beri, yeni bir buz tabakası meydana gelmişti; en son kumlamanın ancak belli belirsiz izleri kalmıştı. Köyün içinde oturan komünün atadığı sorumlu kişi, zamanında tehlikeyi görebilir ve kış için hazırlanan civardaki kum yığınağından yararlanarak, bunu çok çabuk olarak, aşırı uğraşma ve masrafa yer olmaksızın, ortadan kaldırabilirdi. Bu hal ve şartlar altında, yeni bir kumlama işi bir ilkel zorunluluk niteliğini taşımaktaydı. Gerçi dâvalının aldığı tedbirler, belirli bir olayda, yargıcın bir ödevin varlığı sonucunu çıkarabilmesi için tek başına yeterli değilse de (**OFTİNGER, a.g.e., II/1, s. 89**), aldatıcı bir güvenlik duygusu yaratarak, halkı yanılgıya düşürebilir. Ayrıca, dâvacının dışında başka kimselerin de düşmüş ve kaza kurbanının taşınmasının zorlukla sağlanabilmiş olması, yayaların, düşünceli bir vatandaşın yola kuru ot serptiği ana dek, tehlikeli düşmelere karşı çok güçlükle korunabileceklerini göstermektedir. Bu nedenlerden ötürü, bir bakım kusurunun varlığını kabul etmek gerekir. Belki inceleme konusu olay sınır durumdadır; bu nedenle, bu olaya getirilen çözüm, bütün durumlarda, ayrıksız olarak, kamu idaresini sorumlu tutmaya yöneltmemelidir.

5. Kanton Mahkemesi zarar görenin ağır bir müterafık kusur işlediği kanısına vararak, tazminatta dörtte bir oranında bir indirim yapmıştır. Gerçekten, her gün süthaneye giden 78 yaşındaki dâvacının, yolun durumunu bildiğine göre, kaza günü bir refakatçiyle birlikte sokağa çıkması yerinde bir tedbir olurdu. Özellikle, dâvacının ilk düşüşünden sonraki davranışı büsbütün anlaşılmaz nitelikte olmuştur; iki yeğeninin orada bulunmasına ve ilk kaymanın tehlike hakkında yeterli bir uyarma olmasına rağmen, yardım istemeden yola devam etmiş ve biraz sonra yeniden düşmüştür. Gerçi, başkaları da yere düşmekten kurtulamamışlardır; ne var ki, ilerlemiş yaşı nedeniyle, dâvacı genellikle yararlı olan bir tedbiri ihmal etmemeli ya da sütünü daha genç birine

619

aldırtmalıydı. Takdire ilişkin bir sorun söz konusu olduğundan, Federal Mahkeme, Kanton Mahkemesinin, sözde ağır olarak nitelendirilen bir kusur için, az sayılabilecek bir tazminat indirimi yapması üzerinde duracak değildir. Gerçekte, dâvacının kusuru denildiği kadar ağır bulunmamaktaydı.

— 2 —

Asansördeki yapım bozukluğundan ötürü malikin sorumluluğu — İdarenin işletmeye açma izni vermesinin etkisi — Uygun illiyet bağı — Müterafık kusur.

1) **Bir asansörün yetkili idare makamlarınca incelenerek, işletmeye açma izninin verilmiş olması, malikin sorumluluktan kurtulması için yeterli değildir. Bu izin, yapım bozukluğu bulunmadığının bir ilk görünüş belirtisiyse de, yapının fiilen idarî düzen kurallarına uymadığının anlaşılmasıyla değerini yitirir.**

2) **Kazaları önlemek amacını güden idarî düzen kurallarına uyulmamışsa, OR. 58/BK. 58 anlamında yapım bozukluğunun varlığı kolaylıkla kabul edilecektir.**

3) **Kabini kapısız olan bir asansörde, asansör boşluğunun yan duvarıyla kabinin arasında, elin sıkışması tehlikesini önleyecek bir aralığın bulunmaması yapım bozukluğudur.**

4) **Asansördeki yapım bozukluğunun kazanın tek sebebi olmaması, zarara uğrayanın davranışının bu bozukluğun zararlı sonucu doğurmasına zemin hazırlaması, uygun illiyet bağının varlığına engel değildir.**

5) **Zarar görenin, dış bir etken olmaksızın, asansör aşağıya inerken, boşluğun yan duvarına elini dayaması, müterafık kusurdur. Bu nedenle yapılacak indirim, yapım bozukluğuyla davacının müterafık kusuru birbiriyle karşılaştırılarak belli edilir.**

(OR. 41, 44 I, 58/BK. 41, 44 I, 58)

Federal Mahkeme, 1. Hukuk Dairesi, 18/5/1965, Hotel Plaza A. G. — Roe.

BGE. 91 II 201 = JdT. 1966 I 80.

...2 Dâvalının gayrimenkulündeki asansörün, OR. 58/BK. 58 anlamında bir yapı olduğu ve, kabindeki yapım bozukluğundan ya da bakım eksikliğinden meydana geldiği ölçüde, dâvacının kaza dolayısiyle uğradığı zarardan dâvalının sorumlu olduğu tartışma dışıdır.

620

3 Dâvalı, Federal Mahkemeye başvurma dilekçesinde, asansörde bir yapım bozukluğunun bulunmadığını, bu yüzden yapı maliki olarak sorumlu tutulamayacağını savunmaktadır.

...c)...(Kapısız olan) asansör kabininin tavanıyla boşluk yan duvarları arasındaki aralığın yetersizliğinin OR. 58/BK. 58 anlamında bir yapım bozukluğu olup olmadığı incelenmelidir. Bu nokta Fedaral Mahkemenin denetliyebileceği hukukî bir sorundur **(BGE. 88 III 419).**

d) Doktrin ve kökleşmiş içtihada göre, yapının yetkili idari makam tarafından denetlenmiş ve uygun görülmüş bulunması, yapı malikinin sorumluluktan kurtulması için yeterli değildir **(BGE. 33 II 568, 55 II 84 v.d., 56 II 94, 57 II 109; OFTINGER, Haftpflichtrecht, 2. bası, II/1 s. 46 v.d.).** Bir tesisin idarî isterlere uygun olması, hiç olmazsa bir ölçüde, özel hukuk açısından da kusursuz olduğunun belirtisidir. Buna karşılık, tehlikeleri önlemek amacını güden idarî kurallara aykırılık, özel hukuk anlamında bir yapım bozukluğunun kabulünü kolaylıkla doğrulayacaktır.

(Özet) Olayda, kapısız kabinle boşluk yan duvarı arasındaki ara lık mesafesinin yetersizliği yönünden, dâvalının asansörünün kazaları önlemeyi amaçlıyan idarî kurallara uymadığı tesbit edilmiştir. İdarî makam, işletmeye açma izni vermekle, bu kuralları çiğnemiş bulunmaktadır. Bu bakımından, idarî makamın verdiği izin, tesisin özel hukuk açısından bozuk sayılmasına engel değildir.

e) İçtihada göre, yapıyı kullanan kimselerin mâkul davranışlarda bulunarak beklenilebilen ortalama dikkati göstermeleri halinde, tehlike yaratmayan bir yapım bozukluğundan ötürü, malik sorumlu tutulamaz **(BGE. 66 II 111, 81 II 453)**[2]. Ne var ki, olayda bu içtihadın anlamında önemsiz bir bozukluk söz konusu değildir. Belirtilmiş olduğu üzere, kapısız asansör kabinleri, kullananlar için belirli bir tehlike gösterir. Tecrübeye göre, asansöre binenler boşluğun yan duvarlarının bir ya da iki taraftan, kabinin yan yüzlerinin yerini tuttuğuna her zaman yeterince dikkat etmezler. Bu bakımdan, dikkatli bir insanın bile herhangi bir sebepten, meselâ, asansörün sarsılmasından ya da asansördeki bir başka kişinin itmesinden dolayı dengesini kaybederek eliyle kabinin açık yanına dayanmaya çalışması mümkündür. Oysa, asansör aşağıya inerken, boşluk yan duvarına elini dayayan kimse, onu hemen geriye çekmezse, kabinin üst kenarının elin dayandığı yere vardığı anda, ezilme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

(2) Bak. Kaneti, a.g.e. I, No. 157, s. 172.

Önceki Mahkemenin, kabinin üst kenarını asansör boşluğunun duvarından ayıran idarî kurallara aykırı yetersiz mesafeyi, OR. 58/BK. 58 anlamında yapım bozukluğu sayması yerindedir.

4. Dâvalı, bir yapım bozukluğunun varlığı kabul edilse bile, bununla zarar arasında sebep olma bağının bulunmadığını savunmaktadır, çünkü, dâvacı asansörü düzene uygun kullanmış olsaydı, kaza olmayacaktı.

a) İki olay arasında doğal (= tabiî) illiyet bağının bulunup bulunmadığı, bir maddî olay sorunudur; bu nedenle, Kanton Mahkemesinin bu yöndeki tesbitleri Federal Mahkemeyi bağlar (OG. 63 II). Buna karşılık, tesbit edilen doğal illiyet bağının hukuk yönünden önemli ve anlamlı olup olmadığı (uygun illiyet bağı niteliğini taşıyıp taşımadığı) Federal Mahkemenin denetliyebileceği bir hukuk sorunudur **(BGE. 89 II 249 v.d. ve orada anılan kararlar).**

b) Kanton Mahkemesi, yönetmeliğin buyruğu olan ve gerekli bulunan koruyucu tedbirlerin alınmadığını tesbit ettikten sonra. doğal illiyet bağı konusunda, şu açıklamayı yapmaktadır : «Bu tehlike kaynakları kazayı yaratmışlardır». Bu bakımdan asansör kabininin üst kenarıyla boşluk duvarı arasındaki mesafe yetersizliğinin kazayı meydana getirdiği kesindir.

c) Dâvalı yalnız bu illiyet bağının «uygunluğunu» tartışma konusu yapmaktadır. Bu konuda Kanton Mahkemesi açıkça görüşünü belirtmemiştir.

İçtihat uyarınca, olayların olağan akışına ve hayat tecrübesine göre sebep meydana gelen sonucu yaratmaya elverişli ise ve genel olarak sonucun doğmasına yardımcı olmuş gözüküyorsa, uygun illiyet bağı vardır **(BGE. 89 II 250 ve orada anılan kararlar)**[3]. Olayda, asansördeki yapım bozukluğunun tek zarar sebebi olmaması, dâvacının belirli bir davranışının saklı bulunan bozukluğu ortaya çıkarması, uygun illiyet bağının varlığına engel değildir. İlliyet bağının uygun olmaması, diğer bir deyişle hukuk yönünden önemli ve anlamlı bir illiyet bağının bulunmaması (illiyet bağının kesilmesi) ve bu nedenle dâvalının sorumluluktan kurtulabilmesi, dâvacının belirli ağırlıkta kusurlu bir davranışının araya girmesine bağlıdır **OFTINGER, I. s. 94 v.d., s. 104; II 1., s. 64 v.d. ve orada anılan Federal Mahkeme içtihatları; ayrıca BGE. 85 II 521).** Olayda, bozulması istenen kararda, dâvacının gerekli dikkati göstermemiş olduğu belirtilmektedir. Kazanın oluşu kesinlikle belli edilmemiştir; ancak, dosyadan anlaşıldığına göre, dâvacının asansörün harekete geçişi sırasındaki

(3) Bak. Kaneti, a.g.e. I, No. 101, s. 110.

622

bir sarsılmadan dolayı dengesini kaybetmiş olması ihtimal dışıdır; dâvacı, asansörde birlikte bulunan diğer kişinin kendisini herhangi bir şekilde ittiğini ileri sürmemektedir... Kanton Mahkemesine göre, kazanın oluşu dâvacının elinin ayasını boşluk duvarına dayadığını göstermektedir; bu ihtimal dâvacının polise vermiş olduğu ifadeyle de doğrulanmaktadır.

Bu nedenle, Fedaral Mahkeme, dâvacının elinin ayasını, bunu gerektiren herhangi bir dış etken olmaksızın, boşluk duvarına dayamış olduğunu kabul etmelidir. Hiç kuşkusuz, bu davranış bir kusur niteliğindedir; ancak özel ağırlıkta olduğu söylenemez. Asansörü kullanan kimse, kendi önünde hareket halinde imiş gibi gözüken boşluk duvarına dokunmanın tehlikeli olduğunu kendiliğinden kolaylıkla anlayamaz. Kabini kapısız asansörlere, boşluk duvarına dokunmanın tehlikesini açıklayan bir levha koymak âdeti de yoktur; olayda da, asansör kabininde böyle bir levha yoktu. Bu yüzden elin sıkışması tehlikesi açıkça görünür nitelikte değildi. Bu bakımdan kaza tarihinde onaltı yaşlarında olan dâvacının boşluk duvarına dayanabileceğini sanması bir dereceye kadar anlaşılabilmektedir. Gerçi dâvacı gerekli dikkati göstermemiştir; ancak, bütün hal ve şartların tartılması sonucunda, kusurunun yapım bozukluğuyla kaza arasındaki uygun illiyet bağını kesecek ölçüde ağır olduğu söylenemez.

Bu yüzden, Kanton Mahkemesiyle birlikte, dâvalının ilke olarak OR. 58/BK. 58 uyarınca sorumlu olduğu kabul edilmelidir.

5...a) Sorumluluğu büsbütün ortadan kaldırmak için yetersiz bir müterafık kusur, tazminatın indirilmesine destek olabilir. İndirim miktarının belli edilmesinde şu ölçü uygulanır : zarar gören, tüm zararın meydana gelmesindeki payı ölçüsünde ve oranında, zararın üzerinde kalmasına katlanmalıdır. Sebep sorumluluğundan ötürü zararı gidermek zorunda olan kişi, ayrıca bir kusur da işlemişse, zarar görenin müterafık kusurunun etkisi o ölçüde azalır **(OFTINGER. I, s. 239 v.d.).**

b) Kanton Üst Mahkemesi, dâvacının kusurunun dâvalının kusurundan daha ağır olduğunu söylemektedir. Bir gayrimenkul malikinin, zamanında idarî makamların kabul ettikleri bir asansörün en son isterlere de uygun olup olmadığını sürekli olarak izlememesi, önemli bir ihmal değildir. Bu yüzden dâvalının kusuru hafiftir.

Dâvalı ise, haklı olarak, kendisine bir kusurun yüklenemiyeceğini savunmaktadır. Asansörün idarî makam tarafından uygun bulunmuş ol-

ması, kendisini yapı maliki olarak sorumluluktan kurtarmazsa da, hiç olmazsa yapının düzenli olduğunu iyiniyetle kabul edebilirdi. Asansörün bakımını yapan meslek adamlarının, sözü edilen bozukluk konusunda kendisini uyardıklarını ve buna rağmen bunu gidermemiş olduğunu gösterir herhangi bir delil de yoktur. Ne var ki, dâvalının kusursuzluğu, Federal Mahkemeye başvurma dilekçesinde savunduğunun aksine, tazminatın indirilmesine dayanak olamaz. Yapı malikinin sert sebep sorumluluğunda, adam kullananın (OR. 55/BK. 55) ya da hayvan güdenin (OR. 56/ BK. 56) sorumluluğundan farklı olarak, kurtuluş beyyinesi yoktur.

c)... Genç yaştaki dâvacının müterafık kusuru, Kanton Mahkemesinin dediği ölçüde ağır sayılmamalıdır. Dâvalının, dâvacının ağır basan bir kusurunun bulunduğu yolundaki savunması ise büsbütün yersizdir.

Dâvalının sebep sorumluluğu uyarınca sonuçlarına katlanmak zorunda olduğu yapım bozukluğuyla dâvacının müterafık kusuru birbiriyle karşılaştırılırsa, dâvalının tazminat borcunun zararın dörtte biri oranında indirilmesi uygun gözükmektedir.

— 3 —

Yapı ve yapı maliki kavramları — Geçit irtifakı gereğince meydana getirilen kamu yolundaki yapım ve bakım kusurundan sorumluluk

1) Üzerinden geçtiği zeminin biçiminin sun'î olarak değiştirilmesi suretiyle düzenlenen yol, OR. 58/ BK. 58 anlamında bir «yapı» dır

2) Yapı malikinin kim olduğunun belli edilmesi sorunu, aynî hak kavramlarıyla değil, yapının tüm olarak tahsis edildiği amaç açısından çözümlenmelidir.

3) Özel kişinin mülkiyetindeki gayrimenkulün üzerinde bir kamu idaresi yararına kurulmuş bulunan geçit irtifakına dayanılarak meydana getirilmiş bir kamu yolundaki yapım bozukluklarından ve bakım eksikliğinden, gayrimenkul maliki değil, irtifak hakkı sahibi kamu idaresi sorumludur.

(OR. 58/BK. 58; ZGB. 679, 741/MK. 656, 713)

Federal Mahkeme, 1. Hukuk Dairesi, 1/6/1965, Kremer — Mütti.
BGE. 91 II 281 = JdT. 1966 I 167

...2. Dâvalı, dâvacının üzerinde düşmüş olduğu yolun, OR. 58/BK. 58 anlamında bir yapı olduğunu kabul etmektedir; çünkü olayda basit bir iz (patika) değil, düzenli bir yol, diğer bir deyişle zeminin doğal biçiminin insan eliyle değiştirilmesi suretiyle meydana getirilen ve zemine

624

bağlı bulunan bir tesis söz konusudur; doktrin ve içtihada göre, bu olgu «yapı» kavramının belirleyici niteliğidir (**OFTINGER, Haftplichtrecht, 2. bası, II/1, s. 31, 69**).

...3. a) OR. 58/BK. 58 **yapı malikinin** yapım ve bakım kusurundan ileri gelen sorumluluğunu düzenlemektedir. Bu düzenleyiş, kendi yapısının üçüncü kişiler için birlikte getirdiği tehlikeleri önleyici tedbirleri alma ödevinin malike düştüğü ve yapının bakımını sağlama ve muhtemel bozuklukları giderme olanağının ilk planda malikin elinde bulunduğu düşüncelerine dayanır.

b) Tanım olarak, «yapı»nın üzerinde durduğu araziye sıkı biçimde bağlı olması gerektiğinden (**OFTINGER, a.g.e., II/1, s. 31 v.d.**), kanunun lâfzı uyarınca, sorumluluk yapının bağlı olduğu gayrimenkulün malikine düşmektedir. Ne var ki, kanunun lâfzı olağan durumu gözönünde tutmaktadır. Federal Mahkemenin kökleşmiş içtihadına göre, OR. 58/BK. 58 anlamında sorumlu yapı malikinin kim olduğunun belli edilmesinde, eşya hukukunun kavramları değil, yapının tüm olarak hizmet ettiği amaç sonuçlandırıcıdır. İçtihat, yapının uzanımının (= yer yönünden kapsamının) belli edilmesinde, özellikle bu yöne dayanmıştır (**BGE. 59 II 176, 63 II 98, 74 II 156, 79 II 78**). Bir yapının bir bölümü (meselâ bir bolkon ya da bir bodrumun ışık deliğinin önündeki parmaklık), bir aynî hak olmaksızın, başkasının gayrimenkulüne taşar ve «yapının arsanın mülkiyetine bağlanması» ilkesi uyarınca (ZGB. 671 I, 674/MK. 6481, 651) taştığı gayrimenkulün mütemmim cüzü olursa, OR. 58/BK. 58 anlamında yapı maliki, taşılan gayrimenkulün maliki değil, taşkınlığı yaratan ana yapının malikidir. Bu içtihada göre, bir bütün olarak yapıyı kuran, kullanan, ona fiilen tasarruf eden ve dolayısiyle bakımını sağlaması gereken kimse sorumlu olacaktır.

c) Federal Mahkeme, sözü geçen ilkeyi geliştirerek, yapının malikin isteğiyle kurulmasını ve onun bakım için gerekli tedbirleri alabilecek durumda olmasını, yapı malikinin sorumluluğunun doğal ön şartı saymıştır (**BGE. 51 II 209**). Bir kamu idaresinin bir kamu hukuku irtifakına dayanarak, bir bölümünü kamu arazisi, bir bölümünü özel arazi üzerinde kurduğu kaldırıma ilişkin o olayda, özel kişinin kaldırımın kendi mülkiyetindeki araziye düşen bölümü üzerinde tasarruf gücü ve bakım olanağı yetkili makamın yönergeleriyle sınırlanmış olduğundan ve dâvacının ileri sürdüğü bozukluk kamu idaresinin yalnız bütün karşı koyanları uzlaştırarak alabileceği ortak bir tedbirle giderilebileceğinden, bu ön şartın gerçekleşmemiş olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle, Federal Mahkeme, özel kişiye karşı yapı malikinin sorumluluğuna dayanılarak açılmış olan dâvayı reddetmiştir.

625

Bir bölümü özel bir bölümü kamusal mülkiyette bulunan kaldırımlarda, yapı malikinin kim olduğu sorunu **BGE. 89 II 332 v.d. nda** ortaya atılmış, fakat çözümlenmemiştir.

d) **BGE. 51 II 209**'da yayınlanan Federal Mahkeme kararındaki çözüm, doktrinde oybirliğiyle benimsenmiş değildir. **OSER/SCHÖNENBERGER (OR. Art. 58, N. 16)** bu çözüme katılmaktadır. **OFTINGER (a.g.e. II/1. s. 71 v. d.)** ise, hal ve şartlara uygun gözükmekle birlikte, bu çözümün sorumlu kişinin yalnızca mülkiyete göre belli edileceği yolundaki açık ve uygulanması kolay genel ilkeyi zedelediğini ve zarar görenin dâva edeceği kişi konusunda kesinsizliğe düşmesi sonucunu yarattığını ileri sürmektedir.

4. **BGE. 51 II 209**'deki karar özel nitelikteki bir olaya ilişkindir; o olayda, özel gayrimenkul maliki, kamu idaresinin meydana getirdiği bozuk kaldırımda, kendi yetki alanı içinde, amelî olarak herhangi bir değişiklik yapabilecek durumda değildi. İnceleme konusu olayda ise, durum farklıdır; gerçi dâvalının Turizm İdaresinin meydana getirdiği kaldırımda yapım değişiklikleri yapmaya yetkisi yoktu; ayrıca uzun yıllardan beri süregelen bir âdet uyarınca, her türlü bakım **yükümünden**, özellikle kışın yolu kumlamak ödevinden kurtulmuş bulunmaktaydı. Buna karşılık, bu tür bakım tedbirlerini kendiliğinden alması imkânsız değildi.

Her iki olay arasındaki ortak yön, kazanın kamu idaresi yararına kurulan bir geçit irtifakının üzerinde bulunduğu bir gayrimenkulde meydana gelmesidir. OR. 58/BK. 58'e dayanan yapı malikinin sorumluluğuna ilişkin dâvanın, bu hal ve şartlar altında gayrimenkul malikine mi yoksa geçit irtifakının sahibi kamu idaresine mi yöneltileceği sorununun çözümlenmesi gerekmektedir. Buna karşılık, kamu idaresinin yararına bir irtifak **hakkı** kurulmaksızın, **fiilen** halk tarafından kullanılan ve **fiilen** kamu idaresi tarafından bakımı yapılan, fakat özel mülkiyete kalmış olan bir yol bölümünde meydana gelen kazada, kamu idaresinin sorumlu tutulup tutulamıyacağını çözümlemek gerekli değildir. **BGE. 89 II 333**[4] **'teki** kararda belirtildiği üzere, **OFTINGER** bu iki durumu bir ve aynı saymaktadır; bu yazar **BGE. 51 II 209'daki** karardan, sokağın üzerindeki fiilî hâkimiyetin sonuçlandırıcı olduğu konusunda genel bir kural çıkarılabileceğini, bu nedenle yapım ve/veya bakımı yürüten kamu idaresinin OR. 58/BK. 58 uyarınca sorumlu olacağını söylemektedir. Oysa, içtihat o kadar ileri gitmiş değildir; **BGE. 89 II 333**[4] **'te** anılan 25/11/

(4) Bak. dipnotu 1'de anılan Federal Mahkeme kararı.

626

1930 tarihli **Societa di Basilea per le assicurazioni sulla vita — Stato del Cantone dei Grigioni** kararında belirtildiği üzere, OR. 58/BK. 58 gereğince sorumlu olan kişi, herhangi bir nedenle yapıya fiilen tasarruf eden kimse değil, hukukî anlamda malik sıfatını taşıyandır.

5. a) Çözümlenmesi gereken sorunda, hem hakkaniyete hem de OR. 58/BK. 58'deki sorumluluğun temeline uygun düşen bir sonuca varılmak istenirse, hiç kuşkusuz, yolun yapım ve bakım kusurlarından, katlanan (= hâdim) gayrimenkulün özel malikinin değil, geçit irtifakı hakkı sahibinin sorumlu olduğu görüşü benimsenmelidir. Nitekim ZGB. 741/MK. 713 gereğince, irtifak hakkının kullanılması için gerekli tesislerin bakımı bu hakkın sahibi tarafından sağlanmalıdır; bu ödev üçüncü kişiler için tehlikeli olabilecek bozuklukları giderme yükümünü de kapsar. Bu çözümün doğruluğunu eldeki olay da göstermektedir. Önceki mahkemenin belirttiği üzere, gayrimenkul maliki tanımış olduğu geçit hakkı için bir karşılık almış değildir. İrtifak hakkı sahibi, eskiden yapı niteliğini taşımayan ve çayırların içinden geçen basit bir izi (patikayı), bugün birçok kimsenin her gün kullandığı bir yol haline getirmiştir. OR. 58/BK. 58'in yüklediği bakım ödevini yerine getirmek için, gayrimenkulün özel malikinin, kışın günde bir kaç kez yolun durumuyla ilgilenmesi, karı temizlemesi, kum serpmesi gerekecektir; bununla birlikte, sonuçta, önleyememiş olduğu bir kazadan sorumlu tutulacaktır (Oysa bu sonucun hakkaniyete uymayacağı ortadadır).

b) Çözüme ulaşırken, hukuk güvenliğinin de gözönünde tutulması gerekir. **OFTINGER**'in düşüncesine göre, hukuk güvenliğini sağlamak için en uygun yol, açık ve uygulanması kolay olan mülkiyet ölçüsüne bağlı kalmaktır; bu ölçüden ayrılma, kimi dâva edeceği konusunda kesinsizlik içinde bulunacak olan zarar görenin aleyhine sonuç yaratacaktır.

Ne var ki, yalnız mülkiyet durumunun sonuçlandırıcı olacağı kabul edilse bile, zarar gören, dâvayı açmadan önce, malikin kim olduğunu öğrenmek ve bu amaçla, kural olarak, tapu kütüğünü incelemek zorundadır. Bu inceleme sırasında, geçit irtifakının varlığını da öğrenecektir. Gerçi **BGE. 51 II 209**'daki düzenleme, bu kararda öngörülen ayırım kanunun lâfzına değil içtihada dayandığından, daha az basittir. Ancak, doğru ve hakkaniyete uygun düşen bir kuralın uygulanmasından vazgeçmeye zorlayacak ölçüde önemli güçlükleri kapsamamaktadır.

Önceki Mahkeme, yerinde olarak, olaydaki durumla ZGB. 679/MK. 656'da düzenlenen «gayrimenkul malikinin komşuluk ilişkilerindeki sorumluluğu» arasındaki benzerliği belirtmiştir. Doktrin ve içtihada göre,

627

sınırlı aynî hakların sahipleri de, mülkiyet hakkının kendi davranışlarından ileri gelen taşkın kullanılmasından ötürü dâva edilebilirler **(BGE. 68 II 373 gerekçe 2; MEIER/HAYOZ, ZGB. Art. 679, N. 58 ve oradaki atıflar; LIVER, ZGB. Art. 737, N. 17).** Eski doktrin **(özellikle HAAB, ZGB. Art. 679, N. 12)**, komşulara malike ve irtifak hakkı sahibine karşı seçimlik bir dâva hakkı tanımaktaydı; içtihat ve yeni doktrin **(Federal Mahkemenin 30/1/1931 tarihli yayınlamamış kararı, BIZR 30 No. 146; MEIER/HAYOZ, ZGB. Art. 679, N. 65; LIVER, a. g. e.)**, ZGB 679/MK. 656' nın lâfzının OR. 58/BK. 58 gibi, yalnız **«malikin»** sorumluluğunu öngörmesine rağmen, sözü edilen durumda, malikin dâva edilmesi olanağını reddetmektedir.

Son olarak, hukuk güvenliğinin yalnız hukuk kurallarının açıklığına ve basitliğine bağlı olmadığı, **ispat konusunun** da bu yöne etkili olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Özellikle beldelerde çok kez kaldırımların bir bölümü özel, bir bölümü de kamu arazisi üzerinde bulunur. Hal ve şartlara göre, kazanın meydana geldiği yerin kesinlikle belli edilmesi, kaldırımın tümü bakımından kimin sorumlu olduğunun belli edilmesine oranla daha önemli güçlükler gösterebilir. **BGE. 89 II 332'** de [5] çözümlenen olayda, kaldırımın mülkiyetinin kimde olduğu noktasına sonuçlandırıcı bir önem tanınmış olsaydı, böyle bir ispat güçlüğü kendini gösterecekti. Görünüşte açık ve basit olan kuralların uygulanması, daha az katı fakat genel bir ilkeye dayandırılabilen kuralların uygulanmasına oranla, daha geniş çaptaki bir güvensizliğin kaynağı olabilir.

6. Kanunun lâfzına göre, bütün hal ve şartlarda, malikin — tek başına ya da irtifak hakkı sahibinin yanında — sorumlu olduğu, yalnız bakım sorumlusuna karşı bir başvurma (= rücu) hakkının bulunduğu, malikin sözleşme (kira sözleşmesi, hizmet sözleşmesi, istisna sözleşmesi) gereğince yapının bakımını üçüncü kişiye yüklediği durumlarda sözü geçen başvurma hakkının varlık şartlarının gerçekleşeceği savunulabilir.

Ne var ki, böyle bir çözüm yapı sorumluluğunun temeline uygun düşmeyecektir; en dar anlamında kanunun lâfzına saplanan bu yöndeki bir görüş, «yapı» nın uzanımının (= yer yönünden kapsamının) sınırlandırılmasında yalnız eşya hukuku kurallarına, meselâ «teferruat» kavramına, başvurulamıyacağını açıklayan yukarıda anılan içtihatla bağdaşmaz. Ayrıca, her iki sorumluluk arasında önemli benzerliklerin bulunduğu gözönünde tutulursa, yapı malikinin sorumluluğu konusunda, ZGB. 679/MK. 656'ya dayanan gayrimenkul malikin sorumluluğu açısından doktrin ve

(5) Bak dipnotu 1 ve 4'te anılan Federal Mahkeme kararı.

içtihadın benimsediği düzenden ayrılmayı doğrulayacak bir gerekçe gösterilemez.

Bunun dışında, gayrimenkul malikinin (olayda dâvalının) tazminat ödemeye mahkûm edilmesi halinde, irtifak hakkı sahibine karşı bir başvurma (= rücu) hakkı bulunup bulunmadığı şüpheli kalmaktadır. Yapıyı kullanan kimsenin, meselâ kira ya da intifa ilişkilerinde olduğu gibi, sözleşme ya da kanun gereğince malike karşı bakım ödeviyle yükümlü olduğu durumlarda, bir başvurma (= rücu) hakkının bulunduğu şüphe dışıdır. Geçit irtifakında da, aynı kuralın uygulanacağı kendiliğinden anlaşılamaz. Doktrinin oybirliğiyle benimsediği görüş uyarınca **(MEIER - HAYOZ, ZGB. Art. 679, N. 66; LIVER, ZGB. Art. 737, N. 107)** gayrimenkul malikiyle irtifak hakkı sahibi arasında bir bağımlılık ilişkisi yoktur; bu kimseler eşit durumda bulunan aynı nitelikteki hakların bağımsız sahipleridir. Bu nedenle, irtifak hakkı sahibinin bir taşkınlığından ötürü dâva edilen gayrimenkul maliki, arada bir sözleşme ilişkisi bulunmadığından, sınırlı aynî hakkın sahibine başvuramıyacaktır (rücu edemiyecektir).

Gerçi, bir geçit irtifakı söz konusu olduğunda, katlanan (= hâdim) gayrimenkulün maliki, katlandıran (= hâkim) gayrimenkulün malikinin ya da kişisel irtifak hakkı sahibinin, ZGB. 741/MK. 713 uyarınca irtifak hakkının kullanılması için gerekli olan tesislerin bakımıyla yükümlü olduğunu ileri sürebilir. Nitekim, doktrinde bu kuralın irtifak hakkı sahibine katlanan (= hâdim) gayrimenkulün malikinin yerine getirilmesini talep edebileceği bir ödev yüklediği ve bu borca aykırılık durumunda, OR. 97 v. d./BK. 96 v. d. uyarınca tazminat istenebileceği savunulmaktadır **(LIVER, ZGB. Art. 741, N. 23, 40).**

Bir kamusal geçit irtifakında da aynı düşüncenin uygulanma olanağının bulunup bulunmadığı şüpheli kalmaktadır. Bu durumda, ZGB. 741/MK. 713, yalnız bakım ödevlisini belirten bir objektif hukuk kuralı olarak anlaşılmalıdır. Kuralın menfî bir kapsamı vardır; irtifak hakkı sahibinin katlanan gayrimenkulün malikine karşı yolun bakımına ilişkin bir talepte bulunamıyacağını gösterir. Bu kuralın katlanan gayrimenkulün malikine irtifak hakkı sahibine karşı yolun düzenlenmesine ve bakımına ilişkin bir sübjektif hak sağlayıp sağlamadığı şüphelidir.

Bu kesinsizlik karşısında, olayda, dâvalı maliki sorumlu tutmak ve ona kamu idaresine karşı bir başvurma (= rücu) hakkı tanımak yerinde olmayacaktır. **OFTINGER** bile, malike bir başvurma hakkı tanımamışa benzemektedir **(a.g.e., s. 72)**; çünkü bu yazar bu konuda gerekli olan denkleştirmenin tarafların anlaşmasına bırakılması gerektiğini söylemektedir. Oysa, inceleme konusu olayda, böyle bir anlaşma yoktur;

önceki mahkemenin yerinde olarak belirttiği üzere, kamu idaresinin, kendisine karşı yargısal bir karar alınmadan, dâvalının ödemeye mahkûm olabileceği tazminatı karşılamaya hazır olduğunu düşünmeye de yer bulunmamaktadır.

Bir başvurma (= rücu) hakkı bulunsa bile, hukuk düzeni bir talebin doğrudan doğruya sorumlu kişiye karşı yöneltilmesini gözetmelidir. Bir özel kişi için, bir dâva her zaman masraf ve üzüntü kaynağıdır; muhtemelen bir üçüncü kişiye başvurabileceği (=rücu edilebileceği) konusundaki bekleyiş, bu sakıncayı yeterince karşılamaz. Doğrudan doğruya sorumlu olmayan kişiye karşı dâva açma olanağının tanınmasını, ancak hukuk güvenliğinden ileri gelen zorunlu nedenler doğrulayabilir. Oysa, olayda, tapu kütüğü hukukî durumu açıkça gösterdiğinden, bu tür nedenler yoktur.

7. Yukarıda açıklanan gerekçelerden ötürü, **BGE. 51 II 209'da** yer alan içtihat muhafaza edilmelidir. Bu bakımdan, OR. 58/BK. anlamında yapı maliki, yolun üzerinde kurulmuş olduğu gayrimenkulün maliki değil, irtifak hakkı gereğince bu yolun üzerinde hâkimiyetini yürüten kamu idaresidir. Bu düzenleme, Fedaral Mahkemenin, kamu arazisine ya da komşu araziye taşan bina bölümü (balkon ve benzeri) yönünden, eşya hukuku anlamındaki maliki değil, taşkınlığın ileri geldiği binanın malikini, «yapı maliki» sayarken destek olarak gösterdiği aynı kanıtlara dayanmaktadır. **BGE. 51 II 209'a** uygun olan çözüm, içtihadın yapı nedeniyle sorumluluk konusunda geliştirdiği genel ilkelere de uymaktadır.

İnceleme konusu olayda verilen karar, yalnız kamu idaresi yararına tanınan bir geçit irtifakına ilişkindir. Geçit hakkının bir özel kişi yararına tanınması ve özellikle katlanan gayrimenkulün malikinin de yolu kullanması durumunda, çözümün ne olacağı, konu dışı kalmaktadır...

— 4 —

Yapı malikinin sorumluluğuyla gayrimenkul malikinin komşuluk hukukundan doğan sorumluluğunun uygulanma alanlarının sınırlandırılması

Yapı maliki, OR. 58/BK. 58 uyarınca yalnız kişilere ve menkul nesnelere verilen zararlardan değil, komşu gayrimenkullerin uğradıkları zararlardan da sorumludur. Yapı malikinin bu yöne ilişkin sorumluluğunun tek kaynağı OR. 58/BK. 58 olabileceği gibi bu sorumluluk ZGB. 697/MK. 656'ya dayanan sorumlulukla yarışabilir (= telâhuk edebilir). (OR. 58/BK 58; ZGB. 679/MK. 656)

Federal Mahkeme, 2. Hukuk Dairesi, 14/7/1965, Schweizerische Genossenschaft für Gemüsebau Kerzers — Kanton Zürich.

BGE. 91 II 474=JdT. 1966 I 551

630

...7. **BGE. 61 II 323 v.d.**'da ve özellikle **s. 326**'da, Federal Mahkeme OR. 58/BK. 58'nin uygulanma alanını, ZGB. 679/MK. 656'ya oranla, şu yolda sınırlandırmıştır: OR. 58/BK. 58 yalnız yapıyla temasa geçen **kişilerin ve menkul nesnelerin** (meselâ bir yolu kullananların) uğradıkları zararlara uygulanır; buna karşılık «yolun varlığının ya da kullanılmasının **komşu gayrimenkullere** olan zararlı etkilerine bu madde uygulanmaz». OR. 58B/K. 58 bu kadar dar yorumlanırsa, gayrimenkulü zarara uğrayan komşu malik bu kuraldan hak çıkaramıyacak, ancak ZGB. 679/MK. 656'ya dayanabilecektir (oysa olayda dâvalının bu son kurala göre sorumlu tutulamıyacağı anlaşılmaktadır). Anılan kararda, bu dar yorumu desteklemek üzere şu gerekçe gösterilmiştir: gayrimenkul mülkiyeti zarara uğratılmış olan kimse, borçlar hukukuna değil eşya hukukuna, diğer bir deyişle komşuluk hukukuna ve bu konudaki sorumluluğu düzenleyen ZGB. 679/MK. 656'ya başvurmalıdır. Bu noktada, anılan karar daha önceki **Aufdermaur - Schwyz** olayındaki karara (bu son karar da BGE. 43 II 268 v.d. 'da yayınlanan karara atıfta bulunmaktadır) ve OR. 58/BK. 58 ile ZGB. 679/MK. 656'nın hazırlanış tarihine dayanmaktadır. Anılan kararlarda yapılmış olan bu ayırım desteklenememektedir. Federal Mahkemenin kendisi (**BGE. 61 II 323 v.d.'da yayınlanan kararı vermiş olan aynı Hukuk Dairesi**) 28/3/1944 tarihli **Gemeinde Langwies — Stadt Chur** kararında, bu düşünceden ayrılmıştır; bu olayda, Federal Mahkeme dâvalı komünün gayrimenkulündeki bir yapım bozukluğunun dâvacının gayrimenkullerine verdiği zararın tazminine OR. 58/BK. 58'e dayanarak karar vermiştir (bir barajın çökmesi; **bu konudaki rapor için bak. Zentralblatt für Staats - und Gemeindeverwaltung 45/1944. s. 186 v. d).** Bundan başka, birçok yazarlar, güçlü gerekçelerle, yapım bozukluklarından ileri gelen sorumluluğun sınırlandırılmasını eleştirmişlerdir. **(OFTINGER Haftplichtrecht, II s. 16 dipnotu 38; LIVER, Die Nachbarrechtliche Haftung des Gemeinwesens, ZBJV. 99, s. 247 dipnotu 1; STARAK, Das Wesen der Haftpflicht des Grundeigentümers nach Art. 679 ZGB., s. 225; FROELICHER, Die Abgrenzung der Haftung des Werkeigentümers nach Art. 58 OR. von der Verantwortlichkeit des Grundeigentümers nach Art. 679 ZGB., s. 69). BGE. 61 II 323 v.d.**' daki kararın 4. sayılı gerekçesinde, «dâvalının OR. 58/BK. 58 uyarınca sorumluluğunu doğurmaya elverişli bulunan yoldaki yapım bozukluğu», aynı zamanda ZGB. 679/MK. 656 anlamındaki «mülkiyet hakkının aşılması» niteliğini taşıdığından, OR. 58/BK. 58'in uygulanması bir yana bırakılabilmiştir. **(anılan karar, s. 328/329).** Ne var ki, bir yapım bozukluğunun komşu gayrimenkule zarar vermesi halinde, bu olgunun OR. 58/BK. 58 uyarınca doğrudan doğruya sorumluluk temeli sayılması yerinde olur. Zarar

631

gören, her iki sorumluluk temelinin şartlarının aynı anda gerçekleştiği kanısında ise, dilerse ZGB. 679/MK. 656'nın yanında OR. 58/BK. 58'e de dayanabilir; ya da, bu sorumluluk temellerinden yalnız birini ileri sürerek talepte bulunmak istiyorsa, anılan kurallardan birine veya diğerine başvurabilir. Bir gayrimenkulün komşu yapıdaki yapım bozukluğundan ya da bakım eksikliğinden ötürü zarar görmesi halinde, tek başına ZGB. 679/BK. 656'nın uygulanmasını zorunlu kılan bir neden yoktur; ZGB. 679/MK.656'nın uygulanma şartları gerçekleşmemişse, zarar gören, OR. 58/BK. 58'in yalnız kişilerin ya da menkul nesnelerin uğradıkları zararlara ilişkin olduğu düşüncesiyle, tazminattan yoksun bırakılmamalıdır. OR. 58/BK. 58'in uygulanma alanının bu yönden sınırlandırılması, maddenin lâfzında bir destek bulamadığı gibi, bu dar yorumu doğrulayacak herhangi bir gerekçe de yoktur. Anılan kuralların hazırlanış tarihinden de bu yöndeki yorumu destekliyecek bir kanıt çıkarılamaz. Gayrimenkul malikinin mülkiyet hakkını aşmasından dolayı komşuların haklarına zarar vermesinden ileri gelen sorumluluğu eşya hukukunda yer almaktaysa da, bu olgudan malikin yapım bozukluklarından ötürü komşu gayrimenkulün uğradığı zararlardan OR. 58/BK. 58 uyarınca sorumlu tutulamayacağı sonucu çıkarılamaz. OR. 58/BK. 58 uyarınca, yapı malikinin yalnız kişilerin değil nesnelerin de uğradıkları zararlardan sorumlu olduğu tartışma dışıdır. Gayrimenkullerin uğradıkları zararların bu kuralın dışında tutulmasını destekliyecek bir gerekçe yoktur. Gerçi, bu tür zararlarda çokluk ZGB. 679/MK. 656'nın uygulanma olanağı bulunacak ve sorumluluğun bu kurala dayandırılması, OR. 58/BK. 58'e dayanan bir talebin varlık şartlarının araştırılmasını gereksiz kılacaktır. Ne var ki, bu iki maddeye dayanan talepler arasında yarışma (= telâhuk) olabilir; özellikle mülkiyet hakkının aşılmasıyla yapım bozuklukları aynı olayda birlikte gerçekleşmeyip, yalnız yapı sorumluluğunun şartları varsa, OR. 58/BK. 58'in uygulanması gerekecektir; nitekim olayda da böyle bir zorunluluk vardır.

632

YENİ HUKUK YAYINLARI

Avni ÖZENÇ

Önder, Ali Rıza : Hukuk Araştırmaları. Ankara 1968 İş Matbaacılık ve Ticaret Basımevi. 208 sayfa.

Yüksek Hâkimler Kurulu Raportörü Ali Rıza Önder tarafından yayınlanan eser, önsözü müteakip, özellik arzederek birçok mevzulara değinmiştir. Bu bölümlerde sırasıyle, ilk yazısı Adalet ve saadet'le başlayıp, diğerlerin; altı bölümü hukuk, beşi ceza hukuku, dördü suçbilime, dördü hukuk tarihine, dördü kitap eleştirilerine, biri nufus dâvalarına, biri devletler hukuku yönünden kıbrıs sorununa, biri de soyadlarımız konusuna ilişkin ve son üçü ise, geçmişteki adalet yaşantımızın çeşitli dalları kapsamına giren bazı örnekler, başlıklarını taşıyan konulara yer verilmiştir. Fiyatı 15 liradır.

Askeri Adalet Dergisi, Yıl : 12, Sayı : 46, Nisan : 1968, Dz. K.K. Basımevi İstanbul 91 sayfadır.

Millî Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri Başkanlığı tarafından üç ayda bir yayınlanan Derginin 46 ncı sayısında; Hâkim Tuğg. Rafet Tüzün'ün (Askerî Yargıda Kamu Dâvası). Prof. Dr. Faruk Erem'in (Hizmetle «ilgi» ve Askerî Mahal Kavramları), Hâkim Albay Nahit Saçlıoğlu'nun (Silahlı Kuvvetler Personel Kanunu Hakkında), Yargıtay C. Baş Savcı Yardımcısı T. Refik Edis'in (Cezaların İnfazı Hakkındaki 647 sayılı Kanunun Uygulanmasında Nazara Alınacak Kaideler Üzerine İnceleme) ve Yd. Tğm. Rona Aybay'ın da (Anayasaya Aykırılığı ileri Sürülemiyen Kanunlar) incelemeleri ile, M.S.B. Askerî Adalet İşleri Bşk. lığının tamimleri, mütalâaları, Askeri Yargıtay Kararları yer almıştır. Fiyatı 3 liradır.

633

HUKUK DERGİSİ, YARGI; Yıl : 1, Sayı : 2, Nisan 1968, Öztürk Matbaası İstanbul 90 sayfa.

Kâmuran N. Ergül'ün sahibi bulunduğu ve üç ayda bir olmak üzere yayınlanan derginin 2 inci sayısında; Berin Taşan'ın (Şahitlik korkusu), C. Metin Şekercioğlu'nun (Hâkimlerin Yer Teminatı), Yılmaz Biçer'in (Memurun Muhakematı Hakkındaki Kanun Kaldırılmalıdır), İsmet K. Karadayı'nın(Yasalarımızda Dil Konusu), Teoman Ergül'ün (Not Çıkmazı), Kemâl Oğuz Şengün'ün ise, (Bir Yargıtay Kararı Üzerine) inceleme yazıları ile, Anayasa Mahkemesi Kararları, Yargıtay Kararları ve Haberler ile Yeni Yayınlar yer almıştır. Fiatı 5 liradır. Posta kutusu 319 İstanbul. adresinden temin edilebilir.

HUKUK DERGİSİ, YARGI; Yıl : 1, Sayı : 3, Temmuz 1968, Ticaret Matbaacılık T.A.Ş. İzmir Basımevi 60 sayfa.

Derginin bu 3 üncü sayısında; Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun (Anayasaya Göre Hüküm Vermek), İsmet Kemâl Karadayı'nın (Yargı Erki ve Kuruluş Tarihçesi), Haz. Yılmaz Biçer'in (Cumhuriyet Savcısı Üzerine Soruşturma), Ali Baykal'ın (Türk Yasalarında Türkçe Dil Gereği) incelemeleri ile, Hukukçudan Hukukçuya yeni yayınları, Yargıtay ve Danıştay Kararları yer almıştır. Fiatı 5 liradır.

Anayasa Mahkemesi, KARARLAR DERGİSİ; sayı : 5, Yarı Açık Cezaevi Matbaası Ankara 1968, 240 sayfa.

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünün 21 inci maddesi gereğince her takvim yılının ilk iki ayı içinde, Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince yayınlanan Derginin 5 inci sayısında; Muhtelif Kanunların iptali ve tetkiki ile, Anayasa Mahkemesi Başkan veya üyelerin, kanunların eleştirilmesinde kabulleri veya ilk incelemeleri esasın incelenmesi, gerekçesi, muhalefet şerhleri, karşı oy yazısı, karşı düşünce açıklaması ve karşı oy gerekçeleri yer almıştır. Derginin sonuna da; Kararların, ilişkin bulunduğu kanunları arama cetveli, alfabetik olarak konulmuştur. Fiyatı 10 liradır.

634

Prof. Dr. İzveren, Âdil : Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar, Ankara Aytemiz Kitapevi 1968.

Sayın Profesörün bu eseri yeni yayınlanmıştır. Eser, modern Sosyal Politikanın başlıca sorunları ile halen Türkiyede uygulanmakta olan bütün Sosyal Sigorta kollarını kapsamaktadır. Eser, sadece sosyal bilimler öğrencileri için olmayıp, işçi, işveren, sendikacı ve bu konularla ilgilenen herkes için hazırlanmıştır. Fiyatı 40 liradır. Aytemiz Kitapevi, Hukuk Fakültesi Karşısı, Cebeci — Ankara adresinden temin edilebilir.

Tancı Muhittin, Yalçıner Polat ve Kadıoğlu Yavuz : İçtihatlı ve En Son Değişiklikleri Muhtevi Gümrük Kanunu ve İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Gümrük Giriş Tarife Cetveli. Balkanoğlu Matbaacılık Ltd. Şti. 1968 Ankara 485 sayfa.

Sayın, Danıştay Yedinci Daire Başkanı Avni Pınar'ın ve eserin yazarları, Muhittin Tancı, Polat Yalçıner ve Yavuz Kadıoğlu'nun önsözleri ile başlayan eser; iki bölümden müteşekkildir. Birinci bölüm, Gümrük Kanunu maddeleri ile ilgili Danıştay İçtihatlarına ve ikinci bölüm de, İstatistik Pozisyonlarına taksim edilmiş Gümrük Giriş Tarife Cetveli ve Pozisyonlarla alâkalı, Danıştay İçtihatlarına ayrılmıştır. Bu bölümlerin izahatı da, bölümlerin başındadır. Eserde Gümrük Kanunu ve Gümrük Giriş Tarife Cetveli 1968 yılında, en son şeklile yayınlanmıştır. Eserde, Danıştay Yedinci Daire kararlarına yer verilmiş ve bu kararların yalnız verildiği tarih, esas ve karar numaraları yazılmıştır. Fiyatı 60 liradır.

Danıştay KARARLAR DERGİSİ : Yıl : 31, Sayı : 111 — 114, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1968, 504 sayfa.

Üç ayda bir yayınlanan Danıştay kararlar Dergisinin bu sayısında; Danışma ve İdare Kararları, İçtihadı Birleştirme Kararları, Dâva Daireleri Kurulu Kararları, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu, Onuncu, Onbirinci, Onikinci Daire Kararları ve son olarak, Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları da, yer almıştır. Fiyatı 16 liradır.

635

İzmir Barosu Dergisi, Sayı: 33, Mayıs 1968, Karınca Matbaacılık ve Ticaret Kollektif Şirketi İzmir 32 sayfa.

İzmir Barosu tarafından ayda bir yayınlanan Derginin 33 üncü sayısında; Refik Edis'in (6085 Sayılı Kanunun 60. Maddesi Üzerine Bir İnceleme), Avukat Sema Gökçen'in (Haksız Rekabet), incelemeleri ile, Meslek haberleri ve Yargıtay Kararları yer almıştır. Sayısı 1, yıllık abonesi 12 liradır.

İzmir Barosu Dergisi, Sayı: 34, Haziran 1968, İzmir sayfa 32.

Derginin 34 üncü sayısında da; Stj. Avukat Namık Kemal Ercin'in (Kira Bedelinin Tesbiti Dâvaları) başlıklı inceleme yazısı ile, Meslek haberleri yer almıştır. Sayısı 1 liradır.

Eldemir Osman, Atalay Hamit: En Son Değişikliklere göre Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 Sayılı Kanun İle, 17 Sayılı Karar ve Bu Karara İlişkin Tebliğler. Yarı Açık Cezaevi Matbaası Ankara 1968 255 sayfa.

Sayın Osman Eldemir ve Hamit Atalay'ın önsözleri ile başlıyan eserde: 1567 Sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu, 17 Sayılı Karar, Dövizle İlişkin Hükümler İthalât ve İhracat Rejimi - Bedelsiz İthalât ve İhracat, Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den çıkan Yolculara İlişkin Hükümler, Türkiye'ye Döviz İthâl Serbestliği, Yolcuların Geliş ve Gidişlerinde Bulundurabilecekleri Türk Paraları, Beyan Mecburiyeti, Turistlerin Yurda Sokabilecekleri Eşya Listesi, Dolar Sahasına Dahil ve APA İçi İle Dışı Memleketler ve Turistlere tanınan kolaylıklar başlıklı mevzular yer almıştır. Yukarda sayılan Kanun, Karar ve Tebliğlerin en son değişiklikleridir. Fiyatı 45 liradır.

636

637

638

SATIŞTA OLAN ADALET BAKANLIĞI YAYINLARI

Zürih Şerhi Serisi	*Fiyatı*
Egger : (Çev : T. Çağa) Aile hukuku, 1949, Mad : 241 - 345	3.00
Egger : (Çev : V. Çernis) Vesayet, 1952, Cilt : 1, Mad : 346 - 381	4.50
Egger : (Çev : V. Çernis) Vesayet, 1955, Cilt : 2, Mad : 382 - 438	4.50
Oser - Schönenberger : (Çev : Prof. İ. Sungurbey) İsviçre Borçlar Kanunu Şerhi, 1964, Mad : 492 - 529	15.00
Oser - Schönenberger : (Çev : Prof. Dr. Fikret Arık) İsviçre Borçlar Kanunu Şerhi, 1966. Birinci Fasikül; Madde : 184 - 215.	5.00
Bern Şerhi Serisi	
Becker : (Çev : Dr. Bülent Olçay) İsviçre Medenî Kanunu Serhi. VI. Cilt : Borçlar Kanunu. I. Kısım : Genel Hükümler. Fasikül I : Madde 1 - 36. Ankara 1967	7.50
Becker : (Çev. Dr. Kemal Reisoğlu) İsviçre Medenî Kanunu Şerhi. VI. Cilt : Borçlar Kanunu. I. Kısım : Genel Hükümler. Fasikül II : Madde 37 - 63 Ankara 1968	7.50
Yargıtay Kararları	
İçtihadı Birleştirme Kararları. Hukuk Kısmı, 1930 - 1947	6.00
» » » » » 1955	75
» » » » » 1956	50
» » » Ceza Kısmı 1952	10
» » » » » 1953	25
» » » » » 1954	25
» » » » » 1955	25
» » » » » 1956	25
» » » » » 1957	25
Devletlerarası hukuku ilgilendiren Yargıtay Hukuk ve Ceza Kararları	1.00
Yargıtay Kararları 1941 - 1942 Ceza Kısmı	3.00
» » 1944 » »	3.00
» » 1945 » »	3.00
» » 1946 » »	2.50
» » 1948 » »	3.00
» » 1949 » »	2.00
» » 1950 » »	2 00
» » 1951 » »	3 00
» » 1952 » »	3 00
» » 1953 » »	3.00
» » 1954 » »	2.50
» » 1955 » »	2.50
» » 1959 » »	1 00
» » 1941 1942 Hukuk Kısmı	3.00
» » 1944 » »	3.00
» » 1945 » »	3.00
» » 1946 » »	2.50
» » 1948 » »	3.00
» » 1949 » »	2.00
» » 1951 » »	3.00
» » 1952 » »	3.00
» » 1953 » »	3.00
» » 1954 » »	3.00
» » 1955 » »	3.00
» » 1959 » »	4.00
Diğer Yayınlar	
Yargıtay Yüzüncü Yıl Dönümü Armağanı	30.00
» » » » » (Albüm)	60.00
Dr. Recal Seçkin : Yargıtay Tarihçesi, Kuruluş ve İşleyişi.	10.00
İsviçre Federal Mahkeme Kararları 1945	1.00
» » » » 1946	1.00
» » » » 1947	1.00
Wieland : (Çev : İ. H. Karafakıh) Aynî Haklar, İkinci baskı, 1949, Cilt : 2	7.50
Wahl : (Çev : K. Berker) Deniz Ticareti Hukuku, nazarî ve amelî, 1948	3.00
Vidal - Magnol : (Çev : S. Devrin) Ceza Hukuku Cilt : 1. 1949	4.00

639

Dr. Recai Seçkin : 1961 - 1962 Adalet Yılının Açılışı Dolayısiyle Söylev	50
Bustamente Sirven : Hukuku Hususiyet Düvel Kanunu Projesi, 1930	50
Vehbi Yemebaş : Suç ve Suçlunun Taaddüdü ve Cürme İştirâk, 1952	1.50
Dr. Recai Seçkin : 1964 - 1965 Adalet Yılını Açış Söylevi	50
Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikâyetler Klavuzu. (T. C. Yüksek Seçim Kurulu Yayınlarından), 1964	2.50
Fabreguettes : Adalet Mantığı ve Hüküm Verme Sanatı, 1943	3.00
Daguin : (Çeviren : Baha Arıkan) Kanunumuzun mehazı olan haşiyeli Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu. 1951.	8.00
Esbabı mucibeli Avukatlık Kanunu ve Talimatnamesi, 1939	50
İnhulsen : (Çeviren : Rıfat Taşkın) İngiliz Ceza Muhakemeleri Usulü. 1938	1.00
Kerdaniel : (Çeviren : Rasih Yeğengil) Şahitlik ve Şahidin psikolojisi. 1937	50
Ceza Hukukunu tevhit birinci beynelmilel konferansı. Varşova, 1 - 6 İkinciteş rin 1927. Konferans vesikaları. Çeviren : Mustafa Nuri Devres	8.00
Ceza Hukukunu tevhit üçüncü beynelmilel konferansı. Brüksel, 26 Haziran 1930 Konferans vesikaları, Çeviren : Mustafa Nuri Devres.	3.00
Ceza Hukukunu tevhit beşinci beynelmilel konferansı. Madrit, 14 - 20 Birinciteşrin 1934, Konferans vesikaları. Çeviren : Mustafa Nuri Devres	3.00

Adalet Dergisi

1937	»	(1 - 7. sayılar kalmamıştır)	» 30
1938	»		» 30
1939	»	(10 ve 11 sayılar kalmamıştır)	» 30
1940	»		» 30
1941	»		» 30
1942	»		» 30
1943	»		» 30
1944	»	(1, 2, 3, 4, 6, 7. sayılar kalmamıştır)	» 30
1945	»	(1 - 3, 5, 7, 8. sayılar kalmamıştır)	» 30
1946	»		» 30
1947	»		» 30
1948	»		» 30
1949	»		» 1.00
1950	»		» 1.00
1951	»	(1 - 4. sayılar kalmamıştır)	» 1.00
1952	»		» 1.00
1953	»		» 1.00
1954	»		» 1.00
1955	»		» 1.00
1956	»		» 1.00
1957	»		» 1.50
1958	»		» 1.50
1959	»	(1959 yılında üç ayda bir olarak 4 sayı çıkmıştır, 4 üncü sayı kalmamıştır)	» 4.50
1960	»	(2 - 12. sayılar kalmamıştır)	» 4.50
1961	»		» 2.50
1962	»	(7 - 12. sayılar kalmamıştır)	» 2.50
1963	»	(1, 2, 5 - 12. sayılar kalmamıştır)	» 2.50
1964	»	(1, 2, 7 ve 8. sayılar kalmamıştır)	» 2.50
1965	»	(1, 5 - 6, 10 - 12. sayılar kalmamıştır)	» 2.50
1966	»	(3 - 12. sayılar kalmamıştır. 1 ve 2. sayılar 250 kuruştur)	

Resmî Kararlar Dergisi

1966 yılı	(İlk sayısı Mart 1966 da yayınlanmıştır.)	Sayısı : 1,50
1967	»	» 1.50

Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası

640